

T.C.
BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
BANKACILIK ve FİNANS ANABİLİM DALI
BANKACILIK ve FİNANS YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE AKTİF ÇEŞİTLENDİRMESİ
VE RİSK İLİŞKİSİ- 2009-2018 DÖNEMİ ANALİZİ -

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Kartal ALPAY

DANIŐMAN

DOÇ. DR. ŞENOL BABUŐU

ANKARA – 2020

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans çerçevesinde Kartal ALPAY tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 21 / 01 / 2020

Tez Adı: Türk Bankacılık Sektöründe Aktif Çeşitlendirmesi ve Risk İlişkisi 2009-2018 Dönemi Analizi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Jüri Üyesi: *Doç.Dr. Serol Babuşcu* .. Başkent .. Üniversitesi

Jüri Üyesi: *Prof.Dr. Adilet Hazar* .. Başkent .. Üniversitesi

Jüri Üyesi: *Doç.Dr. Sedat Yenice* .. H. Bayraktar .. Üniversitesi

S. Babuşcu
Adilet Hazar
Sedat Yenice

ONAY

Prof. Dr. İpek KALEMCİ TÜZÜN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Tarih: ... / ... / 2020

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 03 / 01 / 2020

Öğrencinin Adı, Soyadı: Kartal ALPAY

Öğrencinin Numarası: 21720101

Anabilim Dalı: Bankacılık ve Finans Anabilim Dalı

Programı: Bankacılık ve Finans Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Şenol BABUŞÇU

Tez Başlığı: Türk Bankacılık Sektöründe Aktif Çeşitlendirmesi ve Risk İlişkisi 2009-2018 Dönemi Analizi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam sayfalık kısmına ilişkin, 03 / 01 / 2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından .. f. univ. adlı intihal tespit programından

aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı

%'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimededen daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: 03 / 01 / 2020

Öğrenci Danışmanı: Doç. Dr. Şenol BABUŞÇU

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam sırasında kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana yol gösterici ve destek olan değerli danıőman hocam sayın Doç. Dr. şenol Babuőu'ya, ilgisini ve önerilerini göstermekten kaçınmayan ve değerli yardımlarını esirgemeyen sayın Prof. Dr. Adalet Hazar'a sonsuz teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Öğrenim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak sürekli destek olan anneannem Güler Köker'e ve annem Elif Tuğba Taő'a teşekkür ederim.

Tez süresi boyunca sabırla bana her türlü yardımda bulunan Cansu Cambazoğlu, Nazmi iloğlu ve Barıő Batuhan Geçit'e teşekkür ederim

ÖZET

Bankacılık sektörü gerek finans gerekse ekonomi açısından ülkeler için büyük önem taşımaktadır. Bankacılık sektörünün karlılığı da finansal sistemin istikrarının sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Öte yandan, karlılığın artışı maruz kalınabilecek yeni riskleri de beraberinde getirmektedir.

Laeven ve Levine tarafından 1998-2002 yılları arasında çalışmalarda finansal kurumlarda aktif çeşitlendirmesi formülize edilmiştir. Çalışmamızda yapılan analizlerde Laeven ve Levine tarafından ortaya çıkarılan formülden yararlanılarak hesaplamalar yapılmıştır.

Literatürden farklı olarak araştırmamızda banka bilançoları üzerindeki aktif çeşitlendirmesi stratejilerinin risklilik üzerine etkisi olup olmadığı konusunda analizler yapılmıştır. Bu kapsamda, 2009-2018 yılları arasında bankacılık sektöründe faaliyet gösteren aktif büyüklüğüne göre ilk 13 banka sıralanarak analizlere dahil edilmiştir. Bahse konu 13 bankanın üçer aylık dönemsel verilerinde net kredilerinin toplam aktiflerine oranları ile aktif çeşitlendirme oranları kıyaslanarak analizlerde bulunulmuştur. Bu analizler ile aktif çeşitlendirmesinin kredi hacminin büyümesi ile genel olarak ters orantılı bir ilişkide olmasının yanı sıra makroekonomik değişkenlerin mevzubahis rasyo üzerinde daha fazla etkili olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Sektörü, Risk, Aktif Çeşitlendirmesi

ABSTRACT

Banking sector has a great importance both for the financial sector and for the economy. So, the increase of profitability for banking sector is highly important as well. The literature in this study, we aimed to investigate whether the asset diversity have any impact on riskiness while bank's profitability concerns.

Between 1998-2002 studies conducted by Laeven and Levine, asset diversification in financial institutions has been formulated. In our study calculations that we made using the formula developed by Laeven and Levine.

In contrast to the literature, in our research, analyzes were conducted to determine whether asset diversification strategies on bank balance sheets had an impact on riskiness or not. In this context, according to the size of assets in the banking sector between 2009-2018, the first 13 banks were listed and included in the analysis. In the quarterly financial data of 13 banks, the ratio of net loans to total assets and asset diversification ratios were compared and analyzed. In conclusion, these analyzes showed that asset diversification is generally inversely related to the growth of credit volume. In addition, it was determined that macroeconomic variables had more effect on the related ratios.

Keywords: Banking Sector, Risk, Asset Diversification

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	I
ÖZET	II
ABSTRACT	III
ŞEKİLLER LİSTESİ	VIII
TABLolar LİSTESİ	X
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I. BANKACILIK VE RİSK.....	3
1.1. Risk Kavramı	5
1.2. Risk Kavramının Doğuşu	6
1.3. Risk Yönetiminin Bankalar Açısından Önemi	6
1.4. Bankalarda Risk Yönetiminin Gelişimi	7
1.5. Risk Yönetiminin Amacı	7
1.6. Risk Yönetiminin Süreci	8
1.7. Risk Yönetiminin Aşamaları	8
1.8. Risk Çeşitleri	9
1.8.1. Genel Olarak Risk Çeşitleri.....	9
1.8.2. BASEL Düzenlemelerine Göre Risk Çeşitleri	10
1.8.2.1. Kredi Riski	10
1.8.2.2. Piyasa Riski.....	11
1.8.2.3. Operasyonel Risk	17
1.8.2.5. Diğer Riskler	21
BÖLÜM II. BANKALARIN FİNANSAL TABLOLARI İLE AKTİF VE PASİF YAPISI.....	26
2.1. Bankaların Finansal Tabloları	29

2.1.1. Nazım Hesaplar İle Birlikte Bilanço (Finansal Durum Tablosu).....	30
2.1.2. Gelir Tablosu	34
2.1.3. Nakit Akış Tablosu ve Özkaynak Değişim Tablosu	35
2.2. Bankaların Finansal Tablolarında Aktif ve Pasif Yapısı	35
2.2.1. Aktif Hesap Grupları	35
2.2.2. Pasif Hesap Grupları.....	40
2.2.3. Bilanço Dışı Yükümlülükler (Nazım Hesaplar)	44
2.3. Bankaların Aktif ve Pasif Yapısındaki Gelişimler	45
2.3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıllık Kaynak-Kullanım Görünümü	45
2.3.2. Analiz Kapsamındaki Bankaların Kaynak-Kullanım Görünümü.....	49
BÖLÜM III. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE AKTİF ÇEŞİTLENDİRMESİNİN GELİŞİMİ 2009-2008 DÖNEMİ.....	55
3.1. Literatür	56
3.2. Yöntem	58
3.3. Veri	60
3.4. Bankaların Aktif Çeşitlendirmesinin Banka Bazlı Analizi	62
3.4.1. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	63
3.4.2. Türkiye İş Bankası A.Ş.	66
3.4.3. Türkiye Halk Bankası A.Ş.	69
3.4.4. T. Garanti Bankası A.Ş.	71
3.4.5. Yapı Kredi Bankası A.Ş.	74
3.4.6. T. Vakıflar Bankası T.A.O.	77
3.4.7. Akbank T.A.Ş.	80
3.4.8. QNB Finansbank A.Ş.	82
3.4.9. Denizbank A.Ş.	85
3.4.10. Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	88

3.4.11. ING Bank A.Ş.	90
3.4.12. HSBC Bank A.Ş.	92
3.4.13. Şekerbank T.A.Ş.	94
3.5. Bankaların Aktif Çeşitlendirmesinin Sahiplik Yapısına Göre Analizi	96
3.6. Ölçek Büyüklüğüne Göre Bankaların Aktif Çeşitlendirmesinin Analizi	99
SONUÇ	102
KAYNAKÇA	106
EK 1: T.C. ZİRAAT BANKASI AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	111
EK 2: TÜRKİYE İŞ BANKASI AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	112
EK 3: TÜRKİYE HALK BANKASI AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	113
EK 4: T. GARANTİ BANKASI AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	114
EK 5: YAPI KREDİ BANKASI A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	115
EK 6: T. VAKIFLAR BANKASI T.A.O. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	116
EK 7: AKBANK T.A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	117
EK 8: QNB FİNANSBANK A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	118
EK 9: DENİZBANK A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	119
EK 10: TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	120
EK 11: ING BANK A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	121

EK 12: HSBC BANK A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI	122
EK 13: ŞEKERBANK T.A.Ş. AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI.....	123
EK 14: TÜM BANKACILIK SEKTÖRÜ AKTİF ÇEŞİTLENDİRME VE KREDİLERİN TOPLAM AKTİFLERE ORANI.....	124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	63
Şekil 2. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi.....	65
Şekil 3. T. İş Bankası A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	67
Şekil 4. T. İş Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi.....	68
Şekil 5. T. Halk Bankası A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	70
Şekil 6. T. Halk Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi	71
Şekil 7. T. Garanti Bankası A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler ...	73
Şekil 8. T. Garanti Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi.....	74
Şekil 9. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	76
Şekil 10. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi..	77
Şekil 11. T. Vakıflar Bankası T. A. O'nun Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	78
Şekil 12. T. Vakıflar Bankası T.A.O. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi ..	79
Şekil 13. Akbank T.A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	81
Şekil 14. Akbank T.A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi	82
Şekil 15. QNB Finansbank A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler....	84
Şekil 16. QNB Finansbank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi	85
Şekil 17. Denizbank A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	86
Şekil 18. Denizbank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi.....	87
Şekil 19. Türk Ekonomi Bankası'nın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler ..	89
Şekil 20. Türk Ekonomi Bankası ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi	90
Şekil 21. ING Bank'ın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	91

Şekil 22. ING Bank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi.....	92
Şekil 23. HSBC Bankası'nın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler	93
Şekil 24. HSBC Bank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi	94
Şekil 25. Şekerbank'ın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler.....	95
Şekil 26. Şekerbank T.A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi.....	96
Şekil 27. Bankaların Sahiplik Yapısına Göre Aktif Çeşitlendirmesi Karşılaştırması.....	97
Şekil 28. Bankaların Ölçek Büyüklüğüne Göre Aktif Çeşitlendirmesi Karşılaştırması	99

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Bankaların Bilanço Yapısı.....	32
Tablo 2. Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Yapısı % 2009-2018.....	45
Tablo 3. Türk Bankacılık Sektörünün Kullanım Yapısı % 2009-2018	47
Tablo 4. Büyük ve Orta Ölçekli 13 Bankanın Kaynak Yapısının Sektörle Karşılaştırılması % - 2018	50
Tablo 5. Büyük ve Orta Ölçekli 13 Bankanın Kullanım Yapısının Sektörle Karşılaştırılması % - 2018	52
Tablo 6. Çalışma Kapsamındaki Bankaların Listesi.....	60
Tablo 7. Bankacılık Sektörü ve 13 Bankanın 10 Yıllık Ortalama SYR	62
Tablo 8. Türkiye Yıl Bazında Enflasyon Verileri.....	107

GİRİŞ

Ülkelerdeki finansal istikrar ve sağlam finansal kurumların varlığı, mali yapısı güçlü piyasalar anlamına gelir. İstikrar ve güçlü bir ekonomik yapı için finansal piyasaların lokomotifini konumunda olan bankaların rolü çok önemlidir. Finansal sistemin ana unsurlarından biri olan bankaların yıllar içinde yaşadığı teknolojik gelişmeler, para arzındaki artışla beraber gelen ekonomik büyüme ve sermaye hareketlerinin serbestliği gibi olguların oluşumuyla birlikte finansal sistemde oynadıkları rolün önemi giderek artmıştır.

Türkiye’de bankacılık sistemi 2000’li yıllardan sonra hızla büyüyerek uluslararası konumda yüksek sıralarda ve kaliteli hizmet sunan bir yapıya sahip olmuştur. Mevzu bahis hızlı gelişimin ana sebepleri başta şube ağının gelişimi ve menkul kıymetlere yapılan yatırımlar iken günümüzde dijitalleşme ve kredi hacminin büyümesi olduğu söylenebilir. Nitekim kredi portföyünün büyümesi ve dijitalleşme çağına geçişin etkileriyle bankaların riskleri de bu değişim oranında artış göstermiştir. Son dönemdeki gelişmelerle birlikte bankaların yeni maruz kalabileceği riskler ortaya çıkmış ve bu risklerin yönetimi için bankalar risk yönetim stratejileri oluşturmuştur. BASEL düzenlemelerinin gerektirdiği uyum çerçevesinde ülkemizdeki bankalar risk yönetim stratejileri üzerine çalışmalar yapmaktadırlar.

Risk yönetimi tüm kurumlar için çok önemli olmakla beraber bankalar için bu durum diğer kurumlara nazaran daha da yüksek öneme sahiptir. Bu durumun ana sebebi bankalarda oluşabilecek risklerin bertaraf edilememesinin tüm finansal sektörü doğrudan olumsuz etkileyeceğinden kaynaklanmaktadır. Finansal sistem bozulduğunda muhtemel oluşabilecek panik durumundan kurtulmak hiçbir ülke için kolay olmamaktadır. Nitekim tarihte gerek uluslararası gerekse ülkemizdeki krizlerin odak noktası bankaların iflaslarıyla baş göstermiştir.

Çalışmanın ilk bölümünde yukarıda bahsi geçen maruz kalınabilecek riskler tanımlanmıştır. BASEL düzenlemeleriyle karşımıza çıkan risk çeşitleri sırasıyla tanımlanarak açıklamalara ve ülkemizdeki uygulama örneklerine yer verilmiştir. Ayrıca risk kavramının tanımı, doğuşu, literatürdeki aşamaları, bankalar açısından önemi, yıllar içindeki gelişimi, amacı, süreci ve çeşitleri gibi hususlardan bahsedilmiştir.

Bankaların en önemli odağı tüm finansal kurumlarda olduğu gibi kar etmektir. Bu doğrultuda faaliyetlerini sürdüren bankalar genel olarak bilançolarındaki varlıkların yönetimiyle kar ya da zarar ederler.

Araştırmamızın ikinci bölümünde banka bilançosunun yapısı, önemli bilanço kalemleri ve tanımları, TFRS-9 süreciyle ilgili bilgiler ve sektörde analizi yapılan bankaların 10 yıllık aktif ve pasif yapısının gelişimine ilişkin veriler ve yorumlarla katkıda bulunulmaya çalışılmıştır.

Ekonomideki büyümenin etkisiyle birlikte bankaların aktif ve pasif yapılarında ürünler bazında birçok değişiklik gerçekleşmiştir. Bu değişimle birlikte risk yönetim süreçlerinde aktif çeşitlendirmesi karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde Türkiye'deki aktif büyüklük bakımından ilk 13 banka ele alınıp 2009-2018 yılları arasında aktif çeşitlendirme oranları ve kredi hacimleri hesaplanarak analizlerde bulunulmuştur. Ayrıca, 13 banka içerisinden orta ve büyük ölçekli bankalarla, yerli, yabancı ve kamu sermayeli bankalar ayrı ayrı incelenerek bir sonuca varılmış olup bilançolardaki aktif çeşitlendirme stratejilerinin ve ekonomik dalgalanmaların risklilik üzerindeki etkileri üzerine yorumlarda bulunulmuştur.

BÖLÜM I. BANKACILIK VE RİSK

Mali piyasaların temelini oluşturan finans sektörü için büyük bir öneme sahip bankalar, ülke ekonomilerinin sağlıklı seyri için kilit role sahiptirler. Ülkeyi başta finansal açıdan olmak üzere birçok yönde geliştirme potansiyeli olan; özel sektörün düzeni ve istikrarını sağlayarak ekonominin gelişmesi ve ülke kalkınması açısından kuşkusuz ki bankacılık sektörü büyük önem taşımaktadır. Böylesine büyük öneme sahip olan sektörde ya da sektörün bir bölümünde oluşabilecek en küçük sorun finansal sistemi ve genel ekonomik yapıyı doğrudan etkilemektedir.

Geçtiğimiz yarım asırlık döneme bakılacak olursa, ortaya çıkan krizlerin çoğunun bankacılık kökenli olduğu görülmektedir. Meydana gelebilecek tehlike; risk unsurlarını iyi yönetemeyen, istikrar ve güven ortamını oluşturamayan bankalardan oluşan bankacılık sisteminde sağlıklı gelişimin mümkün olmadığı kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu seviyede önem arz eden kuruluşlarda olası meydana gelebilecek problemler toplumdaki güven zincirinin otomatik olarak bozulmasına neden olabilmektedir.

Küreselleşmenin son dönemdeki etkisiyle ekonomik hacmin büyümesi ve finansal piyasaların doğrudan etkilenmesi ile büyük çapta bir değişim yaşanmıştır. Anılan değişim, finansal sektördeki yeni doğan riskleri de karşımıza çıkarmaktadır. Risk, en basit anlamıyla bir tehlikenin gerçekleşme olasılığı olarak tanımlanabilir. Ekonomik büyüme ve teknolojik inovasyonların gelişimindeki korelasyonun da pozitif olduğu gerçeği ile birlikte bankacılık da köklü değişimlere uğramış olup, önümüzdeki dönemde mevzubahis durumun varlığını sektöre daha hızlı hissettireceği düşünülmektedir. Nitekim anılan gelişmeler ve değişimler bankacılık sektöründeki riskleri de artırmıştır.

Bankalar temel olarak belirli bir maliyet karşılığı mevduat toplayarak, bu kaynağa işletme giderleri ve risk primini de dikkate alıp bir miktar faiz karşılığında fon ihtiyacı olan insanlara ödünç veren kuruluşlardır. Biraz daha teorik ifade edilecek olursak, bankaların faaliyetlerine ilişkin; “Aktif getirilerinin ağırlıklı ortalaması ile pasif maliyetlerinin ağırlıklı

ortalaması arasındaki farktan oluşan kar marjı, bankaların en birincil kazanç kaynağı olduğu için son derece önemli bulunmaktadır” (Okay, 2002: 95). Bir nevi komisyonculuk görevini üstlenen bankalar borç vermek isteyenlerle borç almak isteyenleri bir araya getiren kuruluşlar olarak da tanımlanabilir. Son yıllarda değinilen kar marjı hususu sadece faiz gelirlerinden elde edilmemektedir. Bankalar piyasa ihtiyaçlarını da dikkate alarak ana faaliyet alanı dışındaki konularda da hizmet vermeye başlamışlardır. Bu doğrultuda faiz dışı gelir sağlayan ürün ve hizmetler her geçen gün bankaların sundukları işlemler içinde önemini ve ağırlığını artırmaya devam etmektedir. Ayrıca, ülkelerdeki ekonomik kalkınmanın sağlanması, piyasalara fon ihtiyacının karşılanması gibi hususlara ilişkin bankalar önemli rol oynadıklarından dolayı değinilen görevleri üstlenmekte olan bankalarda risk kaçınılmazdır.

Finansal piyasaların sınır tanımaz bir biçimde yıllar içinde büyümesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi ile birlikte finansal sektörlerdeki düzenlemeler ve uygulamalar yetersiz kalmıştır. Bundan dolayı, finansal sektör, özellikle bankacılık sektörünün dünyada belirli standartlara uygun hale getirilmesi için çalışmalar yapılarak Basel kriterleri doğmuştur. Bu kriterlerin oluşturulması sonucunda Basel-1 ve Basel-2 kriterlerini birçok ülke benimseyip uygulamaya koymuştur. Birbirlerini tamamlayan bu kriterler, Basel-1 düzenlemesinin ortaya çıkışı ardından yeni düzenlemelerin yerine daha çok halihazırda bulunan kuralların geliştirilmesi ve mevcut düzene, sektörün gelişmesine yönelik ortaya çıkan ihtiyaç ve kontrol noktaları şeklinde güncellenerek geliştirme yoluna gidilmiştir. Türkiye bu kriterleri 2009 yılında uygulamaya başlamış olmasına karşın öncesinde ilgili kriterlere ilişkin ön çalışmalarda bulunmuştur.

Önce kredi riskini, sonra piyasa riskini içeren Basel I kriterlerinin hızla çeşitlenen finansal araçlar, işlemler ve dolayısı ile riskler karşısında yetersiz kalması, Basel II kavramının gündeme taşınmasını gerektirmiştir. Basel II Düzenlemesi kapsamında yer alan kredi riskinin yeni hesaplama şekli, piyasa riskleri ve operasyonel riskin ilave edilmesi ile oluşan risk tutarlarının mevcut sermaye ile ilişkilendirilmesi eğilimi, sonrasında daha da geliştirilerek Basel III düzenlemeleri oluşturulmuştur. Basel düzenlemeleri esas olarak bankaların üstlenecekleri risk seviyesi ile bulundukları öz kaynaklar arasında ilişki kurarak, yeterli sermaye olmadan aşırı risk üstleniminin önüne geçen bir uygulama özelliğindedir.

1.1. Risk Kavramı

Risk en basit tanımıyla belirli bir zaman aralığında belirli bir hedefe karşılaşılabilecek zarara uğrama olasılıkları bütünü olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla risk, en geniş ifadeyle zarara uğrama olasılığıdır. Risk; belirsiz, net olarak bilinmezlik ve süreç içerisinde değişkenlikler göstererek olumsuz sonuçlar meydana getirebilmektedir.

Bankacılık sektöründe riskin tanımı, ölçülmesi ve yönetimi büyük önem arz etmektedir. Mandacı'ya (2001) göre risk "Hayatın her alanında karşımıza çıkan ve finans piyasalarında özellikle bankacılıkta büyük önem taşıyan bir olgudur. Bankalar karlarını maksimize etmeye çalışırken, karşılaştıkları risklerin de kontrollerinden çıkmamasına özen göstermelidir. Bu bağlamda sektörde karşılaşılan risklerin tanımlanması, ölçülmesi ve etkin bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir."

Diğer bir kaynakta bankacılıkta risk; "bir işleme ya da faaliyete ilişkin bir parasal kaybın ortaya çıkması veya bir giderin ya da zararın oluşması halinde ekonomik faydanın azalması ihtimali" (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, 2006: 3) olarak ifade edilmektedir. Yani; banka faaliyetlerinden kaynaklı değer kaybetme ihtimalinin bünyesinde barındırdığı risklerle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır.

Bankaların ekonomi içinde faaliyette bulunan sektörler arasında en şeffaf olanların başında geldiği ifade edilebilir. Bankalar sahip oldukları finansal tablolar aracılığı ile üstlendikleri riskleri dönemsel olarak yayınlayarak görülmesini sağlarlar. Dolayısıyla vatandaşlar bankaların mali verilerini özel şirketlerin aksinde dönemsel olarak inceleme şansına sahiptir. Bunlara ek olarak, sağlıklı bir bilanço iyi bir risk yönetimi ile doğrudan ilişkilidir. Aktif-pasif yönetimini başarılı bir şekilde sürdüren bankanın risklerini de iyi yönetiyor olduğu söylenebilir. Ancak yönetim süreçleri bazen yetersiz kalabilir. Çünkü bankalar bilanço dışı kaynaklı riskler de taşımaktadır. Örneğin; gayrinakdi riskler bankalara kayıplar yaşatabilmektedir.

Ayrıca, “Bankacılıkta risk kavramı ve yönetimi özellikle 1980’li yılların sonuna doğru Uluslararası Ödemeler Bankası tarafından düzenlenmeye başlanmış, BASEL Komitesinin çalışmalarıyla bugünkü halini almıştır.” (Ceran, 2011: 30).

1.2. Risk Kavramının Doğuşu

Literatürde risk kavramına çok fazla sayıda değinilmesine ve ortak tanımlar bulunmasına karşın risk kavramının doğuşuna ilişkin bilgiler genelde az sayıda ve birbirinden farklılaşmıştır. Riskin doğuşu tesadüfi değildir. Risk kavramının doğuşu tam anlamıyla literatürde yer almamasına rağmen bazı sosyologlara göre risk kavramının 14. Yüzyılın başlarında ortaya çıktığı tahmin edilmektedir. Babuşçu ve Hazar’a (2018) göre “17. Yüzyılın ortaların ünlü Fransız matematikçisi Pascal kendisine sorulan bir şans oyunu sorusu karşısında oluşturduğu mantık ve geliştirdiği teori; bugün kullanılan olasılık teorisinin benzeri olup, bugün ulaşılan risk kavramının en önemli temellerinden birini atmıştır.”

Adı geçen matematikçinin teorisi ile rakamlarla tahmin yapılabileceği, ilgili tahminlerin risk arz edebileceği hususları göz önünde bulundurulmuştur. Neticede, olasılık teorisinin tarihte ilk olduğu ve zamanla bu teorinin bilgi düzenleme ve yorumlama gibi konularda kullanılan bir sistem haline dönüşmesiyle beraber risk ve risk yönetimi kavramları doğmuş ve temelleri atılan ilgili kavramın gelişimi başlamıştır. (Babuşçu ve Hazar; 2018:5)

1.3. Risk Yönetiminin Bankalar Açısından Önemi

Bankalar açısından risk yönetiminin önemi aşağıdaki maddeler halinde sıralanabilmektedir;

- Etkin bir risk yönetimi güçlü bir özkaynak yapısına işaret eder.
- Risk yönetimi süreç ve iş akışlarını benimseyen bankalar bünyelerinde en iyi yaklaşımları benimseyerek icradan bağımsızlaşır. Bu durum da risk-getiri verimliliğini maksimize etmekte önemli bir rol oynar.
- Etkin bir risk yönetimi bankalar açısından itibar ve değer yaratır.
- Kurumsal yapı içerisinde hesap verilebilirlik mekanizmalarının tesisi açısından kritik bir öneme sahiptir.

- Kendi bünyesinde iyi risk yönetim stratejisi olan bankalar bu know-how sayesinde konsolide ortaklıklarla bütünleştirilmesini sağlayarak, bu ortaklıkların en verimli biçimde yönetilmesinde rol sahibi olur.

1.4. Bankalarda Risk Yönetiminin Gelişimi

Bankacılıkta risk kavramı, finansal bir varlığın getirisinde oluşabilecek olumlu veya olumsuz gelişmeler olarak nitelendirilebilir. Bu finansal varlık, taşıdığı riskin tamamen bertaraf edilmesi söz konusu olmasa dahi telafi edilebilirliği ölçüde kabul görür. Bankalar da finansal piyasalarda oluşan bu riskleri ne kadar risk-getiri ilişkisini dengede tutarak yönetebilirlerse başarılı olurlar. Ancak günümüzde gelişen piyasa koşullarında maruz kalınan riskler o kadar artış göstermiştir ki bankaların bu risk-getiri dengesini kurmak için sadece iyi bir aktif-pasif yönetimi ve finansal yönetim yeterli değildir. Risklerin kaçınılmaz artışı risk yönetim politikalarını doğurarak daha dikkatli ve titizlikle yürütülmesi gereken bir süreç meydana getirmiştir (Varlık, 2010).

Küreselleşmenin etkisi, dijitalleşme ve sermaye hareketlerinin her geçen gün daha hızlı yön değiştirmesi ve belirsizlikler risklerin bir sistem dahilinde ölçülmesi ve sayısallaştırılarak erken uyarı sinyallerinin oluşturulması gerekliliğini meydana getirmiştir. Bu amaç doğrultusunda bankalar başat rol oynamakla beraber bütün finansal kuruluşlar risk yönetimine gereken önemi vermeye başlamışlardır. İlaveten, gerek yurt dışı gerekse ülkemizdeki yasal otoritenin de yaptırımlarına maruz kalmamak açısından risk yönetimi kavramı her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir.

1.5. Risk Yönetiminin Amacı

Risk yönetimi birçok amaca hizmet etmektedir. Bunlardan başlıcası bankaların maliyet hesaplamalarındaki önemli rolü olarak öne çıkmaktadır. Risk yönetiminin yasal otorite tarafından zorunlu kılınan bölümlerinin dışında karlılığı ve karar verme süreçlerini de doğrudan etkileme gibi bir amacı bulunmaktadır. Basel Komitesinin kararlarında ise esas amaç, bankaların üstlendiği risklere karşı yeterli özkaynak yapısını sağlamak ve maruz kalınabilecek riskler karşısında güven unsuru oluşturabilecek bir biçimde bankanın faaliyetlerinin sürekliliğini sağlamaktır (Okay, 2010).

1.6. Risk Yönetiminin Süreci

Finansal kuruluşlar risk yönetim sürecine riskleri tanımlayarak başlamalıdır. Riskin tanımlanarak özelliklerinin ve maruz kalınabilecek hususların ortaya çıkarılmasının ardından süreç üzerine yoğunlaşmak daha faydalı olacaktır. Bütün kuruluşların yoğunlaşacağı alanlar farklılık gösterebilir, önemli olan irdelenecek alanın belirlenmesinin ardından riskin sayısallaştırılarak ölçümünün yapılmasıdır. Bilindiği üzere, risklerin büyük bir bölümü sayısallaştırıldıktan sonra analiz edilebilmektedir. Doğru bir şekilde analiz edilen riskler raporlanarak risk katalogları oluşturulabilir ve raporlamalar yapılabilir. Bu raporlamalar ve kataloglar da risk yönetim sürecinin düzgün bir şekilde yürütülüp yürütülmediğine dair denetim izi bırakarak kritik önem arz eden bankaların risk yönetimi politikalarının bağımsız denetim ve kuruluşların iç denetim birimlerine kontrol imkanı sağlamaktadır.

1.7. Risk Yönetiminin Aşamaları

Risk yönetimi süreçlerinden bankalarda asıl olarak risk yönetim birimleri sorumlu olmasına karşın tüm birimlerin sorumlulukları bulunmaktadır. Bankalar sürekli yeni ürünler geliştirerek müşterilerine sunmakta ve rekabet dolu pazardan pay almak için çabalamaktadırlar. Bu durum da sürekli yeni risklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, bankaların tüm birimleri tüm risklere gereken özeni gösterip, bu riskleri ölçmeleri gerekmektedir. Yüzbaşıoğlu'na (2003) göre risk yönetiminin aşamaları ikiye ayrılmaktadır.

- Genel Risk Yönetimi:

Risk yönetiminin performans ve sermaye yeterlilik ile ilintili olması gerekmektedir. Bu bağlamda, kurum çapında risk yönetimi ve performans yönetimi arasında bağ oluşması durumu önem arz etmektedir. Stratejik kararlar alınırken maruz kalınabilme ihtimali olan riskler tanımlanmalı, belirlenmeli ve sayısallaştırılarak ölçülmelidir. Mevzubahis hususlar kurumsal yönetim süreçlerinde raporlanarak zarardan azami ölçüde kaçınma amacı gütmekte olup genel risk yönetimi açısından kaçınılmazdır.

- Kredi Risk Yönetimi:

Çeşitlendirmenin üstünlüğü ilkesi açısından aktif kalemlerin risk-getiri verimliliğini gözeterek çeşitlendirilmesi bankalar açısından kritik öneme haizdir. Bu minvalde, kredi riski

yönetimi aşamasında bankalar riske dayalı fiyatlama yaparak müşterilerin değerliliğini ayırtmalıdır. Ayrıca, müşteri bazında kredibilitiyi ölçmekle beraber tahsis edilen kredilerin derecelendirme zarureti ve iyi kredi verilmesi ilkesi risk yönetimi aşamalarında bankaların önem atfetmesi gereken hususların başında gelmektedir.

Bankalar, risk yönetimi aşamalarını ve süreçlerini bir bütün olarak değerlendirmeli, tüm birimler nezdinde çalışmalar yapılarak; risk yönetimi belirsizliğini, riske maruz kalma ihtimalini kabul etmeli ancak kesinlikle riski görmezden gelerek elimine etmemelidir.

1.8. Risk Çeşitleri

Risk çeşitlerinde çeşitli sınıflandırmalar literatürde bulunmaktadır. İlk olarak sistematik ve sistematik olmayan risk olmak üzere ayırmak mümkündür.

1.8.1. Genel Olarak Risk Çeşitleri

- Sistemik Risk:

Çevresel faktörlerin değişkenliğinden kaynaklanıp bütün firmaları aynı yönde değişik derecede etkileyen riskler sistematik risk olarak tanımlanmaktadır. Sistemik riskler, ekonomik politik ve sosyal durumlardan kaynaklanabilir. Beklenmedik olaylar sonucu oluşurlar ve tüm firmaları aynı yönde farklı derecede etkiler. Literatürde sistematik risklere “Pazar riski” veya “Kontrol edilemeyen riskler” denilmektedir. Bu risklerin en önemli özelliği portföy çeşitlendirmesi yoluyla azaltılamamasıdır. (Babuşcu ve Hazar, 2018:5) Ayrıca, bazı riskler de piyasa şartlarından ve ekonomik konjonktürün gidişatından kaynaklanıyorsa sistematik risk olarak değerlendirilebilir. Buna en iyi verilebilecek örneklerden biri likidite riski olarak öne çıkmaktadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ise sistemik riskleri; finansal piyasaların tamamı ve/veya büyük bir kısmında meydana gelen aksaklıkların, piyasalar ve reel sektörde olumsuz sonuçlar ortaya çıkarma ihtimali olan riskler olarak tanımlamaktadır.

Bir başka bakış açısı ile sistematik riskler finansal piyasalardaki varlıkların değişkenlere bağlı olarak maruz kaldıkları riskler olarak da tanımlanabilir. Dolayısıyla sistematik risklerden kaçınmak mümkün olmamakla beraber ekonomik faktörlere bağlı

olarak sürekli karşımıza çıkan bu risklerden bir ölçüde kaçınılabılır. Bahsi geçen korunma yöntemleri de (hedging) risk yönetimini kavramını doğurur.

- Sistematik Olmayan Risk:

Sistematik olmayan riskler ise sadece bir işletmeyi etkilerken diğer işletmeleri etkilemeyen finansal varlıkların bireysel ya da sektörel varlıkların sahip olduğu risklerdir. Yönetim riski, faaliyet riski, sektör riski, finansal risk sistematik olmayan risklere örnek gösterilebilir. Literatürde sistematik olmayan riskler, özel riskler ya da kontrol edilebilen riskler olarak da tanımlanmaktadır. Sistematik olmayan riskler portföy içerisinde yer alan varlık sayısı arttıkça belli bir düzeye kadar azaltılabilen risklerdir. (Babuşçu ve Hazar, 2018:5)

“Bankacılık için kredi riski ve operasyonel risklerin bazıları sistematik olmayan ve çeşitlendirmeye azaltılabilen ve yok edilebilen risklerdir” (Mandacı, 2001:71). Bu riskler sistemden ziyade daha spesifik olarak portföyle ilişkilendirilebilecek nitelikte risklerdir.

1.8.2. BASEL Düzenlemelerine Göre Risk Çeşitleri

BASEL düzenlemelerinde Komite'nin belirlediği ve bankaların sermaye yeterlilik rasyolarının hesaplamalarında kullandığı başlıca risklere ve alt başlıklarına aşağıda yer verilmiştir.

1.8.2.1. Kredi Riski

Bankalar en basit tanımla fon toplayarak ihtiyaç sahiplerine belirli bir faiz ile toplanan fonları kullandıran kuruluşlardır. Dolayısıyla kredi riski de bankaların şüphesiz en kritik riskleri arasında yer almaktadır. Okay'a (2001) göre “Kredi riski, bankaların verdiği kredilerin geri ödenmeme olasılığıdır. Firmalar kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile bankalardan kredi talep etmektedirler. Aldıkları kredileri vadesinde ve önceden ayarlanmış faiz ile beraber geri ödemek durumundadırlar.” Bankalar; gerek zamanında ödenen, gerekse gecikme olan tüm kredilerde belirli kurallara göre karşılık ayırmak zorundadır. Muhasebenin ihtiyatlılık ilkesi gereği ayrılan karşılıkların tutarı kredinin risklilik durumuna göre değişkenlik göstermektedir. Krediler için ayrılan karşılıklar aynı zamanda bankaların finansal tablolarında gider olarak gösterilmekte, bu durum karlılığı azaltmakta dolayısı ile bankaların toplam özkaynaklarını azaltmaktadır.

Bankalar sadece mevduatların kullanarak kredi kullanmazlar. Mevduat, bankalara sağlanan fon ortalamasının yüksek oranını oluşturmaktadır. Bankalar sendikasyon ve sekuritizedasyon adı verilen işlemler ile de fonlarının büyük oranını oluşturmaktadır. Ülkemizdeki oldukça değişken faiz oranları, kırılabilirlik ve ekonomik istikrarsızlık nedeniyle ilgili fonları toplamak maliyetli olabilmektedir. Bankalar borçlanma maliyetlerinde oluşabilecek anlık değişimleri kredilerin ve sağlanan fonların ülkemizdeki vadelerinin uyumsuzluğundan kaynaklı olarak bu maliyetleri kredilere hemen yansıtamamaktadır. Dolayısıyla, temel gelir kalemi krediler olan bankalar için portföyün kalitesi çok önemlidir. Bir başka deyişle kredilerin takibe dönüşüm oranı bir bankanın kredi riskini iyi yönetip yönetemediğinin en önemli göstergelerindedir.

“Kredi riski, geri ödememe olasılığı veya geciken geri ödemelerden kaynaklı oluşan temerrüt bakiyesi sebebiyle net karlılığın ve özkaynaklardaki olası değişim olarak da tanımlanabilir” (Mandacı, 2003). Ülkemizdeki bankaların ticari kredilerindeki risk bireysel nitelikli kredilere göre daha fazladır. Literatürde aksi fikirler ve tartışmalar yer alsa da kredi riski portföyün büyüklüğünden çok çeşitliliğiyle doğrudan ilişkilidir. Örneğin; bireysel nitelikli kredilerde risk çok fazla bölündüğünden dolayı temerküz olasılığı oldukça düşüktür. Ticari kredilerde ise bireysel nitelikli kredilerde olduğu kadar portföyü tabana yaymak mümkün olmamaktadır. Bu durum, bireysel kredilere göre az sayıda müşteriye kullanılan ticari kredilerin de temerküz açısından daha fazla risk arz edeceği duruma örnek teşkil etmektedir.

1.8.2.2. Piyasa Riski

Bankaların bilanço içi ve dışı pozisyonlarında, finansal varlıkların serbest piyasalardaki fiyat değişimlerinden kaynaklanabilecek doğrudan karlılığı olumsuz etkileyecek zarar olarak tanımlanmaktadır. BDDK (2016) ise piyasa riskini; “piyasalardaki kredi, mevduat faiz oranları ve kurlardaki dalgalanmalar ve hisse, emtialardaki fiyat farklılıkları sonucu meydana gelen risk” olarak tanımlamaktadır.

BDDK tarafından 31 Mart 2016 yılında yayınlanan iyi uygulama rehberlerinden piyasa yönetimine ilişkin rehberde; bankalar, piyasa riskinin ölçülmesi ve yönetilmesi hususunda faaliyetlerinin karmaşıklığı ve büyüklükleri esas alınarak risk yönetim süreçlerini

oluşturmalıdır. Banka içi politika ve uygulama esaslarının uygulanmasında üst yönetim risklerin ölçülmesi, izlenmesi ve kontrol süreçlerinin tesis edilmesini gözetmelidir. Bununla birlikte bankalar genel piyasa koşullarını ve ekonomik konjonktürü risklerin yönetimi ve maruz kalınabilecek risklerin değerlendirmelerinde dikkate alarak öngörülerde bulunmalıdır.

Piyasa riski altında BDDK tarafından baz riski, kredi faiz riski, swap faiz farkı, yeniden fiyatlama riski gibi birçok risk izlenmekte olup bunlardan en önemlileri kur riski, likidite riski, faiz oranı riskidir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde; bankalar piyasa riskinin yönetilmesi konusunda bir temele dayanan, açık ve güçlü stratejiler geliştirmelidirler. Bu stratejiler belirlenirken aşağıda yer alan hususlar göz önünde bulundurulmalıdır:

- a) Likiditenin ve makroekonomik faktörlerin koşulları ve bunların piyasalar üzerindeki durumu,
- b) Riskleri ölçme, sayısallaştırarak tanımlama, izleme ve raporlama süreçlerindeki yeterliliği,
- c) Aktiflerindeki dönen varlıkların kalitesi ve portföyüne alacağı yeni varlıkların piyasa riski meydana gelmesi durumundan nasıl etkileneceği.

Piyasa riskinin önemli görülen alt başlıklarının tanım ve açıklamalarına aşağıda yer verilmiştir:

a. Kur Riski:

Kur riski farklı para cinsinden borçlanma / alacaklı olma durumu olan tüm işletmelerde söz konusudur. Bir işletmenin yabancı para cinsinden borçları ve varlıkları arasında negatif ya da pozitif fark var ise bu durumda bir pozisyonun varlığından söz edilir. Eğer YP cinsinden borçlar büyük ise açık (short-kısa) pozisyon, tersi durumda ise kapalı (long-uzun) pozisyon olduğu görülür. Eşitlik durumunda ise denk (square) pozisyon mevcuttur. Kapalı ya da açık her iki pozisyon durumunda da kur riski mevcuttur.

Bankalar kredi riski bölümünde bahsedilen şekilde yurtdışı piyasalardan sendikasyon ve seküritizasyon kredileri ile aynı zamanda menkul kıymet ihraç ederek Dolar ve Euro başta olmak üzere döviz cinsinden borçlanmaktadır. Yani mevduat dışı borçlanmaların da önemli bir kısmı yine döviz cinsindedir. Döviz cinsinden borçlanılan fonu da müşterilere Türk Lirası cinsinden kullandırmaktadır. Böyle olunca bankaların döviz cinsinden karşılaştıkları yükümlülükleri (mevduat + mevduat dışı borçlanma), döviz cinsinden elde ettiği alacaklarından (kullandırılan fon ortalamaları) fazla olmaktadır. Bu duruma yukarıda da kısaca açıklandığı üzere bankacılıkta açık pozisyon adı verilmektedir. Neticede açık pozisyon yabancı para cinsinden yükümlülüklerin yine yabancı para cinsinden varlıklarını aşması durumu olarak tanımlanabilir. Açık pozisyon sadece döviz için geçerli değildir. Değerli madenler, menkul kıymetler gibi finansal araçlar için de ortaya çıkabilir ancak günümüzde kullanılan “açık pozisyon” terimi genellikle döviz pozisyonları için kullanılmaktadır. Sonuç olarak kur riski açık (short) veya kapalı (long) pozisyonları da bankalar için kur riski anlamına gelmektedir. Ülkemizde 2001 yılında meydana gelen krizde açık pozisyonda kalan bankalar üzerinde kur riski etkisini negatif yönde hissettirmiştir.

Dolayısı ile kur riski, Türk Lirasının yabancı para cinsinden varlık veya yükümlülüklerindeki olası değer farklılaşmasından kaynaklı meydana gelebilecek zarar olarak nitelendirilebilir. BDDK tarafından yayınlanan piyasa riski yönetimine ilişkin rehberde ise kurlarda ortaya çıkan değer farklılıklarından kaynaklı borçlunun yabancı para cinsinden aktiflerinin yükümlülüklerini yerine getirememesi olarak tanımlanmaktadır. Kur riski ülkemiz gibi yurt dışı borçlanma araçlarını sıklıkla kullanarak yabancı yatırımcıya doğrudan bağlı ülkelerde daha çok görülmektedir. Ayrıca, bahsi geçen tehdit unsuru para ikamesi yaşanan birçok ülkede de kaçınılmazdır. İlaveten, “dışa bağımlı ekonomilerdeki bankalar sadece yabancı paranın değer değişikliklerinden etkilenmemektedir” (Babuşçu ve Hazar, 2018:23). Çünkü kur değişiminin yarattığı zarar riskinin yanı sıra diğer taraftan likidite riski de söz konusu olmaktadır. Bu konuya ilişkin detaylı bilgi likidite riski bölümünde yer almaktadır.

Ayrıca, bankaların kur riskinin ölçülmesinde her bir döviz kurunu ayrı bir risk faktörü olarak ele alması gerekmektedir.

Çünkü kur riskini sadece ulusal paranın yabancı paralar karşısındaki değeri olarak ele almamak gerekmektedir. Nitekim farklı YP cinsinden olan işlemler de kendi aralarındaki parite değişimi sonucunda da bir zarar söz konusu olabilmektedir. Parite riski olarak isimlendirilen bu durumda örneğin¹, 120 dolar mevduat toplayan bir bankanın, Euro/dolar paritesinin 1,2 olduğu bir zamanda 100 euro kredi verdiği varsayalım. 1 ay sonra paritenin 1,1 olması durumunda bankanın anapara alacağıın değeri 100 euro iken bu tutarın dolar karşılığı olan (100 euro x 1,1=110 dolar) 110 dolar ile gerçek borç tutarı olan 120 dolarlık YP mevduatı ödeyemeyecektir. Örnek verilen bu işlemde sözkonusu olan parite riskidir.

Bilançoda yer alan aktif-pasif uyumsuzluğundan ve kurların dalgalanmalarından kaynaklı riskleri de bankalar göz önünde bulundurmalıdır.

b. Likidite Riski:

“Likidite riski bankanın nakde ihtiyacı olduğu durumda elinde bulunan aktifleri nakde çevirememesi sonucu zarar görmesi riskidir. Diğer bir ifadeyle, söz konusu risk bankanın talep edildiği anda yükümlülüğünü yerine getirememe riski olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşılacağı gibi, bankanın yükümlülüğünü ödeyebilecek kadar varlığı olmasına karşın, bu varlıkların ihtiyaç anında nakde çevrilip borçları ödenememektedir” (Zengin, 2016:82).

Erol (2007) ise likidite riskini şu şekilde tanımlamaktadır; “Likidite riski tüm işletmelerde aktif ve pasiflerde oluşabilecek vade uyumsuzluğu başta olmak üzere; aktiflerin, batık krediler dışındaki donuk aktiflerin artışı ya da donuk olmayan aktiflerin donuk hale gelmesi, aktiflerden elde edilecek faiz tahsilatlarının hızlı ve beklenmeyen mevduat çekiliş talebi, yerel uluslararası krizler sonucu nakit talebinin hızlı artışı vb. nedenlerden dolayı aktiflerin fonlama ihtiyacı ve buna bağlı olarak nakit ödemelerini ve taahhütlerinin yerine getirememe tehlikesidir. Bankacılık sektöründe likidite riski diğer sektörlerle göre ekonomi ve toplumu daha çok etkilediğinden ayrıca bir önem kazanmaktadır.”

¹ Bu örnekte zorunlu karşılık, faiz ve yasal yükümlülükler dikkate alınmamıştır.

Likidite riski itibar riskinin de belirli bir kısmını içinde barındırır. Örnek verilecek olursa; ülkemizde sistemik öneme sahip bankalardan herhangi biriyle ilgili olumsuz anlamda bir fısltı yayılsa ve toplumun bu duruma inandığı varsayılırsa; mudilerin büyük bir bölümü tasarruflarını aynı anda bankadan çekmek isteyeceklerdir. Bu durum dünya üzerinde hiçbir bankanın karşılayabileceği bir senaryo değildir. Nitekim ülkemizde Demirbank'ın iflas etme sebebi, değinilen durumu destekler nitelikte olup, bu tür bir riskin gerçekleşmesine örnek teşkil etmektedir. Neticede, itibar riski ile likidite riski arasında bir etkileşim bulunduğu söylenebilir.

Bankaların aktiflerindeki likit kaynaklar fazla olduğundan dolayı kısa vadeli nakit taleplerini karşılamakta güçlük çekmezler. Gerektiğinde bir kısım maliyete katlanarak gayrinakdi aktiflerden nakde dönüş yaparak acil nakit ihtiyaçları karşılanabilir. Uzun vadeli aktifler ise tam aksine kolay nakde çevrilemezler veya çevrildiklerinde banka zararına yol açar.

Bir başka önemli husus ise bankaların elinde bulundurdukları kıymetlerin piyasalarda gördüğü işlem hacmidir. Açıklayacak olursak; bazı menkul kıymetlerin piyasalardaki işlem hacmi azdır. Dolayısıyla alım-satım fazla olmaması nedeniyle, bu varlıkların likiditesi de oldukça düşük olacaktır. Sonuç olarak bazen kısa vadeli aktiflerin de likiditesi yüksek olmayabilir.

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde likidite riski bankalar için diğer risklere nazaran çok daha tehlikeli bir durum olarak düşünülebilir. Banka, yükümlülüklerini yerine getiremeyecek duruma gelirse pasiflerindeki varlıkları tamamen Skaybederek iflasa kadar sürüklenebilir. Geçtiğimiz yıllarda dünyada likidite riskini iyi yönetemeyerek iflas etmiş birçok banka bulunmaktadır. “Bankalar likidite riskinin yönetiminde kolay nakde çevrilebilir menkul kıymetleri özenle seçerek aktiflerini oluşturmak ve bu kapsamda mudilerin ansızın tasarruflarını çekebileceği riskine karşılık önlem almak zorundadırlar. Son olarak likidite riskini başlıca; refinsanman riski, tahsilatlarda gecikme riski, beklenmeyen çekilişler riski şeklinde alt başlıklar halinde sınıflandırmak mümkündür.” (Babuşcu ve Hazar, 2017:210)

c. Faiz Oranı Riski:

Faiz oranı riski temelde istikrarsız bir yapıya sahip olan finansal piyasalardaki faiz oranlarının sıklıkla değişerek banka karını olumsuz etkileme olasılığı olarak tanımlanabilmektedir.

Daha kapsamlı ifade edecek olursak, Babuşçu ve Hazar'a (2017) göre; "faiz oranlarındaki değişiklikler nedeniyle bankaların olası gelir kaybı, özkaynak değer kaybı, nakit akımlarında ortaya çıkabilecek aksaklıklar, planlanan nakit giriş değerlerinde düşüşler gibi sonuçları ortaya çıkaran risklerdir."

Bankacılıkta faiz gelirleri ve faiz giderleri arasındaki farka faiz marjı adı verilmektedir. Faiz makasının daralması sonucunda bankaların faiz marjları daralarak karlılığın azalmasına neden olur. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde faiz marjları faiz oranlarının oynaklığı sebebiyle sıklıkla değişime uğramaktadır. Borçlanma oranlarının tasarruflara oranla bu denli yüksek olduğu başta ülkemiz olmak üzere gelişmekte olan ülkelerde faiz oranı riski bankalar için yüksek önem kazanmaktadır.

Gelişmekte olan ekonomilerde genellikle ortalama kredilerin vadesi 12-18 ay aralığında yer alırken mevduatların ortalama vadesi 1-3 ay aralığında şekillenmektedir. Yani kaynakların ortalama vadesi kullanılan fonların ortalama vadesine göre oldukça kısa olmasından kaynaklı piyasa faizlerindeki ani düşüşler bankaların karlılığını doğrudan etkileyerek faiz oranı riski oluşturmaktadır.

Ayrıca, faiz oranı riski genelde üç alt grupta ele alınmakta olup aşağıda detaylarına yer verilmiştir.

1. Fiyat Boşluğu Riski:

En basit anlatımla finansal enstrümanların fiyat adımlarında, piyasanın işlem görmediği zamanlarda anlık oluşan boşlukların yarattığı zaman dilimlerine fiyat boşluğu adı verilir. Fiyat boşluk dilimlerinde oluşan ürünlerin kapanış fiyatlarının ardından ertesi

periyotta yeniden işlem gördüğünde aşağı ve yukarı yönlü oluşan keskin fiyat değişikliklerinden oluşan riskler fiyat boşluğu riski olarak nitelendirilebilir.

2. Temel Oran Riski:

Yukarıda ana başlık altında değinilen, aslında temel olarak ülkelerdeki merkez bankalarının politika faizi üzerindeki yaptığı değişikliklerle ülkelerdeki finansal ürünlerin faiz oranlarının oynaklık göstermesi sonucunda oluşma ihtimali olan risk çeşidi olarak tanımlanmaktadır.

3. Opsiyon Riski:

Opsiyon riski vadeli işlemler piyasasında ve/veya banka fonlarında opsiyon elementlerinin faiz oranları değişikliklerinden doğabilecek risk çeşidi olarak adlandırılabilir.

Bütün bu 3 alt başlıklara ilişkin; fiyatların değişimi, faiz oranlarının keskin düşüş veya artış göstermesi bankaların finansal koşullarında ters etki oluşturabilecek faiz oranı riski doğurmaktadır.

1.8.2.3. Operasyonel Risk

Operasyonel riski genel olarak şöyle ifade etmek mümkündür: Bir bankanın uğramış olduğu zararın sebebi kredi ve piyasa riski kapsamına girmiyor ise oluşan risk operasyonel risk olarak değerlendirilir. Operasyonel risk farklı kesimler tarafından farklı şekillerde ifade edilebilmektedir.

Bir tanımlamaya göre operasyonel risk, “bankacılık süreçlerindeki aksamalar ve/veya mevzuat dışı işlemlerin gözden kaçarak, üst düzey yönetim ve banka mensupları tarafından koşullara uygun hareket edilmemesi, bilgi teknolojileri altyapısındaki sistemsel sorunlar ile doğal afetlerden kaynaklanabilecek risklere maruz kalma ihtimalin olarak tanımlanabilir” (Turşucu, 2006).

Özerkek’e (2006) göre ise operasyonel risk “Banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu, hata ve usulsüzlüklerin görülmemesi, banka personelinin zaman ve koşullara uygun

hareket etmemesi, banka yönetimindeki hatalar, bilgi sistemlerindeki hata ve aksamalar gibi iç etkenler ile banka dışında üçüncü kişilerle ilgili sahtekarlık olayları, doğal afetler, terörist faaliyetler, sosyal kargaşa gibi dış faktörlerden kaynaklanabilecek gerçekleşmiş kayıp ya da zarara uğrama ihtimalidir”.

2016 yılında yayınlanan BDDK'nın operasyonel risk yönetimine ilişkin rehberde operasyonel risk yönetimi uygulamalarını, banka içi kontrollerdeki aksamalar sonucu hata ve usulsüzlüklerin gözden kaçmasından, banka yönetimi ve personeli tarafından zaman ve koşullara uygun hareket edilmemesinden, banka yönetimindeki hatalardan, bilgi teknolojisi sistemlerindeki hata ve aksamalar ile deprem, yangın, sel gibi felaketlerden kaynaklanabilecek kayıplara kadar oldukça çeşitli faktörleri dikkate alarak geliştirmeleri beklenmektedir. Ancak yukarıda örnek olarak bahsedilen operasyonel risk faktörlerinin tamamen dışında başka faktörlerin de banka veya sektör bazında ortaya çıkabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bankalar operasyonel risk düzeylerini etkileyen iç ve dış faktörleri sürekli olarak gözden geçirmelidirler.

Yukarıda bahsi geçen tanımlar birbirine benzerlik göstermekle beraber asıl dikkat çekici husus operasyonel riskin diğer risklerden olan farkıdır. Operasyonel risk herhangi bir pozisyona bağlı kalmadan doğal sebepler, insan unsuru, sistemsel arızalar, dış faktörler ve sair sebeplerle meydana gelmektedir. Riskin farklı etkenlerle ortaya çıkması durumu da diğer riskleri kapsayabileceği anlamına gelmektedir. Örnekle açıklanacak olursa; bankaların birçoğu müşteri değerliliklerini ölçerler. Bu ölçümler vasıtasıyla müşterilerin kredibilitelerini hesaplamayı esas alırlar. Bir firmaya kullanılan kredinin takibe dönüşme riski kredi riski olarak düşünülebilecek iken arka planda tahsis esnasında sistemsel bir sorun nedeniyle müşterinin kredi değerliliğinin yanlış hesaplanması aslen operasyonel risk olarak karşımıza çıkabilmektedir. Nitekim operasyonel risk diğer risklerle etkileşim halindedir. Hem finansal hem finansal olmayan risklerin yanında karşımıza çıkabilen bu risk çeşidi operasyonel kayıplar meydana getirebilir.

Hazar ve Babuşçu'nun (2018) görüşleri irdelendiğinde; operasyonel riskin özellikle Türk bankaları göz önünde bulundurulduğunda dört alt başlık altında incelemesi yerinde olacaktır. Bu dört ana başlığa ilişkin detaylara aşağıda yer verilmiştir;

a. Personelden Kaynaklı Operasyonel Riskler:

Banka mensuplarının isteyerek ya da bilinçsiz bir şekilde yaptıkları işlemler sonucunda banka zararı oluşması durumudur. Bilinçli olarak yapılanlara; suiistimal nitelikli işlemler, hırsızlık, zimmet ve komisyonculuk gibi sahtekarlık olarak adlandırabilecek işlemler bütünü örnek olarak verilebilir.

Personelin bilinçsiz olarak yapabileceği işlemlere ise; iş kanunu ve yasal otoritenin koyduğu kurallara uygunsuz işlemlere yer verilmesi, banka mensuplarının hatalı işlemleri gibi örnek verilebilir.

Geçmiş yıllarda çalışanlardan kaynaklanan operasyonel risklerden dolayı dünya örnekleri ele alındığında birçok banka büyük zararlar ödemiştir. Bir bütün olarak ele alındığında genel olarak; kasıtlı yapılan usulsüzlükler, yetkisiz kişilerle işlem yapma, ihmal, kanuni yükümlülüklerin yerine getirilmemesi, banka malına fiziksel zarar verilmesi, grev, sağlık sorunları, iş kanununa aykırılıklar, çalışanların haklarında eşitlik ilkelerine uyulmaması örneklerinin bütünü personelden kaynaklı operasyonel risklerdir.

b. Bilgi Sistemleri Süreçlerinden Kaynaklı Operasyonel Riskler:

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte dijitalleşen dünyada bankalar bu değişime en hızlı şekilde ayak uydurmaya çalışan kuruluşlardır. Dolayısıyla son yirmi yılda bilgi sistemleri bütün finansal kuruluşlar açısından kaçınılmaz öneme sahip hale gelmiştir. Bankaların bilgi sistemleri süreçlerinde iç ya da dış etkenlere bağlı olarak ortaya çıkan aksaklıklar sonucu risklere maruz kalma olasılığına bilgi sistemleri süreçlerinden kaynaklı operasyonel riskler adı verilmektedir. Bankaların yazılım ve donanımlarından, iletişim hatalarından, veri merkezlerinin güvenliğinden, virüslerden (hacking), ATM cihazlarından kaynaklanabilecek risklerin bütünü mevzubahis risk kapsamında değerlendirilmektedir. Gelişen bilgi sistemleri süreçleri ve teknolojik imkanların daha da artmasıyla da bu kapsamdaki risklerin çeşitliliği ve tehlikesi giderek artış göstermektedir.

Birincil tehlike olarak zamanla daha da karmaşık yapıya sahip olan bankaların yazılımları en önemli risk kaynaklarıdır. Bankaların bütün kayıtlarının ve hesaplamalarının yapıldığı bu ileri teknolojiler giderek bankalar için daha fazla risk meydana

getirmektedir. Bankaların bütün kayıtlarının ve hesaplamalarının yapıldığı yazılım süreçlerinde oluşabilecek en ufak hata bankanın itibar zedelenmesine ve zararına yol açabilmektedir. Bilgi sistemleri süreçlerinin gelişmesi personelden kaynaklı oluşabilecek operasyonel riskleri (manuel faiz hesaplamaları, reeskont işlemleri, evalüasyon hataları, yanlış hesaplanan BSMV ve KKDF vb.) bir nebze bertaraf etmesine karşın yazılımlardaki hatalar daha büyük zararlara yol açıp bankanın bütününe doğrudan etkileyebilir.

Bankaların bilgi sistemlerinde iç etkenler kaynaklı riskler olduğu gibi dışarıdan yapılan saldırılar da günümüzdeki popüler konulardandır. Örneğin; banka müşterilerine veya çalışanlara, onların güven duygusunu istismar ederek ve hata yapmalarını umarak, dönem dönem oltalama (phishing) saldırıları gerçekleştirilmektedir. Bu saldırılarda e-posta, SMS veya sesli görüşme kanalları kullanılabilir. Bankalar, çalışanlarına bu tip tehditlere yönelik güvenlik farkındalığını artırmak adına çalışmalar gerçekleştirmekte; farklı zaman dilimlerinde farklı kullanıcıları hedef alacak şekilde, günlük hayatta karşılaşılabilecek oltalama mesajlarını taklit eden benzer e-postalar hazırlanmakta ve gönderimde bulunmaktadır. Farkındalık yaratmak ve toplumsal bilinci artırmak amacıyla yapılan bu tarz banka uygulamaları bankaların risk yönetim süreçlerine örnek teşkil etmektedir.

Ayrıca, yine yazılım ve bilgi sistemlerine dış etkenli risklere siber saldırılar, hacking, kişisel veri hırsızlığı, zimmete para geçirme gibi örnekler verilebilir. Bankalar bu kapsamda bu risklerden kaçınmak için risk yönetim süreçlerinde bilgi sistemlerinden kaynaklı iç ya da dış etkenli operasyonel risklere karşı da önlem almak durumundadırlar.

c. Dış Kaynaklı Operasyonel Riskler:

Bankalarla herhangi bir bağı olmaksızın tamamıyla dış etkenler kaynaklı risklerin oluşma ihtimali olarak nitelendirilebilir. Bu risklere en temelde; soygun, kara para aklama faaliyetinde bulunan işlemler, sahtekarlık, terör, savaş ve her türlü doğal afet örnek verilebilir.

Ayrıca, bankalar yasal otoritenin koyduğu sınırlar bulunduğu için dolayı her türlü hizmeti kendi bünyelerinde sunamamaktadırlar. Yasal otorite bankaların faaliyetlerini belirli bir çerçevede sınırlandırdığından dolayı bazı hizmetleri müşterilerine sunabilmek amacıyla

destek hizmetleri kuruluşlarından faydalanmaktadır. Bu kapsamda alınan destek hizmetleri kuruluşlarından kaynaklı; dış kuruluşlarla yapılan sözleşme hükümlerine uyulmaması, mevzuatta yapılan değişikliklerin adı geçen kuruluşlarca takip edilmemesi ya da uyulmaması gibi birçok durum dış kaynaklı operasyonel risklerdendir.

d. Bankacılık Süreçlerinden Kaynaklı Operasyonel Riskler:

Bankalar faaliyetlerini sürdürürken kendi bünyesinde birçok iş birimi yer almaktadır. Bu iş birimlerinin her biri ayrı iş süreçleriyle bankanın lokomotifinde çalışmaktadır. Bahsi geçen iş akış ve süreçleri yasal otorite tarafından dökümanite edilmesi hususunda sınırlandırılmıştır. Nitekim bankacılık iş süreçlerinin ya da organizasyon yapısından kaynaklanabilecek risklere süreç kaynaklı riskler olarak tanımlanmaktadır. İş akışlarındaki ve organizasyon yapısındaki oluşabilecek aksaklıklarla beraber yeni süreçlere uyumda ortaya çıkan sorunlardan kaynaklanan riskler yukarıdaki değinilen operasyonel risklere örnek verilebilir.

1.8.2.5. Diğer Riskler

Bankacılıkta Komitenin BASEL süreçleriyle beraber tanımlanan riskler dışında da var olan çeşitli risk unsurları yer almaktadır. Bunlar: ülke riski karşı taraf riski, uyum riski, pazar riski ve itibar riski olarak karşımıza çıkmaktadır.

a. Ülke riski:

Mevzuatta yer alan iyi uygulama rehberlerine göre ülke riski politik, siyasi, ekonomik koşulları etkileyen olaylar ve belirsizlikler sebebiyle bir ülkedeki borçluların uluslararası borçlarını yerine getirememeleri ve/veya bu borçluları plase eden bankaların doğrudan veya dolaylı olarak riske maruz kalma olasılığı olarak tanımlanmaktadır. Ülkede gerçekleşen siyasi, politik, sosyal olaylarla birlikte ülkenin denetim nosyonunun şeffaf olmayışı sonucunda borçluların temerrüt olasılığı olarak da nitelendirilebilmektedir.

Ülke riski bankalarda sadece uluslararası krediler bazında meydana gelmez. Örneğin; bankaların yurtiçindeki müşterilerinden ihracat faaliyetinde bulunanların yabancı bir ülkede gerçekleşen gelişmelerden etkilenecek ödeme gücündeki zayıflama da ülke riski kapsamında değerlendirilir. Yurtdışı şubeler, iştirakler, taahhütler, türevler ve bilanço dışı bazı riskler de ülke riski olasılığı barındırır. Dolayısıyla ülke riski analizlerinde en fazla kredi riski baz

alınmasına karşın borçluların faaliyet gösterdikleri ülkelerin sosyal, siyasal ve politik durumları da göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir ülkenin lokomotif sektörü olan bankacılık bahse konu riskten doğrudan ilk etkilenenler arasında olacaktır. İlaveten, ülke riski ekonomik, politik, siyasal ve toplumsal olaylardan da gerçekleşebilmektedir. Politik olaylara; iç savaş, isyan ve adaletsizlik gibi örnekler verilebilir.

Özellikle gelişmekte olan ekonomilerde yabancı yatırımların payı çok önemlidir. Sıcak para arzı sürekli ihtiyaç haline gelen ülkelerde ülke riski çok daha fazla önem arz etmektedir. Bu nedenle;” uluslararası standartlara bağlı olarak ülke riskini ölçen birçok kuruluş bulunmaktadır. Moody’s, Standard and Poor’s (yabancı), JCR (yerli) gibi kuruluşlar ülkeleri birer puan sistematğinde değerlendirmektedirler. Kuruluşların ülkelere verdiği puanlar belirli aralıklarla yayınlanmaktadır.” (Varlık; 2010) Neticede, bahsi geçen puanlama sonucunda oluşan notlar yabancı yatırımcıların ülkeye intikal edip etmemesi hususunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Son yıllarda ülke riskinin önemli göstergelerinden birisi haline gelen CDS göstergesi kuskusuz dinamik yapısı ile hızlı bir kabul görmüştür. CDS (Credit Default Swap) sözleşmeleri, bir yatırımcının anapara ve faiz alacağını bir sözleşme ile garanti altına alarak dönemsel ödediği prim ile riskini yönetmesine olanak tanıyan kredi sözleşmesi türlerinden birisidir. Danacı (2012) tarafından “Borçlunun borçluya ödemekle yükümlü olduğu borcunu ödeyememe riskine karşılık alacaklının üçüncü bir kişi ya da kuruma belirli bir prim ödeyerek alacağını sigorta ettirmesini” CDS olarak tanımlanmaktadır.

“Kredi Temerrüt Swapları, özellikle 21. Yüzyıldan sonra daha fazla önem kazanmaya başlamıştır ve türev ürünler piyasasında daha aktif rol oynamaya başlamıştır. Alacaklıya teminat durumu ile ilgili varlıkta oluşabilecek değer kaybı ya da zarara karşı koruma rolü üstlenen CDS, kredi türev piyasalarında çok kullanılan ve yalın bir finansal yapısı olan bir üründür. CDS, ilk olarak 1995 yılında JP Morgan tarafından finans dünyasına tanıtılmıştır. Kredi Temerrüt Swaplarının (CDS) normal sigorta işleminde temel farkı, bunların piyasada alınıp satılabilmesidir” (Danacı, 2017:68). CDS primleri çoğu ülke için hesaplanmaktadır. Hesaplamalar gün içi gelişmeleri ve dikkate alarak neredeyse bazı ülkeler için anlık değişim

gösterebilmektedir. Bu dinamik yapısı ile CDS primlerine olan ilgi neredeyse rating notlarının popülerliğini geçmiştir denilebilir.

Bankalar ve finansal kuruluşların risk yönetim süreçlerinde ülke riski verilerini yakından takip ederek öngörülerde ve tahminlerde bulunmaları gerekmektedir.

Neticede, bankalar ülke riski yönetimi süreçlerinde diğer riskler konusunda da her bir ülke bazında gerektiği gibi maruz kalınabilecek riskleri tanımlamalı, ölçmeli, izlemeli ve raporlamalıdır. Bankalar ülke riskinin yönetimine ilişkin uygulamaları kendi bünyesinde detaylandırarak yüksek risk seviyesinde gördüğü ülkelere yönelik kontrol noktaları geliştirmeli ve iş süreçleri tesis etmelidir.

b. İtibar riski:

31 Mart 2016'da yayınlanan BDDK İyi Uygulama Rehberleri'nden olan itibar riski yönetimine ilişkin rehberde itibar riski; müşteriler, ortaklar, rakipler ve denetim otoriteleri gibi tarafların banka hakkındaki olumsuz düşüncelerinden ya da yasal düzenlemelere riayet edilmemesi neticesinde bankaya duyulan güvenin azalması veya banka itibarının zedelenmesi nedeniyle bankanın zarar etme olasılığı olarak tanımlanabilir. Öyle ki müşteriler ve diğer taraflar nezdinde ortaya çıkabilecek herhangi bir olumsuz algı, bankanın yeni ilişkiler kurma veya eski ilişkilerini devam ettirme kabiliyetini ve finansman kaynaklarına sürekli erişimini olumsuz etkileyerek iflasa kadar bankayı sürükleyebilir.

İtibar riski başka ifadeyle bir bankaya duyulan güvenin azalması halinde meydana gelebilecek risk olarak tanımlanmaktadır. Hizmetlerin aksaması, günümüzde git gide artan teknolojik gelişmelerle birlikte daha da önem kazanan kişisel verilerin korunmasına gereken önemin atfedilmemesi, mevzuat ve yasal yükümlülükler önem verilmemesi, etki dışı eylemler, terörizmin finansmanına yardım ve yataklıkta bulunulması gibi örnekler itibar riski barındırarak bir bankanın ani iflasına neden olabilir.

“İtibar riski toplumun bankaya ilişkin olumsuz düşüncelerinden dolayı bankanın karlılığında ve sermaye yapısında bozulma anlamına gelir. Bu risk tüm banka faaliyetlerinde geçerlidir. Bu nedenle, banka kamu otoritelerine, müşterilere, basın ve yayın organlarına ve

diğer üçüncü taraflara karşı bahse konu riski göz önünde bulundurarak yaklaşmalıdır. Yani, bankanın müşterilere etik olmayan bir şekilde davranması, mevzuata yeterli ölçüde uymaması ve sıklıkla davalara taraf olması itibarını ciddi bir şekilde zedeleyebilir” (BDDK İtibar Riskine İlişkin Rehber, 2016:1).

Ayrıca, ülkemizde sistemik öneme sahip yer almaktadır. Sistemik önem ile kast edilen husus, herhangi bir sektörde bir ya da birkaç firmada meydana gelen olumlu ya da olumsuz gelişmelerin sektörün tamamına sirayet etme durumunun varlığıdır. Sınırlı sayıda aktörün faaliyette bulunduğu Türk Bankacılık Sektörü’nde de aslında rekabet açısından oligopolistik bir piyasanın varlığından bahsetmek mümkündür. Sınırlı sayıda firmanın piyasanın çoğunluğuna hakim olması ve bu sayede yönlendirici fonksiyonunun bulunması bu tür piyasaların tipik özellikleri arasındadır.

Türk Bankacılık Sektörü’nde de bu yapıyı görmek mümkündür. Nitekim çalışma kapsamında yer alan 13 bankanın aktif büyüklüğü açısından sektör payı % 87’dir. Bu açıdan bakıldığında sistemik bankalar arasında özel sektör bazında başlıcaları; İş bankası, Yapı Kredi Bankası, Garanti Bankası ve Akbank olarak tanımlanmaktadır. Sistemik önemi haiz bankaların itibar riski tüm bankacılık sektörü için risk teşkil etmektedir. Çünkü bu bankalar gerek aktif büyüklükleri, gerekse fonladıkları büyük yatırımlar nedeniyle finansal sistem ve bankacılığın ayakta durması için olmazsa olmaz konumdadırlar. İtibar kaybederek güvenilirliğinin zedelenmesi ülke genelinde kulaktan kulağa yaygınlaşması tüm sektörü içine alarak olumsuz etki yaratabilir.

c. Uyum riski:

Bankalar faaliyetlerini sürdürürken çeşitli yasal yükümlülüklerle tabi olmak durumundadırlar. Gerek uluslararası yasal otoriteler gerekse yurtiçi dahili mevzuat çerçevesinde bankaların uyması gereken kurallar açıkça belirtilmiştir. Dolayısıyla, sürdürülmekte olan faaliyetlerinde düzen dışı işlemler gerçekleştiren bankalar uyum riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Nitekim, “Uluslararası bankacılık işlemlerinde ve sözleşmelerde yabancı hukuk sistemine uygunluk denetimi şarttır. Örneğin, karşı taraf taahhüdünü yerine getirmeyi

reddediyorsa veya belirli sözleşme tipleri yabancı hukuk sisteminde geçersiz ise, bankanın taleplerini elde edebilmesi hususu önemli bir risk taşır. Ayrıca mevcut yasal düzenlemeler de bankanın dahil olduğu hukuki sorunları çözmede yetersiz kalabilir” (Varlık, 2010). Sonuç olarak, uyum riski bankalar için çok büyük öneme sahip olup, birçok bankanın kurumsal uyum bölümü mevcut iş akışlarında risk yönetimi birimleriyle ortak çalışmalarda bulunmaktadır.

d. Yasal Riskler:

“Bankalar işlemlerini yurt içi ve yurt dışı yasal mevzuata tabi olarak yürütmektedirler. Çünkü bu işlemler çeşitlilik göstermekte olup gerek yurt içi gerekse yurt dışı hukuk düzenini doğrudan ilgilendirmektedir. Bankacılık işlemlerinin bütünü sözleşmelerle yapılmaktadır. Bahse konu sözleşmelerin de geçerliliklerinin olması açısından yerli ve yabancı hukuk sistemine uygunluğu konusunda denetimlerinin yapılması yüksek önem arz etmektedir. Aksi halde, banka söz konusu sözleşmelerin karşı taraflarıyla karşı karşıya kalarak hiçbir şey elde edememe riski ile maruz kalabilir” (Milli, 2008:36).

Ayrıca, yasal riskler uyum riskinin bir parçası olarak düşünülebilir. Geçmişte birçok banka yasal risklerden kaynaklı yüksek meblağlı cezaları ödemekle yükümlü kaldığından dolayı yasal risk bankalar açısından oldukça önemlidir.

e. Yoğunlaşma Riski:

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun 2016 yılında uygulamaya koyduğu rehberlerden yoğunlaşma riskinin yönetimine ilişkin rehberde; “yoğunlaşma riski bir bankanın farklı risk türleri ya da tek bir risk bazında, faaliyetlerini sürdürülebilir yeteneğini ve karlılığını tehdit edebilecek ya da bankanın risk profilinde değişiklik yaparak büyük düzeyde kayıplar oluşturabilecek risk çeşidi olarak öne çıkmaktadır.”

Örnek verilecek olursa; kredi verme faaliyeti bankaların en temel faaliyeti olduğu için kredi yoğunlaşması da bankalar açısından en önemli riskler arasına yer almaktadır. Türkiye’de geçtiğimiz yıllarda bankaların birçoğunun inşaat sektörünü plase ettikleri kredilerde büyük bir temerküz olduğu söylenebilir. Yoğunlaşma riski sadece kredi bazında olmamakla beraber, bilanço yoğunlaşması ve/veya pasif yoğunlaşma riski olarak da karşımıza çıkmaktadır.

BÖLÜM II. BANKALARIN FİNANSAL TABLOLARI İLE AKTİF VE PASİF YAPISI

Bankalar rakama dayalı tüm işlemlerini muhasebe kayıtları kanalı ile finansal tablolarına aktarmaktadırlar. Bu aktarımlarda temel amaç işlemlerin kayıt altına alınmasını sağlamak olmakla birlikte, yönetsel açıdan da finansal tablolar büyük öneme sahiptir. Çünkü bankalar finansal tablolar yardımı ile:

- * Geçmişten günümüze nasıl bir yol izlendiği,
- * Elde edilen kaynakların doğru ve verimli kanallara aktarılıp aktarılmadığı,
- * Gelir maliyet dengesi açısından optimum seviyelerin yakalanıp yakalanmadığı,
- * Hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı,
- * Rakiplere göre avantajlı ve dezavantajlı olunan durumların varlığı,
- * Risklerin iyi yönetilip yönetilmediği,
- * Uygulanan strateji ve politikalarda değişikliğe ihtiyaç olup olmadığı

gibi konular başta olmak üzere çok çeşitli konularda bilgi edinip, yön çizmeye çeşitli kararlar vermeye çalışmaktadırlar. Bu noktadan hareketle finansal tabloların önemi yadsınamaz. Diğer işletmelerde olduğu gibi bankalar da kendileri için belirlenmiş kuralları ve yasal mevzuatı dikkate alarak muhasebe işlemlerini gerçekleştirmekte, finansal tablolarını çıkarmakta, kontrol ve denetimini sağlayarak kamuoyu ile denetim ve gözetim otoriteleriyle paylaşmaktadırlar.

Ancak öncelikle belirtmek gerekir ki, bankaların muhasebe işlemlerini gerçekleştirirken kullandıkları kendilerine özel hazırlanmış Tek Düzen Hesap Planı bulunmaktadır. Bu hesap planı ile uyumluluk gösteren finansal tablo formatları mevcuttur. Bankalara özel hesap planı ve finansal tablo yapısının oluşturulmasındaki temel husus bankaların diğer işletmelerden bazı önemli noktalarda farklılık göstermesine dayanmaktadır.

Banka muhasebesi ile işletme muhasebesini birbirinden ayıran en temel özellikler:

→ Bankaların çok sayıda şubeleri ile bir bütün olarak faaliyet göstermeleri,

* Banka şubelerinin kendi aralarında veya genel müdürlük-şube arasında işlemlerin gerçekleşmesi ve bunların muhasebeleştirilmesi,

* Bu çerçevede 290 Şubeler Cari Hesabı'nın çok yoğun kullanılması, Şubeler Cari Faizi uygulamasının stratejik kararlar ve banka faaliyetlerinin yönlendirilmesi açısından büyük önem taşıması,

→ Diğer işletmelerden farklı kaynak ve kullanım yapısına sahip olması,

* Örneğin, aktifte stoklar kaleminin olmaması, kaynak yapısında özkaynak - yabancı kaynak dağılımının diğer işletmelerden farklı olarak yabancı kaynak ağırlıklı olması,

→ Faaliyetlerin hem ulusal para hem de çok sayıda yabancı para ile gerçekleştirilmesi, bunun sonucu olarak yabancı para ile gerçekleşen işlemlerin iki ayrı değer (TL-YP) üzerinden muhasebeleştirilmesine ihtiyaç duyulması,

* Bu çerçevede evalüasyonun ayrı bir önem kazanması,

→ Bilanço dışı hesap olarak tanımlanan nazım hesaplarda çok sayıda izlenmesi gereken işlemin bulunması,

* Örnek gayrinakdi krediler, ipotekler, emanet ve rehinli varlıklar, türev işlemler, kredi plasmanları, envanter amaçlı izlemeler vb.,

→ Diğer işletmelerden farklı olarak özel hazırlanmış Tek Düzen Hesap Planı'nın bulunması

şeklinde ifade edilebilir. Bunun sonucunda işlemlerin izlendiği hesaplar ve bu hesapların temel finansal tablolardaki yeri diğer işletmelere göre farklıdır (Hazar ve Babuşcu, 2017:30).

Bankaların muhasebe işlemleri ve finansal tablolarına ilişkin genel yapı sektörün özel yasal düzenlemesi olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nda yer almaktadır. Nitekim söz konusu Kanun'un:

* Muhasebe ve Raporlama Sistemi'ne ilişkin 37. Maddesinde; bankaların düzenlemek zorunda olduğu finansal tabloların yasal mevzuata uygun olması zorunluluğu vurgulanmaktadır.

* Konsolide Finansal Raporlar'a ilişkin 38. Maddede: sadece bankaların kendi işlemleri değil sermaye koyduğu ve konsolidasyona tabi tüm kuruluşlarla birlikte konsolide finansal raporların düzenlenmesi gerekliliği yer almaktadır.

* Finansal Raporların İmzalanması, Sunulması, İlanı ve Denetimi'ne ilişkin 39. Maddede; finansal tablolarla ilişkili tüm yetkililer unvan bazında belirtilerek bu kişiler tarafından gerekli kontrol sonrasında finansal raporların imzalanması, bağımsız denetimin belirli dönemlerde yaptırılması zorunluluğu, söz konusu raporların gerekli otoritelere gönderilmesi gerekliliğinin yanı sıra şeffaflık adına kamuoyu ile hangi periyodlarla ve nerede paylaşılması husus açıklanmaktadır.

* Aynı zamanda 41 maddede de yönetim kurulunun bu hususlara ilişkin sorumluluğu bir kez daha vurgulanmaktadır.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu genel çerçeveyi düzenlediği için sektörün gözetim ve denetim otoritesi olan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu da konuya ilişkin detaylı düzenlemeler yapmış olup, ihtiyaç duyuldukça da güncellemeleri gerçekleştirmektedir. Bu çerçevede BDDK tarafından yapılmış temel düzenlemeler aşağıda kısaca tanıtılmaktadır.

BDDK'nin 01.22.2006 tarihinde yürürlüğe koyduğu “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik” düzenlemenin amaç bölümünde de yer aldığı üzere; “bankaların; muhasebe ve raporlama sisteminde şeffaflık ve tekdüzenin sağlanması, işlemlerinin kayıt dışında kalmasının önlenmesi, faaliyetlerinin gerçek mahiyetlerine uygun olarak sağlıklı ve güvenilir bir biçimde muhasebeleştirilmesi, konsolide ve konsolide olmayan bazda mali durumları, mali performansları ile yönetimin etkinliği hakkında bilgileri içeren finansal tablolarının zamanında ve doğru bir şekilde hazırlanması, raporlanması ve yayımlanmasına ve belgelerin saklanmasına ilişkin usul ve esasları düzenlemek” olarak tanımlanmıştır.

BDDK tarafından en son 20.0.92017 tarihinde güncellemesi yapılan bankacılık sektörüne ilişkin Tek Düzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkındaki Tebliğ, tüm hesap planını sıralı şekilde içerirken, bankaların işlemlerinde uygulayacakları muhasebe kayıtlarının özünü de açıklamaktadır. Tebliğ'in amaç bölümü şöyledir:” Bankalar için muhasebeleştirme ve finansal raporlama açısından tekdüzeni sağlama, finansal tabloların tek tipte elde edilmesi, denetim ve gözetim için gerekli olan bilgilerin doğrulanabilir ve denetlenebilir bir şekilde doğrudan ve sağlıklı olarak elde edilmesi, ekonominin izlenmesi ve yönlendirilmesi için yetkili mercilerin ihtiyaç duyduğu bilgilerle, diğer istatistikî bilgilere doğrudan ulaşılması, finansal analiz, risk analizi, verimlilik analizi gibi çeşitli analiz ve yorumlar için ihtiyaç duyulan bilgilerin standart bir şekilde elde edilmesini sağlamaktır.”

BDDK tarafından 28.06.2012 tarihinde en son güncellemesi yapılan Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar İle Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ'de ise, özellikle bağımsız denetim raporunda bulunması gereken bilgi ve tablolara ilişkin temel çerçevesinin çizildiği görülmektedir. Bu Tebliğ'in amaç bölümünde ise: “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümleri çerçevesinde, Türkiye Muhasebe Standartlarını uygulayarak düzenleyecekleri konsolide ve konsolide olmayan finansal tabloların biçim ve içerikleri ile bunların açıklama ve dipnotlarıyla birlikte kamuya açıklanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.” bilgisi yer almaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde öncelikle bankaların en temel finansal tabloları yasal mevzuat çerçevesinde aktarılmaktadır. Daha sonra bankacılık sektörü ile analiz kapsamında yer alan 13 bankanın kaynak ve kullanım dağılımlarına ilişkin bilgi ve yorumlar paylaşılmaktadır.

2.1. Bankaların Finansal Tabloları

Bu bölümde yer alan finansal tablo açıklamaları banka tek düzen hesap planı formatı dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bilindiği üzere bankaların mali tabloları nazım hesaplar ile birlikte bilanço (finansal durum tablosu), gelir tablosu (kar ve zarar cetveli), özkaynak

değişim tablosu ve nakit akış tablosu ile kar dağıtım tabloları olup, dipnotlar finansal tabloların ayrılmaz parçaları olarak tanımlanmaktadır.

Çalışmanın temelini bilançonun aktif kalemlerindeki dağılım stratejileri ile risk tercihleri olduğu dikkate alınarak bankaların finansal tabloları içinde yer alan bilanço ve gelir tablosuna ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

2.1.1. Nazım Hesaplar İle Birlikte Bilanço (Finansal Durum Tablosu)

Temel finansal tablolardan biri olan bilanço şu şekilde tanımlanmaktadır: bilanço; bankanın belirli bir tarihteki iktisadi ve mali durumunu yansıtan, varlıklarını, borçlarını ve özkaynaklarını aktif ve pasif hesaplar şeklinde gerçeğe uygun ve doğru bir biçimde gösteren tablodur.

Bilançonun aktif bölümü paraya dönüşüm çabukluğuna, pasif bölümü ise ödeme çabukluğuna göre düzenlenir. BDDK tarafından çıkarılan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğe göre; “bilançonun net değer esasına göre hazırlanması esastır. Bu nedenle, aktif ve pasif yapısını düzenleyici nitelikteki hesapların ilgili buldukları kalemlerin altında birer indirim kalemi olarak gösterilmesi gerekmektedir. Bilançonun aktif ve pasif yapısını yansıtan hesapların kendi aralarında mahsup edilmesi mümkün değildir. Borç bakiyesi veren hesapların bilançonun aktif bölümünde, alacak bakiyesi veren hesapların ise esas olarak pasif bölümünde yer alması gerekmektedir.”

Bilanço temel özelliği dikkate alındığında statik nitelikli bir finansal tablo özelliğini taşımaktadır. Çünkü çıkarıldığı an itibariyle olan mevcut durumu gerçeğe en yakın halini vermekle birlikte;

* Sadece anlık bilgi sunarken, geçmiş ya da gelecek ile ilgili bir bilgiyi edinmek mümkün değildir.

* Kaynak ve kullanımlardaki ayırmda temel ayırıcı hususlardan birisi vade olmakla birlikte detaylı vadeye ilişkin bilgiyi görmek mümkün değildir. Örneğin gecelik borç/alacak tutarını, 2 ya da 3 günlük vadelerdeki kalemleri detaylı olarak görmek olanaksızdır.

* Ulusal para birimi üzerinden hazırlanması nedeni ile yabancı para cinsinden işlem bakiyeleri bilançonun çıkarıldığı tarihteki evalüasyon kurundan ulusal paraya çevrilerek bilançoda YP bakiyelerin yer aldığı sütunda topluca sunulur. Ancak YP sütununda yer alan değerlerin karşılığı olan yabancı paralı değerlerin bir kısmı dolar, bir kısmı Euro, bir kısmı sterlin bazıları ise konvertibl diğer yabancı para birimlerine aittir. Ancak bu detayları bilançoda bir bakışta görmek mümkün olmaz.

* Bilanço dışı hesaplar yani nazım hesaplar, bankanın aktif ve pasifini birinci derece ilgilendirmeyen, müşterilere sağlanan gayrinakdi kredilerle geride borç ve alacak doğuracak hak ve yükümlülükler ile muhasebe disiplini altında takip edilmek istenen bilgileri izlemek amacıyla kullanılan hesaplardır.

* Borç ve alacaklar için ne alınan ne de verilen teminatların detaylarını görmek mümkün değildir.

* Riskleri gerçek boyutuyla görmek mümkün değildir.

Bu ve benzeri hususlar dikkate alındığında bilanço yararlanan taraflara çok temel bilgileri sunmakla birlikte, ihtiyaç duyulan ancak bilançodan edinilemeyen bilgiler muhasebe kayıtları yardımı ile düzenlenen çeşitli raporlamalarda kuşkusuz temin edilebilmektedir.

Bu çalışma 2009-2018 dönemini kapsamaktadır. 01 Ocak 2018'den itibaren uygulamaya konulan ve bankaların zamana yaygın olarak geçiş yapmaya başladıkları Türkiye Finansal Raporlama Standardı 9. Finansal araçlar Standardı ile bankaların bilançolarında yer alan bazı kalemlerin isimleri ve gösterimin değişikliğe uğramıştır. TFRS 9 Finansal araçlar Standardı ile uygulamaya konulan ve en çok dikkati çeken değişiklikler:

* Menkul kıymetlerin isim ve gösterim yerleri,

* Krediler ve karşılıkların gösterim yerleri ve isimleri,

* Türev sözleşmelerin finansal tablo çıkarıldığı dönemlerdeki değerlendirme farklarının bilanço içine taşınarak gösterildiği spekülatif amaçlı ya da riskten korunma amaçlı sözleşme değerlemelerinin gösterimi

hususları ön plana çıkmaktadır.

Analizde standardı sağlamak açısından bu çalışmanın içinde analiz dönemleri boyunca kullanılan bilançoların standart gösterimine yer verilmiştir. Çalışmanın ekler bölümünde ise tüm bankaların TFRS 9 uygulamasına tam olarak uyum sağladıktan sonra sektörün tamamında görülecek olan bilanço yapısı yer almaktadır.

Tablo 1. Bankaların Bilanço Yapısı

Aktifler	Pasifler
Nakit Değerler ve Merkez Bankası	Mevduat
GUD. Farkı K/Z Yan. FV (Net)	Alım Satım Amaçlı Türev Fin. Borçlar
Bankalar	Alınan Krediler
Para Piyasalarından Alacaklar	Para Piyasalarına Borçlar
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar (Net)	- BAPP
Krediler ve Alacaklar	- BİST Takasbank Piy. Borçlar
- Krediler ve Alacaklar	- Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar
- Takipteki Krediler	İhraç Edilen Menkul Kıymetler
- Özel Karşılıklar	Fonlar
Factoring Alacakları	Muhtelif Borçlar
Vadeye Kadar Elde Tut. Yatırımlar (Net)	Diğer Yabancı Kaynaklar
İştirakler (Net)	Factoring Borçları
Bağlı Ortaklıklar (Net)	Kiralama İşlemlerinden Borçlar
Birlikte Kontrol Edi. Ort. (İşt. Ort.) (Net)	Riskten Kor. Amaç. Türev Fin. Borçlar
Kiralama İşlemlerinden Alacaklar	Karşılıklar
Riskten Korunma Amaçlı Türev FV	Vergi Borcu
Maddi Duran Varlıklar (Net)	Satış Amaç. El. Tut. Ve Dur. F. DV Borç.
Maddi Olmayan Duran Varlıklar (Net)	Sermaye Benzeri Krediler
Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller (Net)	Özkaynaklar
Vergi Varlığı	
Satın Amaç. Eld. Tut. Ve Dur. F. İliş. DV	
Diğer Aktifler	
Toplam Aktifler	Toplam Pasifler
Nazım Hesaplar	Nazım Hesaplar
Garanti ve Kefaletler	Garanti ve Kefaletler

Taahhütler	Taahhütler
Türev Finansal Araçlar	Türev Finansal Araçlar
Emanet ve Rehinli Kıymetler	Emanet ve Rehinli Kıymetler

Ekler bölümünde yer alan TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı'nın getirmiş olduğu değişikliklere göre olan bilançonun temel farkları şunlardır:

* Önceden menkul kıymetler; alım satım amaçlı, satılmaya hazır ve vadeye kadar elde tutulacaklar şeklinde gruplandırılırken, yeni durumda; Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yansıtılan Finansal Varlıklar, Gerçeğe Uyg.D.Farkı Diğer Kaps. Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar ve İtfa Edilmiş Maliyeti ile Ölçülen Finansal Varlıklar olarak yer almaya başlamıştır.

* BDDK tarafından 22.06.2016 tarihinde son hali verilen Kredilerin Sınıflandırılması ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, kredileri borçlusu tarafından ödenip ödenmeme durumuna ve risk seviyesine göre aşağıda yer aldığı şekilde 5 gruba ayırmaktadır:

- Birinci Grup - Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar,
- İkinci Grup - Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar,
- Üçüncü Grup - Tahsil İmkânı Sınırlı Krediler ve Diğer Alacaklar,
- Dördüncü Grup - Tahsili Şüpheli Krediler ve Diğer Alacaklar,
- Beşinci Grup - Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar.

Muhasebenin ihtiyatlılık ilkesi çerçevesinde birinci gruptaki kredi portföyü için daha düşük, ikinci grupta yer alan ve birinci gruba göre bir miktar riskliliği daha yüksek olan kredi portföyünün risk bakiyesi için de bir miktar daha yüksek olmak üzere belirli bir oranla çarpılarak karşılık ayrılmakta ve bu karşılıklar bilançonun pasif tarafından genel karşılıklar olarak yer almakta idi. Üçüncü, dördüncü ve beşinci gruptaki krediler ise temerrüt durumu gerçekleşen krediler olduğu için sırasıyla %20, %50 ve % 100 oranında karşılığı ayrılmış kredileri oluşturmaktaydı. Temerrüt durumunda krediler için ayrılan karşılıklar özel karşılık olarak adlandırılmakta ve düzenleyici hesap özellikleri nedeni ile aktifte eksi bakiye ile takipteki krediler (brüt) kaleminin altında yer almakta idi.

TFRS 9 Finansal Araçlar Standardı çerçevesinde kredi karşılıklarının hem hesaplaması hem de bilançoda gösterimleri değişmiştir. Bu kapsamda 5 grup kredinin tamamı için ayrılan karşılıkların hepsi düzenleyici hesap niteliğinde olup, aktifte kredilerin altında yer almaya başlamıştır. Hesaplama sistematığı açısından ise “Beklenen Kredi Zararı” kavramı dikkate alınarak; birinci grup için 12 aylık zarar karşılığı, ikinci ve temerrüt grubunu oluşturan üçüncü, dördüncü ve beşinci gruplardaki krediler için ömür boyu beklenen kredi zararı bakış açısı ile özel karşılık ayrılması uygulaması başlatılmıştır. Bu çerçevede krediler, takipteki krediler ve kredilere ilişkin ayrılan karşılıkların gösterimi değişmiştir.

* Nazım hesaplarda muhasebeleştirilen ve finansal tablo dönemlerinde hesaplanan değerlendirme farkları bilanço içine taşınan türev sözleşmelerin, hem spekülatif hem de riskten korunma amaçlı olan sözleşmelerde değerlendirme farklarının aynı yerde alt alta ortak başlık altında aktifte gösterimi, pasifte ise ayrı iki başlık altında ancak alt alta gösterimi benimsenmiştir.

2.1.2. Gelir Tablosu

Gelir tablosu, bankaların faaliyetlerinden elde etmiş olduğu tüm gelirler ile bu faaliyetleri sunabilmek için katlandıkları tüm maliyetleri belirli gruplar halinde gösteren, dinamik özelliğe sahip temel finansal tablolar içinde en önemlileri arasındadır.

BDDK tarafından çıkarılan Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğe göre; “bankanın belirli bir hesap döneminde elde ettiği tüm hasılat ve gelirler ile katlandığı tüm maliyet ve giderleri sınıflandırılmış olarak gösteren ve dönem faaliyet sonuçlarını kâr veya zarar olarak özetleyen tablo” gelir tablosu olarak tanımlanmaktadır.

Gelir tablosu hesap dönemi başından hesap dönemi sonuna kadar olan tüm gelir ve giderleri kümülatif olarak kapsamaktadır. Hesap dönemi 01 Ocak-31 Aralık dönemidir. Gelir ya da giderin tahsilatı /ödenmesi dikkate alınmaksızın tahakkuk esasları kayıtlara geçirilmesi ve gelir tablosuna yansıtılması esastır. Yabancı para cinsinden elde edilen gelirler ya da yapılan giderlerin işlem tarihindeki kur üzerinden gelir-gider hesaplarına TL değerlerinin yansıtılması esastır.

2.1.3. Nakit Akış Tablosu ve Özkaynak Değişim Tablosu

Nakit akış ve özkaynak değişim tabloları temel finansal tablo olmakla birlikte, bu çalışmanın temel ilgi alanına girmemesi nedeni ile bu bölümde sadece mevzuatta yer alan tanımlarına yer verilmiştir.

Nakit akış tablosu, belirli bir muhasebe döneminde bankaların nakit ve nakit benzeri varlıklarında meydana gelen değişiklikleri ifade eden nakit akışlarını (nakit tahsilat ve ödemelerini), kaynakları ve kullanım yerleri bakımından bankacılık faaliyetleri, yatırım faaliyetleri ve finansman faaliyetleri itibarıyla sınıflandırarak gösteren tablodur. Nakit akış tablosu, bankanın nakit ve nakde eşdeğer varlık yaratma kabiliyetinin, bunların tutarının, zamanlamasının ve kesinliğinin değerlendirilmesine yönelik finansal bilgileri içerir ve bu tablonun düzenlenmesinde nakit esası benimsenir.

Özkaynak değişim tablosu, ana ve katkı sermaye kalemlerinin her birinin dönem başı bakiyesini, dönem içinde söz konusu kalemlerde meydana gelen artışları veya azalışları ve dönem sonu kalanını ayrı ayrı gösterecek biçimde düzenlenir. Karşılaştırılabilirliği sağlamak bakımından, cari dönem hareketlerinin yanı sıra önceki dönem hareketleri ayrı bir bölüm şeklinde gösterilir.

2.2. Bankaların Finansal Tablolarında Aktif ve Pasif Yapısı

2.2.1. Aktif Hesap Grupları

Banka bilançosunun aktif kalemlerini aktif yönetimi açısından aşağıdaki şekilde gruplandırmak mümkündür.

- Likit aktifler
- Krediler
- Vadeye kadar elde tutulacak finansal varlıklar
- Maddi ve maddi olmayan varlıklar
- Diğer Aktifler

1) Likit Aktifler:

Bankaların likit aktif olarak değerlendirdiği varlıkları nakit ve nakde yakın değerlerden oluşmaktadır. Bu kapsamda, likit aktifler grubunun içinde;

- Nakit Değerler ve TCMB,
- Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Finansal Varlıklar (net),
- Bankalar,
- Para Piyasasından Alacaklar
- Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar

yer almaktadır.

a) Nakit Değerler ve Merkez Bankası:

Bu kalemde kasa hesabı, efektif deposu, yoldaki paralar, satın alınan ekler, vadesi gelmiş menkul değerler, kıymetli madenler, T.C Merkez Bankası ve zorunlu karşılıklar yer alır.

b) Gerçeğe Uygun Değerleme Farkı K/Z Yansıtılan Finansal Varlıklar:

Türkiye Finansal Raporlama Standardı Tek Düzen Hesap Planında belirtilen çerçeveler esasında, alım-satım amaçlı olarak bankaların elinde bulundurduğu ve muhasebeleştirme esnasında gerçeğe uygun değer farkı kar/zarar olarak yansıtılan menkul kıymetlerin kaydedildiği bir hesap türüdür. Menkul değerler gerçeğe uygun değer üzerinden hareket görür ve nominal değerleri üzerinden nazım hesaplarda izlenirler.

c) Bankalar:

Yurt dışı bankalar, yurt içi bankalar ve yurt dışı merkez ve şubeler hesaplarından oluşmaktadır.

d) Para Piyasalarından Alacaklar:

Bankanın T.C Merkez Bankası, BİST ve Takasbank aracılığıyla diğer bankalara verdiği borç tutarlarının kaydedildiği para piyasalarından alacaklar ve ters repo işlemlerinden alacaklar hesaplarından oluşmaktadır.

e) Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar:

Gerçeğe uygun değer farkı kar/zarara yansıtılan menkul değerler ve vadeye kadar ede tutulacak menkul değerler dışındaki bütün menkul değerler bu hesapta, nominal değerleri üzerinden de bilanço dışı hesaplarda izlenmektedirler.

2) Krediler:

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 48. Maddesi gereğince krediler şu şekilde tanımlanmaktadır.

“Bankalarca verilen nakdî krediler ile teminat mektupları, kontrgarantiler, kefaletler, aval, ciro, kabul gibi gayrinakdî krediler ve bu niteliği haiz taahhütler, satın alınan tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle ya da herhangi bir şekil ve surette verilen ödünçler, varlıkların vadeli satışından doğan alacaklar, vadesi geçmiş nakdî krediler, tahakkuk etmekle birlikte tahsil edilmemiş faizler, gayrinakdî kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, ters repo işlemlerinden alacaklar, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler nedeniyle üstlenilen riskler, ortaklık payları ve Kurulca kredi olarak kabul edilen işlemler izlendikleri hesaba bakılmaksızın bu Kanun uygulamasında kredi sayılır. Birinci fıkrada belirtilenlere ilâve olarak, kalkınma ve yatırım bankalarının finansal kiralama yöntemiyle sağladığı finansmanlar ile katılım bankalarının taşınır ve taşınmaz mal ve hizmet bedellerinin ödenmesi suretiyle veya kâr ve zarar ortaklığı yatırımları, taşınmaz, ekipman veya emtia temini veya finansal kiralama, mal karşılığı vesaiğin finansmanı, ortak yatırımlar veya benzer yöntemlerle sağladıkları finansmanlar da bu Kanun uygulamasında kredi sayılır.”

Bankalar, kredilerini ve diğer alacaklarını tahsil kabiliyetine ve borçluların kredi değerliliğine göre belirlenen esas ve usulleri dikkate almak suretiyle gruplar halinde ilgili hesaplarında izlemek zorundadır.

Krediler aşağıdaki hesap kalemlerinde izlenir.

- Tüketici Kredileri
- İskonto ve İştira Senetleri
- Kredi Kartları

- Kısa Vadeli Krediler
- Orta ve Uzun Vadeli Krediler
- Kanun ve/veya Kararnamelere Dayanan Ertelenmiş ve Taksitlendirilmiş Krediler
- Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar ile Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar
- Yeniden Yapılandırılan ve Yeni Bir İtfa Planına Bağlanan Krediler
- Tasfiye Olacak Alacaklar, Tahsili Şüpheli Ücret, Komisyon ve Diğer Alacaklar ile Zarar Niteliğindeki Krediler ve Diğer Alacaklar
- Tazmin Edilen Gayri Nakdi Kredi Bedelleri
- Özel Karşılıklar
- Faiz Tahakkukları
- Faiz Reeskontları
- Kredi Komisyon ve Diğer Gelirler Tahakkukları
- Kredi Komisyon ve Diğer Gelir Reeskontları

3) Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar:

Vade yapısı ve ödeme tutarları belirli olan, bankaların vadesi gelene kadar elinden çıkarma amacı gütmeyen bilançolarında izlediği kıymetler olarak tanımlanmaktadır.

Aktif nitelikli özgün bir hesap olan “Vadeye Kadar Elde Tutulacak Finansal Varlıklar” yatırım amacı ve sahipliği bankada kalmak koşuluyla teminat olarak kullanılabilen, bloke edilebilen ve repoya konu edilebilen vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetler bütünüdür.

Dönem sonları itibarıyla etkin faiz yöntemi baz alınarak itfa edilmiş maliyetle değerlendirilir. Yatırım fonu ve hisse senedi gibi vadesi olmayan menkul kıymetler bu hesaplarda izlenmemektedirler.

4) Maddi ve Maddi Olmayan Varlıklar:

Maddi ve maddi olmayan varlıklar;

- İştirakler

- Bağlı Ortaklıklar
- Menkuller
- Gayrimenkuller
- Maddi Olmayan Duran Varlıklar

kalemlerinden oluşmaktadır. 5411 sayılı Bankacılık Kanunu gereğince iştirakler şu şekilde tanımlanmaktadır.

“Bankaların doğrudan ya da dolaylı olarak sermayelerinde veya oy haklarında % 10 ile % 50 arasında hak sahibi oldukları ortaklıklarında sermaye payları iştirakler bۆlümünde yer almaktadır.

Bankalar, mali kurumlar dışındaki bir ortaklığa, kendi ۆz kaynaklarının en fazla % 15’i oranında iştirak edebilir. Bu iştiraklerin toplam tutarı banka ۆz kaynaklarının % 60’ını aşamaz.

Bankaların doğrudan ya da dolaylı olarak sermayelerinde veya oy haklarında % 51 ile % 100 arasında hak sahibi oldukları ortaklıklarındaki sermaye payları Bağlı Ortaklıklar kaleminde yer almaktadır.”

5) Diğer Aktifler:

Bankaların diğer aktifler olarak adlandırılan kalemini içeren başlıklara aşağıda yer verilmiştir:

- Satış Amaçlı Elde Tutulan ve Durdurulan Faaliyetlere İlişkin Duran Varlıklar,
- Peşin ۆdenmiř Vergiler,
- Ertelenmiş Vergi Varlığı Hesabı,
- Ayniyat Mevcudu,
- Muhtelif Alacaklar,
- Boręlu Geçici Hesaplar.

2.2.2. Pasif Hesap Grupları

Banka bilançosunun pasif kalemlerini oluşturan ana kalemler aşağıda yer almaktadır:

- Mevduat,
- Para Piyasasına Borçlar,
- İhraç Edilen Menkul Kıymetler,
- Alınan Krediler,
- Diğer Pasifler
- Özkaynaklar

1) Mevduat:

Tüzel veya gerçek kişilerin bankalara belirli bir vade aralığında belirli bir faiz veya taahhüt karşılığında Türk Lirası ve/veya Yabancı Para cinsinden kaynaklara verilen genel tanımlanmaktadır. Mevduat kendi içerisinde sınıflara ayrılmaktadır. Bu sınıflar;

- **Vadesiz Mevduat:** Herhangi bir vadeye ve faize bağlanmaksızın tasarruf sahibinin istediği zaman kısmen ya da tamamen parasını çekebildiği mevduat türüdür.

- **Vadeli Mevduat:** 1 ay, 3 ay, 6 ay, 1 yıl ve daha uzun süreli vadesi ve yapısına göre faiz getirisi elde edilebilen mevduat çeşidi olarak tanımlanmaktadır.

- **İhbarlı Mevduat:** Tasarruf sahibinin para çekilişinden 7 gün öncesinde bankaya bildirmekle yükümlü olduğu mevduattır.

- **Birikimli Mevduat:** En az 5 yıl vade ile açılabilen, faiz ve vade şartları sözleşme ile belirlenerek oluşturulan mevduat türü olarak bilinmektedir.

2) Para Piyasasına Borçlar:

Bankacılıkta, geçici bir süre için likidite ihtiyacı olan bankalar ile likidite fazlasına sahip bankalar arasında, T.C. Merkez Bankası vasıtasıyla belirli bir faiz ve vadeyle yapılan işlemlere depo işlemleri adı verilir. Para Piyasasına Borçlar hesabı depo işlemlerinin yapılmasına aracılık eden hesaplardandır. Organize bir piyasa olan Bankalar Arası Para Piyasası'nda bankalara yukarıda bahse konu gerekliliklerden kaynaklı gecelik borç verme ya da alma işlemleri gerçekleştirmektedirler. Belirli bir teminat karşılığında yapılan bu

işlemler sayesinde belirli limitler çerçevesinde bankalar gün içi likidite pozisyonlarını ayarlamaktadırlar

3) İhraç Edilen Menkul Kıymetler:

Bankaların kaynak toplamak amacıyla ihraç ettikleri menkul kıymetlerin bulunduğu kalemdir. Bankaların çıkardığı tahvil, bono, ipoteğe dayalı menkul kıymetler, varlığa dayalı menkul kıymetler, varlık teminatlı menkul kıymetler, kira sertifikaları bu kalemde izlenen borçlanma araçlarına örnek gösterilebilir. Kısa ve uzun vadeli olabilen menkul kıymetler, pasif kalemlerin çeşitlenmesi ve bankaların yatırımcılara ulaşması açısından önem arz etmektedir. Halihazırda bankalar kısa vadeli araç olarak bono ve özel sektör tahvillerini sıklıkla piyasaya arz etmektedirler. İleri tarihlerde ekonomik koşulların elvermesi durumunda uzun vadeli borçlanma araçları da daha fazla piyasalarda gözükecektir.

4) Alman Krediler:

Bankalar kaynaklarını sadece tasarruf sahiplerinin mevduat hesapları aracılığıyla sağlamamakta olup, gerek yurt içi gerekse yurt dışı finansal kuruluşlardan krediler temin ederler. Bu kredilere yurt dışından temin edilen kaynak olması dahilinde sendikasyon, yurt içinden elde edilen krediler olması halinde ise sekürütizasyon adı verilmektedir.

Sendikasyon oluşturulurken sendikasyonu oluşturan bankalar arasından bir lider belirlenir. Lider konumundaki banka genellikle sendikasyon grubundaki aktif büyüklüğü en fazla ve uluslararası piyasalarda en çok tanınan bankalar arasından olmaktadır. Ayrıca, bu krediler oldukça yüksek tutarlı olmakla beraber faiz oranları belirlenirken LIBOR esas alınır ve risk primleri uygulanır.

5) Diğer Pasifler:

Diğer pasif hesaplar altında türev finansal yükümlülükler izlenmektedir. Nazım hesaplarda izlenen türev işlemlerin değerlemeye tabi tutulmasından sonra oluşan farkların izlendiği hesaplar olarak bilinmektedir. Bu hesaba kaydedilen farklar, ilgili gider veya özkaynak hesapları ile eşleştirilmektedirler. Ayrıca, ertelenmiş vergi borçları da diğer pasifler kaleminin altında izlenmektedir. Bir varlık ya da yükümlülüğün değeri ile Vergi Usul Kanunu esas alınarak belirlenen esas değeri arasında ortaya çıkan farklar ertelenmiş vergi borçları doğurmaktadır.

Diğer Pasifler kaleminin altında son olarak faiz ve gider tahakkukları reeskontları yer almaktadır. Faiz ve gider tahakkukları reeskontları dönem sonları itibarıyla, bankalara faiz ve maliyet doğurucu pasif hesaplar ile nazım hesaplara izlenen diğer borçların faiz ve giderlerinin kaydedildiği hesaplardır.

6) Özkaynaklar:

Bankaların özkaynaklar kalemi birçok açıdan büyük önem taşımaktadır. Bankaların faaliyetlerinin çerçevesi ve sınırları özsermaye ile ilişkilendirilmektedir. Nitekim 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 43. Maddesi gereğince (2005) Koruyucu Düzenlemeler aşağıdaki gibi şekillenmektedir:

“Kurul; bankaların varlıkları, alacakları, özkaynakları, borç, yükümlülük ve taahhütleri, gelir ve giderleri arasındaki ilgi ve dengelerin ve malî bünyeyi etkileyen diğer tüm unsurların ve maruz kalınan risklerin tespiti, tahlili, izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesi amacıyla sınırlamalar ve standart oranlar da belirlemek suretiyle gerekli düzenlemeleri yapmaya ve bunlar hakkında her türlü tedbiri almaya yetkilidir. Bu hüküm, 38 inci madde gereğince konsolide malî tablo hazırlama yükümlülüğü bulunan ana ortaklık için Kurulca belirlenecek usûl ve esaslar çerçevesinde konsolide ve konsolide olmayan bazda uygulanır. Bankalar, yapılan düzenlemelere uymak, belirlenen sınırlamaları ve standart oranları konsolide baz da dahil olmak üzere hesaplamak, tutturmak ve idame ettirmek ve bunlara ilişkin olarak Kurum tarafından istenen tedbirleri belirlenen süreler içinde almak ve uygulamakla yükümlüdür.

Kurul, kurumsal yönetim hükümleri ile koruyucu hükümlerin uygulanmasını da dikkate alarak, her bir banka ya da banka grubu için belirlenen asgarî veya azamî standart oranlar ve sınırlardan farklı daha ihtiyatlı bir oran veya sınır tesis etmeye veya hesaplama ve bildirim dönemlerini farklılaştırmaya veya genel olarak belirlenmemiş oran ve sınırlar tespit etmeye yetkilidir.

Bu Kanun kapsamında öngörülen sınırlamalara ve standart oranlara ilişkin eşiklere erişilmesi veya aşımaların oluşması hâlinde, ilgili banka durumu derhal Kuruma bildirmek zorundadır.”

Ülkemizdeki yasal otorite ayrıca sermaye yeterliliği açısından da Komite'nin oluşturduğu kurallar çerçevesinde bankaları sınırlandırmıştır. İlgili madde şöyledir:

“Bankalar, Kurum tarafından düzenlenecek yönetmelikte öngörülen usul ve esaslara göre % 8 oranından az olmamak üzere belirlenecek sermaye yeterliliği oranını hesaplamak, tutturmak, idame ettirmek ve raporlamak zorundadır.”

Ayrıca, dünya genelinde yukarıdaki maddede yer alan % 8 oranın ülkemizde BDDK 16.11.2006 tarihinde aldığı kararla ihtiyatlılık ve geçmişte yaşadığımız finansal krizlerden çıkarılan dersler neticesinde % 12 olarak belirlemiştir.

Özkaynak, bankaların faaliyetlerini sürdürmesi, yükümlülüklerini yerine getirebilmesi ve ödeme gücünün değerlendirilmesi açısından oldukça önemli bir öneme sahiptir. Güçlü özkaynak yapısını haiz bankalar her türlü şok etkisinde ve olumsuz ekonomik faktöre dayanıklı konumda yer alırlar.

Özkaynak, uluslararası piyasalarda da yatırım yapılabilir kuruluş olmak açısından birincil kriterdir. Yurt dışı sermaye ve yatırımcıya her dönem itibarıyla ihtiyaç bulunan ülkemizde güçlü özkaynak yapısı bulunan bankalar yatırım kararlarında ön plana çıkarak kaynak sağlarlar. İlaveten, bankaların özkaynak yapısı diğer finansal kuruluşlardan farklıdır. Diğer işletmelerde özkaynak firmaların mali yapılarının kuvvetini sergilemekte iken bankalarda bu durum he mali yapının güçlü olması hem de temel faaliyetlerinin bütününe oluşmasına öncülük etmesi durumudur.

“Bankaların hacmini belirleyen unsurlardan en önemlisi özkaynaklarıdır. Nitekim bankalar için mevduatı toplama konusunda bir üst sınır bulunmamakla beraber dolaylı bir sınırdan bahsedilebilir. Çünkü mevduat karşılığında faiz ödenen maliyetli bir kaynaktır. Bankalar bu kaynağı kullanamayacaksa gereksiz maliyetlere katlanacak demektir. Diğer taraftan bankaların topladıkları kaynakları en yoğun kullandığı alan kredidir. Bankaların

kredi vermeye ilişkin doğrudan ve dolaylı sınırları bulunmaktadır. Doğrudan sınırlar büyük hacimli kredi vermeyi, dolayısı ile yoğunlaşmış riski önlemeye yöneliktir. Dolaylı sınır ise, küçük tutarlı da olsa toplam bir bankanın piyasadan olan alacaklarını sınırlandırmaya yöneliktir” (Hazar ve Babuşçu, 2018:93).

2.2.3. Bilanço Dışı Yükümlülükler (Nazım Hesaplar)

Bankaların faaliyetlerinden kaynaklı hak ve yükümlülük meydana getirmeyen ancak belirli bir süre sonra hak ve yükümlülük doğurma ihtimalinin olduğu işlemlerin izlendiği hesaplar bütünüdür. Nazım hesapların ana başlıkları şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

1) Garanti ve Kefaletler

- Teminat Mektupları
- Banka Kredileri
- Akreditifler
- Garanti Verilen Prefinansmanlar
- Cirolar
- Diğer Garanti ve Kefaletler

2) Taahhütler

- Cayılamaz Taahhütler
- Cayılabilir Taahhütler

3) Türev Finansal Araçlar

- Riskten Korunma Amaçlı Türev Finansal Araçlar
- Alım Satım Amaçlı İşlemler

4) Emanet ve Rehinli Kıymetler

- Emanet Kıymetler
- Rehinli Kıymetler
- Kabul Edilen Aval ve Kefaletler

Sözleşme bedelleri bulunan bu hesap gruplarında bazı işlemler nominal değerleri üzerinden izlenmekte iken bazıları ise iz bedelleri üzerinden kaydedilmektedirler. Bilanço dışı hesaplar, bankaların bilanço hesaplarını direkt etkilemeyen işlemler ile kıymetlerin takip edildiği izleyici hesaplardır. Bugün itibarıyla yükümlülük getirmeyen ama gelecekte yük getirme ihtimali bulunan kalemler nazım hesaplarda muhasebeleştirilirler.

2.3. Bankaların Aktif ve Pasif Yapısındaki Gelişimler

Türk bankacılık sektörü genel misyonu çerçevesinde kaynakları çeşitli kanallardan temin edip, mevzuatı da dikkate alarak ekonomiye aktarmaktadır.

Bu çalışmanın kapsamı son 10 yıllık dönemi içermektedir. Analiz bölümünden önce gerek sektörün gerekse analizde değerlendirmeye alınan 13 bankanın kaynak ve kullanım yapısına genel olarak bu kısımda yer verilmiştir.

2.3.1. Türk Bankacılık Sektörünün Son 10 Yıllık Kaynak-Kullanım Görünümü

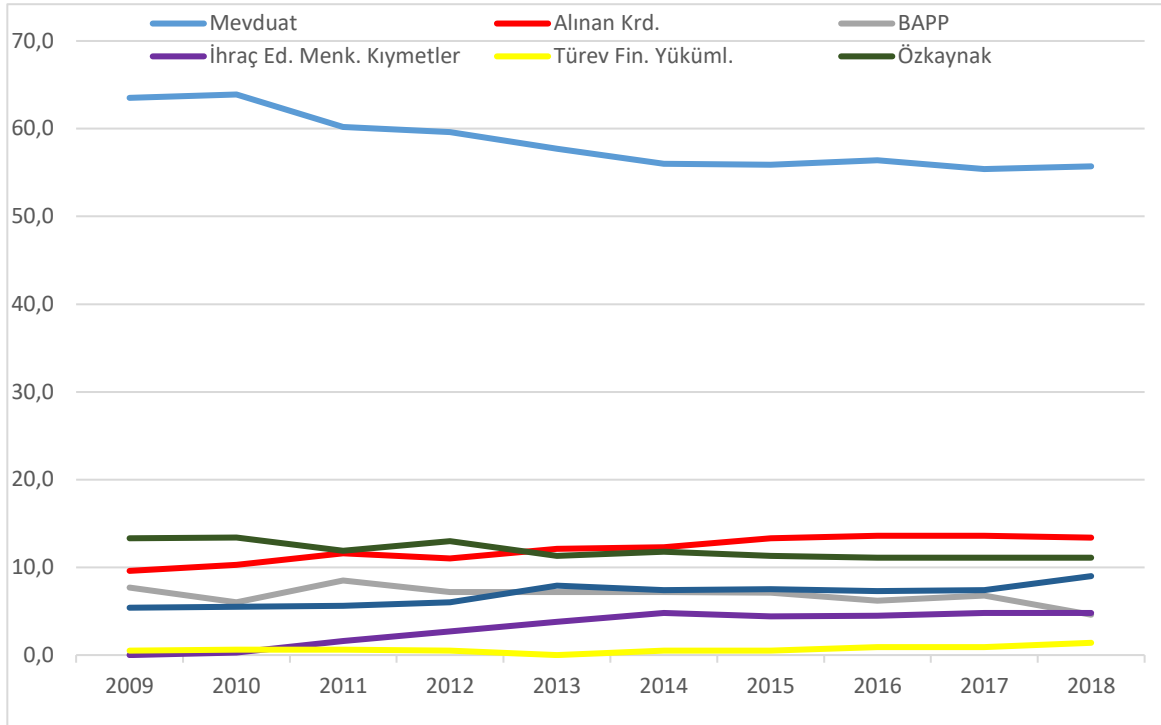
Gerek yurt içi gerekse yurt dışı piyasalardaki konjonktür bankaların kaynak ve kullanım profilini etkilemektedir. Aşağıdaki tabloda bankacılık sektörünün son 10 yıllık kaynak yapısının dağılımı yer almaktadır.

Tablo 2. Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Yapısı % 2009-2018

%	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Mevduat	63,5	63,9	60,2	59,6	57,7	56,0	55,9	56,4	55,4	55,7
Alınan Krd.	9,6	10,3	11,6	11,0	12,1	12,3	13,3	13,6	13,6	13,4
BAPP	7,7	6,0	8,5	7,2	7,2	7,2	7,1	6,2	6,8	4,6
İhraç Ed. Menk. Kıym.	0,0	0,3	1,6	2,7	3,8	4,8	4,4	4,5	4,8	4,8
Türev Fin. Yüküml.	0,5	0,6	0,6	0,5	0,0	0,5	0,5	0,9	0,9	1,4
Özkaynak	13,3	13,4	11,9	13,0	11,3	11,8	11,3	11,1	11,1	11,1
Diğer	5,4	5,5	5,6	6,0	7,9	7,4	7,5	7,3	7,4	9,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Genel seyri daha iyi görebilmek açısından kaynak yapısındaki dağılımın gelişimine grafik olarak aşağıda yer verilmiştir.

Şekil . Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Yapısı % 2009-2018

Hem tablo hem de grafikten izleneceği üzere sektörün en büyük kaynağını mevduat oluşturmaktadır. Ancak 10 yıl öncesinde toplam kaynaklar içinde % 63,5'lik seviyeye sahip olan mevduatın payı zaman içerisinde giderek azalmış ve 2018 yıl sonu itibariyle % 55,7 düzeyine gerilemiştir. Bu gerilemenin temel faktörleri arasında mevduat faizlerinin giderek düşmesi ve birikim sahiplerinin beklentilerini yeterli seviyede yanıt vermemeye başlamasıdır denilebilir.

Nitekim 2009 yılında ortalama TL kredi faizi ile ortalama TL mevduat faizi arasındaki fark olan net faiz marjı % 8,7 seviyelerinde iken, 2018 yıl sonunda fark negatife dönmüş ve -% 0,30 olarak gerçekleşmiştir.

Kaynak yapısında dikkati çeken en önemli bir diğer husus özkaynakların giderek azalış trendinde olmasıdır. Birçok faaliyetin doğrudan ve dolaylı olarak özkaynaklar ile ilişkilendirildiği bankacılık sektöründe özkaynakların yeterli seviyede olmasının hayati önemi olduğu bilinmektedir.

Alınan kredilerin kaynak yapısı içinde ağırlığı yıllar boyunca artış eğilimindedir. Bu kredilerin önemli bölümünü yurtdışından alınanların oluşturduğu dikkate alındığında aslında ekonominin finansmanının bir kısmının bankalar kanalı ile dış kaynaklardan sağlandığı ifade edilebilir.

Bir başka dikkati çeken husus ise ihraç edilen menkul kıymetler kaleminde dir. 10 yıl önce banka kaynakları içinde % 0'lar seviyesinde olan bu kalemin ağırlığı 10 yıllık dönem içinde % 5'e yaklaşmıştır.

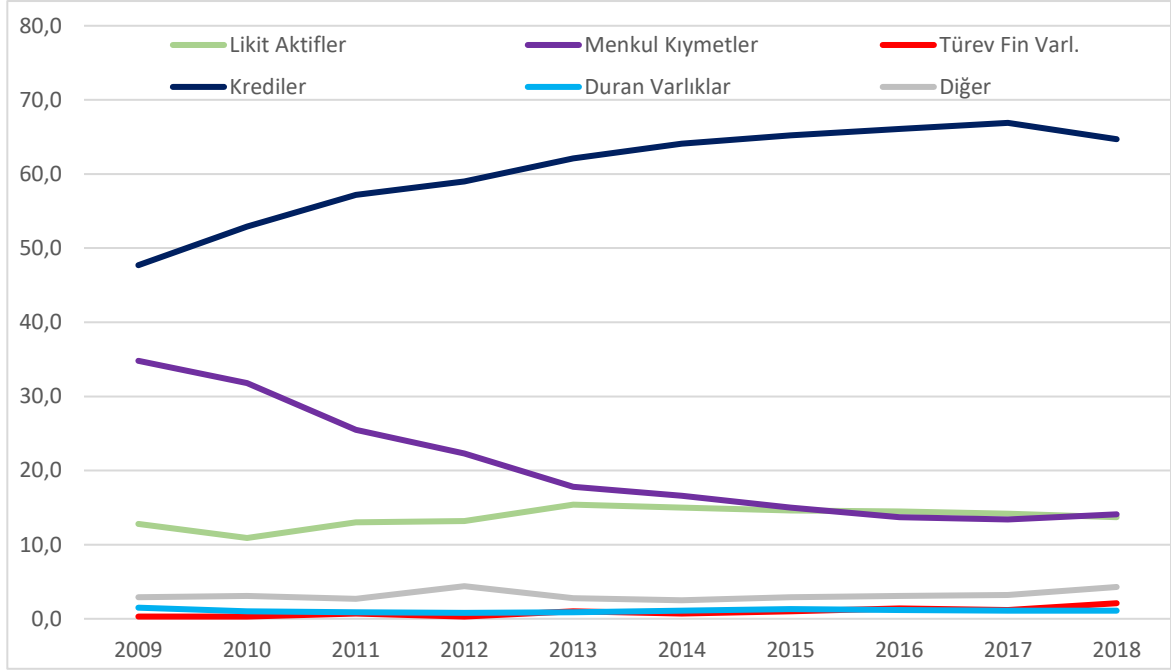
Kullanım tarafına bakıldığında ise yine dikkati çeken bazı gelişmelerin olduğu görülmektedir.

Tablo 3. Türk Bankacılık Sektörünün Kullanım Yapısı % 2009-2018

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Likit Aktifler	12,8	10,9	13,0	13,2	15,4	15,0	14,6	14,5	14,2	13,7
Menkul Kıymetler	34,8	31,8	25,5	22,3	17,8	16,6	15,0	13,7	13,4	14,1
Türev Fin Varl.	0,3	0,3	0,7	0,3	1,0	0,7	1,0	1,4	1,2	2,1
Krediler	47,7	52,9	57,2	59,0	62,1	64,1	65,2	66,1	66,9	64,7
Duran Varlıklar	1,5	1,0	0,9	0,8	0,9	1,1	1,3	1,2	1,1	1,1
Diğer	2,9	3,1	2,7	4,4	2,8	2,5	2,9	3,1	3,2	4,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Genel seyri daha iyi görebilmek açısından kullanım yapısındaki dağılımın gelişimine grafik olarak aşağıda yer verilmiştir.

Şekil . Türk Bankacılık Sektörünün Kaynak Yapısı % 2009-2018

Gerek tabloda gerekse grafikte ilk dikkati çeken aktif kaleminin krediler olduğu görülmektedir. 10 yıl öncesinde bankanın varlıkları içerisinde % 47,7'lik bir paya sahip olan bankacılık sektöründe, her geçen yıl kredilerin payının arttığı gözlenmektedir. En yüksek seviyesine 2017 yıl sonunda sahip olan krediler sonraki yılda az seviyede azalış eğilimine girmiştir.

Aktif içerisinde diğer bir önemli kalem menkul kıymetler olarak görülmektedir. Ancak menkul kıymetlerdeki trendin kredilerdeki trende göre tam aksi yönde olduğu görülmektedir. Nitekim aktif toplamı içerisinde menkul kıymetlerin payı 10 yıl öncesinde % 34,8 seviyesinde iken 2018 yıl sonunda % 14,1 olarak gerçekleşmiştir.

Aktif toplamı içinde önemli ağırlığa sahip diğer kalem likit aktiflerdir. Likit aktifler nakit değerlerin yanı sıra başta TCMB olmak üzere bankalardan alacaklar gelmektedir. TCMB'deki tutarların bir kısmı günlük para transferi için gerekli olup, bir kısmının da

zorunlu karşılı olarak TCMB'ndaki hesaplarda tutulan tutarlar olduğuna dikkat etmek gerekmektedir. Zorunlu karşılıkları gerçek likit varlık olarak kabul etmek doğru olmayacaktır. Kriz dönemleri için bir önlem özelliği taşıyan bu kalemdeki tutarlar bir çeşit sigorta görevi üstlenmektedir.

Aktifteki diğer kalemlerin toplam içinde aldıkları paylardaki değişimin çok önemli seviyede olmadığı görülmektedir.

İzleyen bölümde çalışma kapsamındaki 13 bankanın önce kaynak sonra da kullanım yapısındaki gelişmeler yer almaktadır.

2.3.2. Analiz Kapsamındaki Bankaların Kaynak-Kullanım Görünümü

Aktif çeşitlendirmesi ve risklilik açısından değerlendirmeleri 3. Bölümde yer alan 13 adet büyük ve orta ölçekli bankanın 2018 yıl sonu itibariyle kaynak ve kullanım yapısı bu kısımda yer almaktadır.

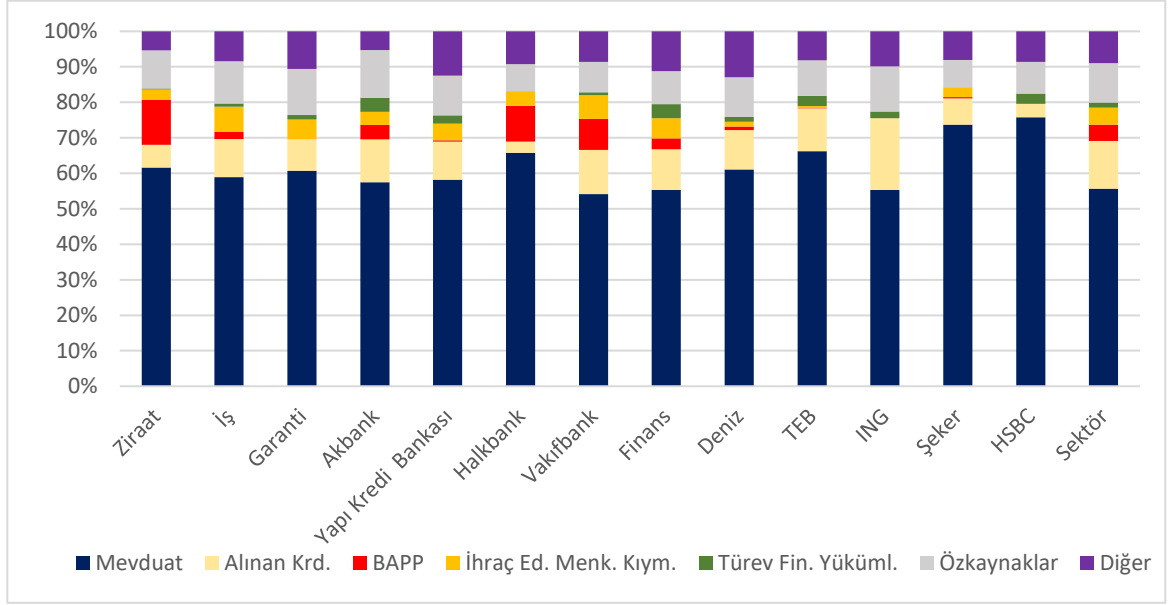
Aşağıdaki tabloda ve grafikte analiz kapsamındaki tüm bankaların sektör değerleri ile birlikte kaynak yapısı yer almaktadır.

Tablo 4. Büyük ve Orta Ölçekli 13 Bankanın Kaynak Yapısının Sektörle Karşılaştırılması % - 2018

	Ziraat	İş	Garanti	Akbank	Yapı Kredi Bankası	Halkbank	Vakıfbank	Finans	Deniz	TEB	ING	Şeker	HSBC	Sektör
Mevduat	61,6	58,9	60,7	57,5	58,2	65,8	54,1	55,3	61,1	66,2	55,3	73,7	75,8	55,7
Alınan Krd.	6,4	10,8	8,9	12,1	10,7	3,1	12,5	11,5	11,1	12,1	20,2	7,4	3,8	13,4
BAPP	12,7	2,0	0,0	4,0	0,4	10,1	8,7	3,0	1,0	0,1	0,0	0,4	0,0	4,6
İhraç Ed. Menk. Kıym.	2,9	7,1	5,6	3,7	4,7	4,0	6,7	5,7	1,3	0,5	0,0	2,8	0,0	4,8
Türev Fin. Yüküml.	0,3	0,9	1,2	4,0	2,3	0,1	0,8	4,0	1,4	2,9	1,9	0,0	2,9	1,4
Özkaynaklar	10,7	11,9	13,0	13,4	11,2	7,7	8,6	9,3	11,2	10,0	12,7	7,6	8,9	11,1
Diğer	5,4	8,4	10,6	5,3	12,5	9,2	8,6	11,2	12,9	8,2	9,9	8,1	8,6	9,0
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Genel seyri daha iyi görebilmek açısından tüm bankaların kaynak yapısındaki dağılım grafik olarak aşağıda yer almaktadır.

Şekil . Büyük ve Orta Ölçekli 13 Bankanın Kaynak Yapısının Sektörle Karşılaştırılması % - 2018

Bankaların kaynak yapısındaki dağılım genel olarak sektöre benzemekle birlikte bazı bankaların ayrıştığı da dikkati çekmektedir. Kaynak tarafında en önemli kalemin mevduat olduğu bilinmektedir. Büyük ölçekli bankalarda T. Vakıflar Bankası T.A.O. hariç tümünde mevduatın toplam kaynaklar içindeki payı sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Orta ölçekli bankalarda ise QNB Finansbank dışındaki tüm bankaların kaynakları içinde mevduatın payı sektör ortalamasının üzerindedir.

Kaynak tarafında ikinci önemli kalem durumundaki özkaynaklarda, 7 büyük bankanın 3'ünde (TC Ziraat Bankası A.Ş., T. Halk Bankası A.Ş. ve T. Vakıflar Bankası T.A.O.) sektör ortalamasının altında değer gerçekleşirken 4'ünde sektör ortalamasının üzerinde gerçekleşme olmuştur. Sektör ortalamasının altında olan bankaların tümünün kamu bankası olduğu görülmektedir.

Kaynaklar bölümünde 3. Önemli paya sahip olan ve çoğunluğu yurtdışından alınanların oluşturduğu alınan krediler kaleminde ING Banka dışında tüm bankalar sektör ortalamasının altındadır. Kamu bankalarında alınan krediler Vakıflar Bankası'nda diğer 2 kamu bankasına göre oldukça yüksektir. Özel sermayeli bankalarda ise en düşük oran HSBC Bank'ta, en yüksek oran ise ING Bank'tadır.

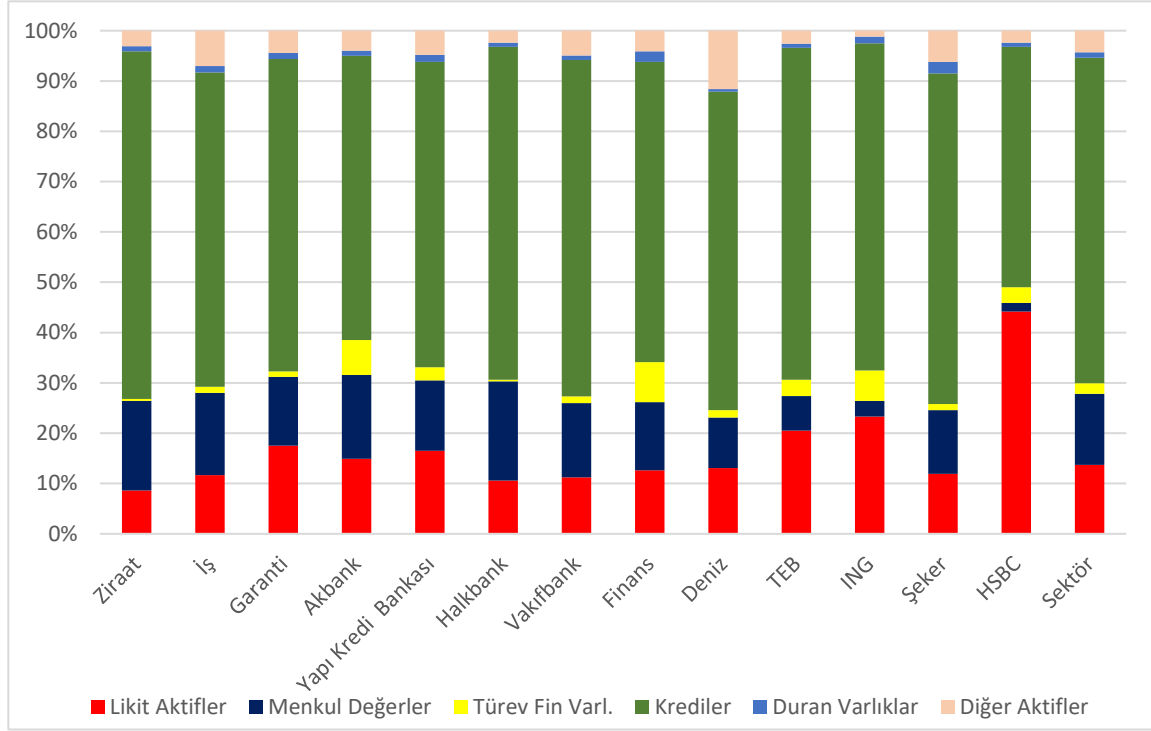
Bankaların topladıkları kaynakların nerelerde ve hangi ağırlıkta kullanıldığını gösteren bilançonun aktif tarafındaki dağılım ve sektör verileri aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5. Büyük ve Orta Ölçekli 13 Bankanın Kullanım Yapısının Sektörle Karşılaştırılması % - 2018

Aktif	Ziraat	İş	Garanti	Akbank	Yapı Kredi Bankası	Halkbank	Vakıfbank	Finans	Deniz	TEB	ING	Şeker	HSBC	Sektör
Likit Aktifler	8,6	11,7	17,5	14,9	16,5	10,6	11,2	12,6	13,1	20,5	23,3	11,9	44,2	13,7
Menkul Değerl.	17,8	16,3	13,7	16,7	14,0	19,7	14,8	13,6	10,0	6,9	3,1	12,7	1,7	14,1
Türev Fin Varl.	0,4	1,2	1,1	6,9	2,6	0,3	1,3	7,9	1,5	3,2	6,1	1,2	3,1	2,1
Krediler	69,1	62,5	62,1	56,5	60,7	66,2	66,9	59,7	63,3	66,0	65,0	65,7	47,8	64,7
Duran Varlıklar	1,0	1,3	1,2	1,0	1,4	0,8	0,9	2,1	0,5	0,8	1,3	2,3	0,8	1,1
Diğer Aktifler	3,1	7,0	4,4	4,0	4,8	2,4	4,9	4,1	11,6	2,6	1,2	6,2	2,4	4,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Genel seyri daha iyi görebilmek açısından tüm bankaların kullanım yapısındaki dağılım grafik olarak aşağıda yer almaktadır.

Şekil . Büyük ve Orta Ölçekli 13 Bankanın Kullanım Yapısının Sektörle Karşılaştırılması % - 2018

Kaynakların en büyük kullanım alanı olarak kredilere aktarıldığı net bir şekilde görülmektedir. Bankaların temel fonksiyonların birisi olan kredilerin payının aktif içinde yüksek olması beklenen bir durumdur. Ancak risk yönetimi bakış açısı ile bu kalemin hacminin birlikte değerlendirilmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

13 bankanın 6'sında kredilerin aktif payı sektör ortalamasının üzerindedir. 3 kamu bankasının tamamının bu grupta yer aldığı görülmektedir. Kredilerin aktif içindeki payı en yüksek olan banka TC Ziraat Bankası iken en düşük oran HSBC'ye aittir. Yerli ve yabancı özel sermayeli ve büyük ölçekli bankaların tamamının oranı sektör ortalamasının altındadır. Orta ölçekli bankalar grubunda da Şekerbank, ING ve TEB'in oranları yine sektör ortalamasının üzerindedir.

Aktifte ikinci önemli kullanım alanının menkul değerler olduğu görülmektedir. Ülkemizdeki bankaların menkul değerler portföyünde yer alan varlıkların önemli bölümünün Devlet İç Borçlanma Senetleri'nden oluştuğu bilinmektedir. Bu oran açısından en yüksek T. Halk Bankası en düşük değer ise HSBC'de olduğu görülmektedir. Yapı ve

Kredi bankası hariç kalan tüm büyük ölçekli bankaların hepsinde menkul değerlerin aktif içindeki payı sektör ortalamasının üzerindedir. Diğer taraftan orta ölçekli tüm bankalarda bu oran sektör ortalamasının altındadır.

Likit aktifler kalemini diğer kullanımlarla aynı bakış açısı ile değerlendirmenin doğru olmayacağı düşünülmektedir. Çünkü bu kalemde bankaların günlük kasa ihtiyaçları için ATM'lerdeki nakitler dahil bulundukları nakit tutarlar, TCMB nezdinde EFT benzeri işlemleri gerçekleştirmek için bulundukları tutarlar ve belirli kaynaklar için ayırmak zorunda oldukları zorunlu karşılıkların TCMB hesaplarındaki tutarları genel olarak yer almaktadır. Nitekim likit aktiflerin genel olarak yaklaşık yarıya yakını zorunlu karşılık tutarları oluşturmaktadır. Bu çerçevede bankaların likit aktiflerinin genel çerçevesini yasal düzenlemeler ve bu kapsamdaki zorunlulukların oluşturduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Likit aktiflerin toplam kullanımlar içindeki payı açısından en yüksek oran HSBC Bank'a en düşük oran ise TC Ziraat Bankası'na aittir. Banka bazında incelendiğinde 3 kamu bankasının likit aktiflerinin toplam aktiflerden aldığı payın sektör ortalamasının altında, diğer 3 büyük ölçekli yerli ve yabancı sermayeli özel bankaların oranının ise ortalamanın üzerinde olduğu görülmektedir. Orta ölçekli bankalardan ise Şekerbank, QNB Finansbank ve Denizbank'ın oranı sektör ortalamasının altında diğer 3 adet orta ölçekli bankanın oranı sektör ortalamasının üzerindedir.

BÖLÜM III. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE

AKTİF ÇEŞİTLENDİRMESİNİN GELİŞİMİ 2009-2008 DÖNEMİ

Çeşitlendirme temelde, portföy riski ve kazancı arasındaki dengeyi yönetmek için bankaların kullandığı en kolay ve eski yaklaşımdır (Kimball, 1997). Çeşitlendirme hem kurumsal hem de bireysel yatırımcıların maruz kalabileceği riskleri minimize etmek için kullanılan en yaygın yatırım stratejisidir.

Geleneksel portföy teorisi çeşitlendirme ne kadar yüksekse getiri ve performansın da doğru orantılı bir şekilde artış göstereceğini söyler. Ancak çeşitlendirme amaçlı portföyde yer alan varlıklar arasındaki korelasyon ilişkisinin aynı yönlü olması durumunda düşük seviyede, ters yönlü olması durumunda da yüksek seviyede bulunması riski azaltıcı bir faktördür. Bu çerçevede çeşitlendirme stratejisi, portföyü birbirinden mümkün olduğu ölçüde farklı yatırım araçlarını içerecek şekilde oluşturmaya ve dolayısıyla olumsuz gelişmelerin yarattığı getiri dalgalanmalarını elimine etmeye dayanmaktadır (Gönenç, 2004).

Literatürde bankacılıkta çeşitlendirme farklı perspektiflerde ele alınmaktadır. Aktif çeşitlendirmesinin yanı sıra pasif çeşitlendirmesi ve bilanço çeşitlendirmesi stratejilerine de literatürde rastlamak mümkündür. Bu stratejileri uygulayan bankaların ne kadar etkin bir uygulama sağladıklarına ilişkin çeşitlendirme konusunda yapılan hesaplamalar genellikle bilanço içi kalemler ile aktif için gelir çeşitlendirmesi, pasif için de maliyet çeşitlendirmesi olarak öne çıkmaktadır.

Çeşitlendirme temelde, portföy riski ve kazancı arasındaki dengeyi yönetmek için bankaların kullandığı en kolay ve eski yaklaşımdır. Pek çok ülkede bankaların yasal düzenlemeler sebebiyle finans dışı alanlarda yatırım yapamamaları, coğrafi ve ürün çeşitlendirme stratejilerinde yoğunlaşmalarını sağlamıştır. Çeşitlendirme, bankanın finansal

ürün ve servisleri için olabileceği gibi yerel coğrafi veya uluslararası çeşitlendirme şeklinde olabilir (Kocaman, 2019:54).

Çalışmanın bu kısmında bankacılık sektörüne ilişkin aktif çeşitlendirmesi ile risk konusunda yapılan çalışmalardan örneklere yer verilmektedir. Literatür taramasından sonra ülkemizdeki büyük ve orta ölçekteki bankaların aktiflerine ilişkin çeşitlendirme oranları, krediler/toplam aktifleri hesaplanarak sektörle karşılaştırmalar yapılmıştır.

3.1. Literatür

Literatürde aktif kalemlerin çeşitlendirmesinin banka bilançoları üzerine olan etkisine ilişkin birçok farklı parametreler kullanılarak çalışmalar yapılmıştır. Aktif çeşitlendirmesinin banka performansına etkisi bakımından ortak bir görüş bulunmamakla beraber, risklilik üzerinde ise literatürde ulaşılabilen fazla sayıda çalışma yer almamaktadır. Dolayısıyla literatürde bu konu ile ilgili olarak yapılan çalışma sayısı da kısıtlıdır. Sonuç olarak yapılacak olan bu çalışmanın literatüre katkı vereceği düşünülmektedir.

Body ve Grahm (1986) tarafından 1971-1983 yılları arasında ABD'deki banka holding şirketleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada karlılık ve performansa ilişkin araştırmalar yapılmıştır. Mevzubahis araştırmada ölçüm hesaplamalarında Z-skor analizi kullanılmış ve aktif çeşitlendirmesinin adı geçen şirketler üzerine risklilik ve karlılık üzerinde olumlu ya da olumsuz bir etkisi olup olmadığına dair bir bulgu belirlenememiştir.

Banka büyüklüğüne ilişkin literatüre katkıda bulunan Demsetz ve Strahan (1997) tarafından 1988-1993 arasında yılları arasında ABD'deki banka holding şirketleri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada bilançolardaki aktif çeşitlendirmesinin yalnızca büyük ölçekteki bankalar için karlı olacağı, küçük bankaların bu faydadan yararlanamayacağı görüşü belirtilmiştir.

Archarya (2006) tarafından yapılan çalışmada 1993-1999 yılları arasında İtalya'daki bankalara ilişkin kredi portföylerinin çeşitlendirmesi üzerine araştırma yapılmıştır. Araştırma sonucunda bankaların bilançolarındaki aktif çeşitlendirmesinin risklilik ve karlılık anlamında olumsuz etkileri olabileceği saptanmıştır.

Laeven ve Levine (2007) 1998-2002 tarihinde yılları arasında çalışmalarında finansal kurumların çeşitlenme stratejisi izlemelerinin piyasa değerlerin düşürdüğünü saptamışlardır. Ayrıca, aktif çeşitlendirmesi ilk defa sayısallaştırılarak formüle edilmiştir. Sonraki dönemde birçok araştırmacı bu formül üzerinden hesaplamalarda bulunmuşlardır.

Mercieca (2007) tarafından yapılan çalışma da ROA - Aktif karlılığı (Return on Assets) ve ROE – Özkaynak karlılığı (Return on Equity) ile ölçüledikleri performansa aktif çeşitlendirmesinin karlılık üzerine etkisi bulunduğunu vurgulamışlardır.

Ebrahim ve Hasan (2008)'a göre ürün çeşitlendirmesi ile banka farklı ürünler kullanarak rekabet avantajı kazanır. Bankalarda ürün çeşitliğinin artırılması, özellikle bankacılık dışı ürünlerin eklenmesi bankanın ekonomik konjonktürden sadece banka ürünlerine odaklanmış bankalara kıyasla daha az etkilenmesini sağlar.

Elsas vd. (2010) 1996-2008 yılları arasında 9 ülkeyi kapsayan analizleri sonucunda gelir çeşitlendirmesinin banka değerine olan etkisinin bankanın pazar payı değerine olumlu katkı verdiğine ulaşmıştır.

Türkmen ve Yiğit (2012) Türkiye'de faaliyet gösteren 40 bankanın 2007 – 2011 dönemini ele aldıkları çalışmalarında, kredi portföyü çeşitlendirmesinin karlılık üzerine etkisini incelemişlerdir. Elde edilen bulgulara göre bankalar bir iş kolunda veya bölgede bir kayba uğrasa bile bunu başka bir iş kolunda veya bölgede telafi edebilir. Bu durumda bankaların risklerini bir ölçüde bertaraf etmelerini sağlayacakları belirlenmiştir.

Turgut (2013) Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren 41 bankanın 2007 – 2012 dönemini kapsayan finansal verileri kullanılarak gerçekleştirdiği çalışmada, ürün çeşitlendirmesi ve banka kârlılığı arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelenmiştir. Yaptığı çalışma sonucunda kârlılığı en fazla etkileyen değişkenin şube sayısı ve toplam aktif değişkeni olduğu ortaya çıkmıştır.

Gürbüz vd. (2013) çalışmalarında faiz dışı gelir yaratan faaliyetler (gelir çeşitlendirmesi) ve riske göre düzeltilmiş banka performansı arasındaki ilişki, 26 adet Türk mevduat bankasına ait 2005 – 2011 dönemi yıllık verileri kullanılarak incelenmiştir. GMM analizi sonucunda, gelir çeşitlendirmesinin Türk mevduat bankalarının riske göre düzeltilmiş finansal performansını arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Guerry ve Wallmeier (2017) çeşitlendirmenin banka değerine etkisini incelemişlerdir. Analiz sonucunda, çeşitlendirme etkisinin coğrafi etkenlerden etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

Dilmaç vd. (2018) çalışmalarında bankaların kârlılık ve gelir çeşitlendirmesinin bankaların büyüme performansları üzerindeki etkilerini araştırılmışlardır. Bu amaçla sektörde faaliyet gösteren 19 bankanın, 2015 yılına ait 2. ve 3. çeyrek finansal verilerine veri zarflama analizi uygulanmıştır. Bulgulara göre yabancı bankaların özel ve kamu bankalarına göre daha etkin olduğu görülmektedir. Kamu bankalarının özel ve yabancı bankalara göre düşük performansları kârlılık, faiz dışı ve faiz gelirleri girdilerindeki artışın büyümeye ait çıktılar üzerinde yeterince yansıtılmadığını göstermektedir.

3.2. Yöntem

Aktif çeşitlendirmesi kurumların bilançolarının varlık tarafında yer alan kalemler arasında farklı türdeki varlıklara ilişkin çeşitlendirmeyi ifade etmektedir. Laeven ve Levine (2007) 43 ülkeyi kapsayan ve 1998-2002 yılları arasındaki verilerle gerçekleştirdikleri çalışmalarında finansal kurumların çeşitlenme stratejisi izlemelerinin piyasa değerlerine etkisinin olup olmadığını analiz etmişlerdir. Yaptıkları çalışmada aktif çeşitlendirmesini ilk kez aşağıda yer aldığı şekilde formülendirilmiştir. Daha sonra bu konuda yapılan çalışmalarda da söz konusu formülün kullanıldığı görülmektedir. Bu formülde temel olarak faiz getirili aktifler arasındaki dağılım dikkate alınmakta ve aşağıda yer alan formül ile hesaplanmaktadır:

$$1 - \left| \frac{\text{Net Krediler} - \text{Diğer Getirili Aktifler}}{\text{Toplam Getirili Aktifler}} \right|$$

Hesaplama sonucunda elde edilen değer 1'e yaklaştıkça çeşitlendirmenin arttığı, 1'den uzaklaştıkça ve sifıra yaklaştıkça da çeşitlendirmenin azaldığı kabul edilmektedir.

Çeşitlendirmeye ilişkin benzer bir yaklaşımda gelir çeşitlendirmesi bakış açısıdır. Gelir çeşitlendirmesine göre, bankanın faiz dışı gelir yaratan bankacılık aktivitelerine yönelmesi çeşitlendirme stratejisinin temelini oluşturmaktadır (Ebrahim ve Hasan, 2008:7). Çeşitlendirmede esas alınan husus gelir tipinin çeşitlenmesidir. Gelir tipinin çeşitlendirmesinin sağlayan da esas olan gelirin ait olacağı bilanço kalemi olduğuna göre, bir önceki yaklaşımdan temel bakış açısı olarak benzediği görülmektedir. Bu doğrultuda kurumun gelirleri hesaplamalarda faiz geliri ve faiz dışı gelirler olarak ayrıma tabi tutulmaktadır. Burada esas alınan husus bankacılığın ana faaliyet alanı olan işlemlerden elde ettiği gelirler ile toplam gelirlerin aşağıda formüle göre ilişkilendirilmesidir.

$$1 - \left| \frac{\text{Net Faiz Gelirleri} - \text{Diğer Faaliyet Gelirleri}}{\text{Toplam Faaliyet Gelirleri}} \right|$$

Genel finans teorisinde gerektiği şekilde çeşitlendirme yapılması durumunda portföyün riskinin azaldığı bilinmektedir. Bu kapsamda bankaların çeşitlendirme oranları ile en büyük risk göstergesi olarak kabul edilen kredi verileri arasındaki ilişki karşılaştırılmıştır. Çünkü bankaların belirli dönemlerde hesaplama zorunda oldukları Sermaye Yeterliliği Rasyosu'ndaki riskler içinde en büyük ağırlığın kredi riskine ait olduğu görülmektedir. Bilindiği üzere Sermaye Yeterliliği Rasyosu bankaların riskliliklerine ilişkin en önemli gösterge durumundadır. Sermaye Yeterliliği Rasyosu Basel Düzenlemeleri çerçevesinde aşağıda şekilde hesaplanmaktadır:

$$\text{SYR} = \frac{\text{Özkaynaklar}}{\text{Kredi Riski} + \text{Piyasa (Faiz+Kur+Likidite) Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

Yukarıdaki rasyodan da görüleceği üzere bankaların faaliyetlerinde üstlenecekleri her türlü risk özkaynakları ile ilişkilendirilmiş durumdadır. Bu çerçevede Sermaye Yeterliliği Oranı yüksek olan bankaların finansal açıdan güçlü olduğu kabul edilir. Uluslararası oran % 8 olmakla birlikte Ülkemiz için Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından

beklenen oran minimum % 12 seviyesindedir. Gerek Ülkemiz bankacılık sektörünün gerekse banka bazlı Sermaye Yeterliliği Rasyosu hesaplamalarının detayına bakıldığında rasyonun payında yer alan riskler içinde kredi riskinin ağırlığı en düşük % 85’ler seviyesindedir. Dolayısı ile bankalar her ne kadar faaliyetlerini sürdürürken farklı riskleri üstlenseler de, üstlenilen riskler içinde en büyük payın kredi riskine ait olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda, bu çalışmada aktif çeşitlenme stratejisi ile riskleri içinde en büyük ağırlığı oluşturan kredi riskinin karşılaştırılması yapılmıştır.

3.3. Veri

Bu çalışmada aktif çeşitlendirmesi analizi için sektördeki aktif büyüklüğüne göre ilk 13 banka baz alınmıştır. Bu bankaların sektörden altıkları toplam pay % 85’in üzerindedir. Çalışmada kullanılan verilerin tarih aralığı 2009-2018 yıllarını içermektedir. Her yıl içinde yer alan 3’er aylık dönem sonlarına ait veriler analizlerde kullanılmıştır. 13 banka ve sektör verileri olmak üzere 14 örneklem için; 10 yıl 4’er dönemden toplam 40 döneme ait 7 veri kapsamında toplam $14*40*7=3.920$ veri analizlerde hesaplamalara dahil edilmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan bankaların listesi aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 6. Çalışma Kapsamındaki Bankaların Listesi

Sıra	Banka Adı	Ölçek*	Sermaye Sahipliği**
1	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	Büyük	Kamu
2	Türkiye İş Bankası A.Ş.	Büyük	Yerli Özel
3	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	Büyük	Kamu
4	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	Büyük	Yabancı Özel
5	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	Büyük	Yerli Özel
6	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	Büyük	Kamu
7	Akbank T.A.Ş.	Büyük	Yerli Özel

8	QNB Finansbank A.Ş.	Orta	Yabancı Özel
9	Denizbank A.Ş.	Orta	Yabancı Özel
10	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	Orta	Yerli Özel
11	ING Bank A.Ş.	Orta	Yabancı Özel
12	HSBC Bank A.Ş.	Orta	Yabancı Özel
13	Şekerbank T.A.Ş.	Orta	Yerli Özel

* Ölçek ayrımı aktif büyüklüğü dikkate alınarak yapılmıştır. Bankalar aktif büyüklüğüne göre sıralandıklarında ilk 7 banka ile 8. bankanın aktif büyüklüğü arasında ciddi bir fark, 13. banka ile 14. bankanın aktif büyüklüğü arasında da önemli bir fark olduğu görülmektedir.

** Sermaye sahipliğine ilişkin ayrım T. Bankalar Birliği'nin dikkate aldığı kriterlere göre yapılmıştır. Sermaye içinde %51'den fazla paya sahip olanlara göre ayrım gerçekleştirilmiştir.

Çalışmada aynı zamanda karşılaştırma yapmayı sağlamak açısından sektör verileri de dikkate alınmış ve hem Aktif Çeşitlendirmesi hem de Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır.

Aktif çeşitlendirmesi hesaplamasında kullanılan temel veriler şu şekildedir:

Net Krediler: Krediler – Takipteki Krediler (Temerrüde Düşen Krediler) İçin Ayrılan Karşılıklar

Diğer Getirili Aktifler: Bankalar + Para Piyasası'ndan Alacaklar + Finansal Varlıklar (Gerçeğe Uygun Değerleme Farkı K/Z'ye Yansıtılan + Gerçeğe Uygun Değerleme Farkı Diğer Kapsamlı Gelir Tablosuna Yansıtılan Finansal Varlıklar + İtfa Edilmiş Maliyeti İle Ölçülen Finansal Varlıklar)

Toplam Getirili Aktifler: Net Krediler + Diğer Getirili Aktifler

Yukarıda yer alan yöntem ve belirtilen veriler dikkate alınarak:

➤ Çalışma kapsamındaki her bankanın 10 yıllık döneme ait aktif çeşitlendirmesi hesaplanarak sektör ortalaması ile karşılaştırılmıştır.

➤ Çalışma kapsamındaki bankalar sermaye yapılarına göre gruplandırılarak grup içi karşılaştırma ve sektör ortalaması ile karşılaştırma yapılmıştır.

- Çalışma kapsamındaki bankalar ölçeklerine göre gruplandırılarak grup içi karşılaştırma ve sektör ortalaması ile karşılaştırma yapılmıştır.
- Son olarak çalışma kapsamındaki tüm bankalar hem kendi aralarında hem de sektör ortalaması ile karşılaştırılmıştır.

3.4. Bankaların Aktif Çeşitlendirmesinin Banka Bazlı Analizi

Bu bölümde bankaların 10 yıllık aktif çeşitlendirmesi ve en önemli risk göstergelerinden biri olan kredilerdeki gelişim yer alırken, aynı zamanda özkaynak güçlülüğünün ve riskin de göstergesine temel teşkil eden sermaye yeterliliği rasyoları (SYR) da kullanılmaktadır.

Bölüm içinde sermaye yeterliliği rasyosuna ilişkin karşılaştırma yapılırken aşağıda yer alan tablonun verilerinden yararlanılmaktadır. Nitekim çalışma kapsamındaki 13 banka ile sektörün son 10 yıllık gerçekleşen SYR oranlarının ortalaması alınmış olup, ilgili değerler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 7. Bankacılık Sektörü ve 13 Bankanın 10 Yıllık Ortalama SYR

Sıra*	Banka Adı	SYR %
1	Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	17,4
2	Akbank T.A.Ş.	17,3
3	HSBC Bank A.Ş.	17,1
4	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	16,8
5	Denizbank A.Ş.	16,5
6	QNB Finansbank A.Ş.	16,5
7	ING Bank A.Ş.	16,1
8	Türkiye İş Bankası A.Ş.	16,1
9	Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	15,5
10	Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	15,1
11	Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	14,8
12	Türkiye Halk Bankası A.Ş.	14,5
13	Şekerbank T.A.Ş.	14,3
14	Sektör	17,2

* Sıralama büyükten küçüğe doğrudur.

3.4.1. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.

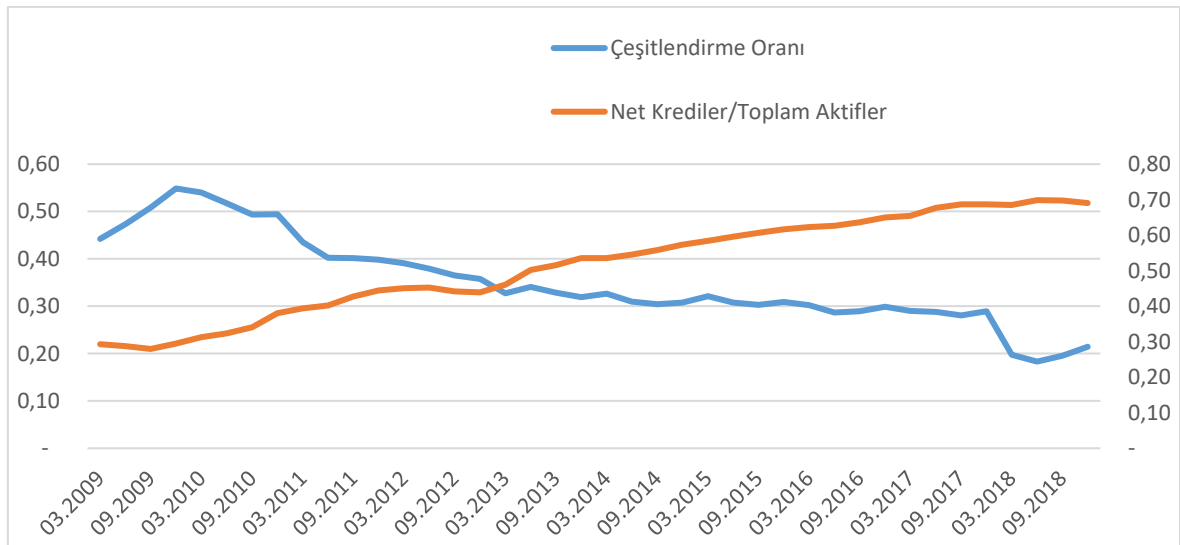
T.C. Ziraat Bankası aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde ilk sırada yer almaktadır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 14,7 ve %15,4'tür. Kredi ve şube sıralaması açısından da sektörde ilk sıradadır. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 16,7 iken, 09.2019 tarihinde % 16,4 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 17 ve % 17,1'dir.

T.C. Ziraat Bankası'nın son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin 2009-2018 yılları arasındaki aktif çeşitlendirme değerleri ile net kredilerinin toplam aktiflerine oranını gösteren Şekil 1'de görüldüğü üzere aktif çeşitlendirme eğilimi trend olarak özellikle 12.2009 tarihinden itibaren aşağı yönlü iken kredilerin aktif içindeki oranının eğilimi yukarı yönlüdür.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 16,8 seviyesindedir.

Şekil 1. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

Bankanın verilerine ilk bakıldığında hemen dikkati çeken durum, 2013 yılı ortasından itibaren ciddi bir politika değişikliği ile kredilere daha fazla ağırlık verildiği ve buna bağlı olarak aktif çeşitlendirmesinin de hızla azaldığı yönündedir.

T.C. Ziraat Bankası'nın net kredilerin aktiflerine oranında yıllara itibariyle benzer oranda artış gözükmemektedir. Kamu bankalarının ve sektörün en büyük bankası konusundaki T.C. Ziraat Bankası'nın özellikle 2014 yılında itibaren kredilerinin aktiften aldığı payda ciddi bir artış görülmektedir. Anılan artışta sektörlerin likidite ihtiyacıyla kredilere yönelmesinde bunun etkisinin büyük olduğu düşünülmektedir.

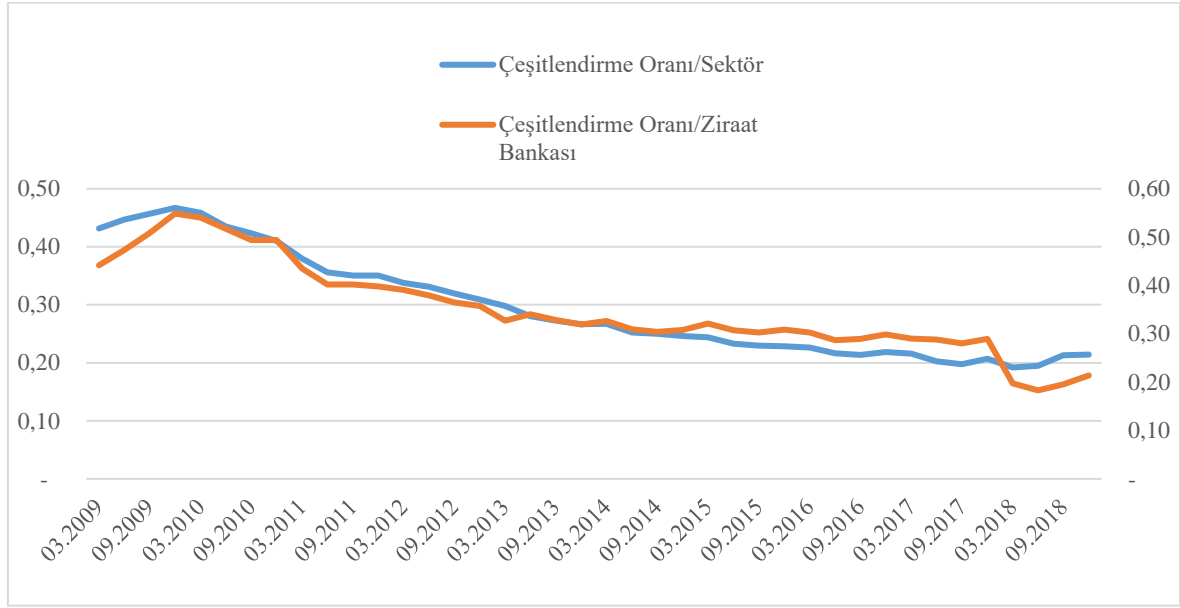
Diğer taraftan, 2009 yılında bir miktar artış gösteren aktif çeşitlendirme oranı sonrasında yıllar geçtikçe azalma eğiliminde gözükmemektedir.

T.C. Ziraat Bankası'nın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %20'li rakamlarda iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %70'lere yaklaşmıştır. Banka bu dönemde menkul kıymet portföyünü azaltarak devlete borç verme yerine reel sektöre borç vermeyi tercih etmiştir. Banka reel sektöre kredi verme politikası çerçevesinde gerçek işlevine dönmüştür. Fakat 2015 yılından sonra özellikle seçimler nedeniyle özel bankalara göre kredilendirmede aşırı büyüme yaptığı da görülmektedir. Kredilerin aktif içindeki büyüklüğünün %70'lere yaklaşması bankanın çeşitlendirme yapma imkanını da daraltmaktadır. Dolayısıyla 2010 yılından sonraki süreçte çeşitlendirme oranındaki azalmanın sebebi olarak bu durum söz konusudur.

T.C. Ziraat Bankası ülkemizin en önemli kamu bankası olmakla beraber piyasaları da en çok fonlayan banka konumundadır. Bankanın aktif çeşitlendirmesine gereken önemi vermemesinin en önemli nedeninin bulunduğu piyasa yapıcı konum olarak düşünülmektedir. Nitekim Ziraat Bankası nezdinde kamu otoritesi konumunda olması, kolay kaynak ulaşımı, itibarı ve devlet desteği bulunmasından dolayı çeşitlendirmenin bu seviyelerde olması normal bir durum olarak öne çıkmaktadır.

T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'nin 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 2'de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.1'de gösterilmiştir.

Şekil 2. T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

2013 yıl sonuna kadar sektör ortalamalarının altında bir seyir izleyen Ziraat Bankası 2014 yıl sonu itibarıyla tüm bankacılık sektör ortalaması ile eşit bir seviyelere gelip, ilerleyen dönemde sektörün üstünde bir seyir izlemiştir. 2017 yıl sonu itibarıyla çeşitlendirme oranında sert bir düşüş yaşayan bankanın tekrar sektör ortalamalarının altına indiği gözlemlenmiştir. Bu durumun nedeni o dönemde faizlerin yüksek seyretmesi sonucunda kredi hacmindeki daralmalar sonucunda diğer getirili aktif kalemlerin de diğer yıllara nazaran az oranda büyüme sergilemesi olarak gösterilebilir. Son 3 yıldaki kredilerdeki aşırı artış çeşitlendirmenin de azalmasına neden olmuştur. Özellikle 2018 yılında itibaren Banka'nın aktif çeşitlendirmesinde sektöre göre daha fazla düşüş görülmektedir. Bu da bilançodaki risklerin arttığını ifade etmektedir.

3.4.2. Türkiye İş Bankası A.Ş.

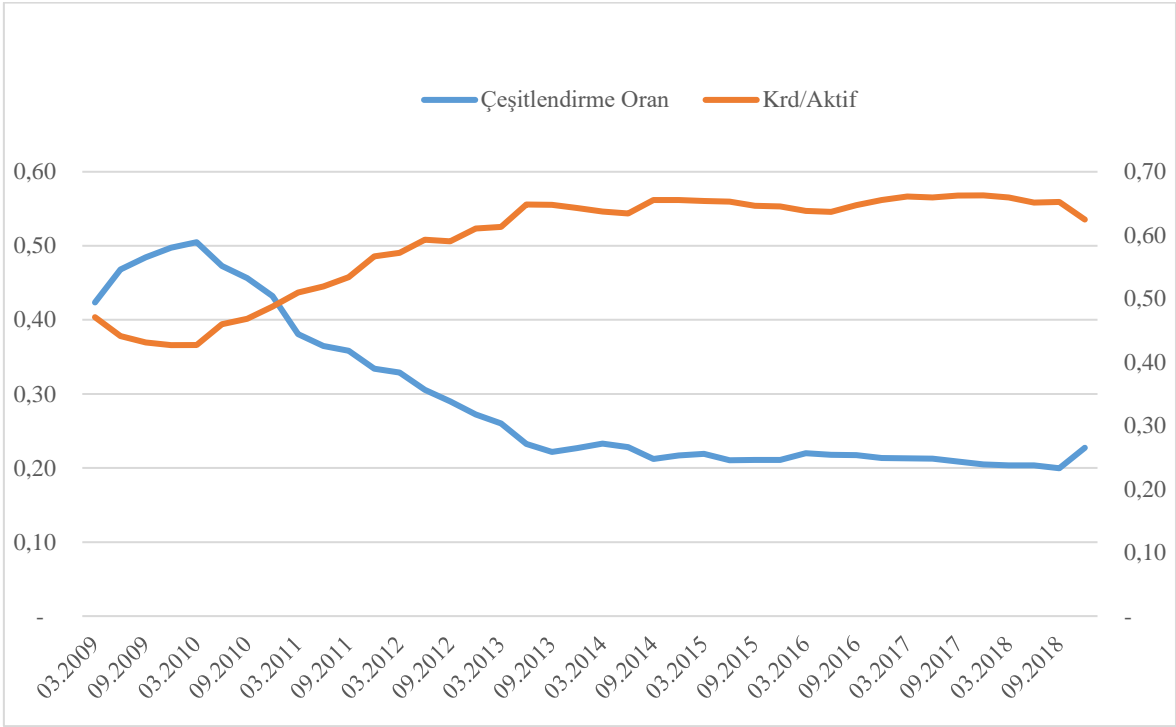
T. İş Bankası aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonunda 2. sırada iken 09.2019 tarihinde 3. sıraya gerilemiştir. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 11,4 ve %10,8'dir. Kredi sıralaması açısından sektörde 2018 yıl sonunda 2. Sırada, 09.2019 tarihinde ise 4. sıradadır. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 11 iken, 09.2019 tarihinde % 10,2 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 13 ve % 12,5'tir.

T. İş Bankası A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

T. İş Bankası A.Ş.'nin 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranı Şekil 3'te yer aldığı üzere incelendiğinde ilk dikkati çeken noktanın 03.2010 tarihinden itibaren her iki göstergede de değişiklik olduğu görülmektedir. Bu tarihten itibaren kredilerin aktif içindeki payı genel seyirde artarken, buna bağlı olarak aktif çeşitlendirmesinde aşağı yönlü bir seyir izlenmektedir. Ancak bu seyrin 09.2013 -09.2018 tarih aralığında yatay seyirde olduğu sonrasında da aksi yöne doğru evrildiği dikkati çekmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 16,1 seviyesindedir.

Şekil 3. T. İş Bankası A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

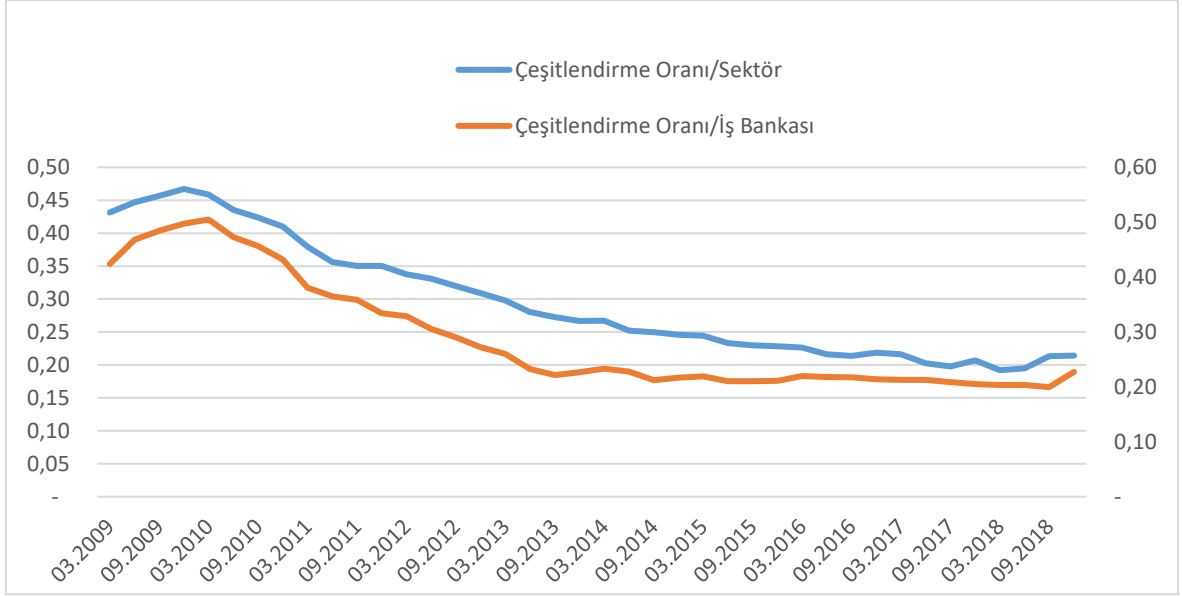

T. İş Bankası'nın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %47 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %62 oranına yükselmiştir. Öte yandan, bahse konu tarih aralığında bankanın çeşitlendirme oranı %42 oranında iken %23 oranında şekillenmiştir.

T. İş Bankası da ülkemizdeki diğer bankalar gibi 2009 krizini piyasadan pay kaybederek ve büyümesi negatif durumda şekillenerek tamamlamıştır. Küresel kriz sonrasında ivme kazanan ve ülkemizin en köklü özel bankası konumunda olan T. İş Bankası'nın 2010 yıl sonu itibarıyla kırılma yaşadığı görülmektedir. Mevzubahis kırılmanın ardından net krediler/toplam aktifler oranı genel olarak artış eğilimindeyken bankaya ilişkin çeşitlendirme oranı aksine azalma eğiliminde gözükmektedir. Banka yıllara sari büyüme yaşarken aktif çeşitlendirmesinde giderek azalma yaşamaktadır. Bu durum Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin özel sermayeli bir banka olmasına karşın aktif büyüklüğü, piyasa itibarı, köklü geçmişi ve piyasa yapıcı konumunda olmasından kaynaklı olarak bankanın riskliliğini doğrudan etkilemediği düşünülmektedir. Ancak günümüz ekonomisinde, hızla değişen riskler çerçevesinde bankanın portföy çeşitlendirmesine önem atfetmesi gerektiği düşünülmektedir. Nitekim 2018 yılının Eylül ayı itibarıyla bankanın aktif çeşitlendirme oranının pozitif bir ivme kazandığı gözükmektedir.

T. İş Bankası A.Ş.'nin 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 4'de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.2'de gösterilmiştir.

Şekil 4. T. İş Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

2009-2018 yılları arasında bankacılık sektörünün çeşitlendirme oranları baz alındığında T. İş Bankası A.Ş.'nin sektör verilerinin altında kaldığı görülmektedir. Portföy çeşitlendirme oranı sektörün altında şekillenen bir bankanın risklere maruz kalma olasılığı doğal olarak fazla olmakla beraber, bankanın özel sermayeli bir banka olmasına karşın bir kamu bankası kuvvetinde olması riskleri bertaraf etmesinde bugüne kadar önemli bir rol oynamıştır.

Sonuç olarak, 2018 yıl sonu itibarıyla bankanın sektör ortalamalarına yaklaştığı gözlemlenmiş, ileriki yıllarda, bu zamana kadar itibar ve güçlü sermaye yapısıyla riskleri bertaraf eden Türkiye İş Bankası A.Ş.'nin aktif çeşitlendirmesine daha fazla önem atfedeceği düşünülmektedir.

3.4.3. Türkiye Halk Bankası A.Ş.

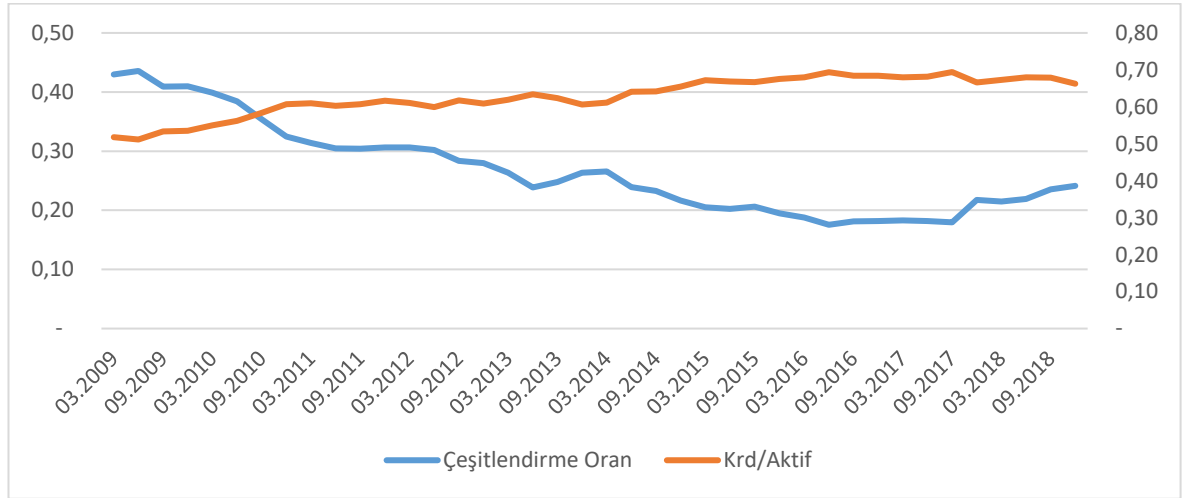
T. Halk Bankası A.Ş. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonunda 3. sırada iken 09.2019 tarihinde 2. sıraya yükselmiştir. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 10,3 ve %11,1'dir. Kredi sıralaması açısından sektörde 2018 yıl sonunda 3. sırada iken 09.2019 tarihinde 2. sıraya yükselmiştir. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 10,6 iken, 09.2019 tarihinde % 11,6 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 9,5 ve % 9,7'dir.

T. Halk Bankası A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Türkiye Halk Bankası A.Ş.nin 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 5'e bakıldığında 09.2009 tarihinde aktif çeşitlendirmesinde keskin bir azalış, kredinin bilanço payında da keskin bir artış trendine yönelimin başladığı görülmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının oldukça altında olup % 14,5 seviyesindedir.

Şekil 5. T. Halk Bankası A.Ş.’nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

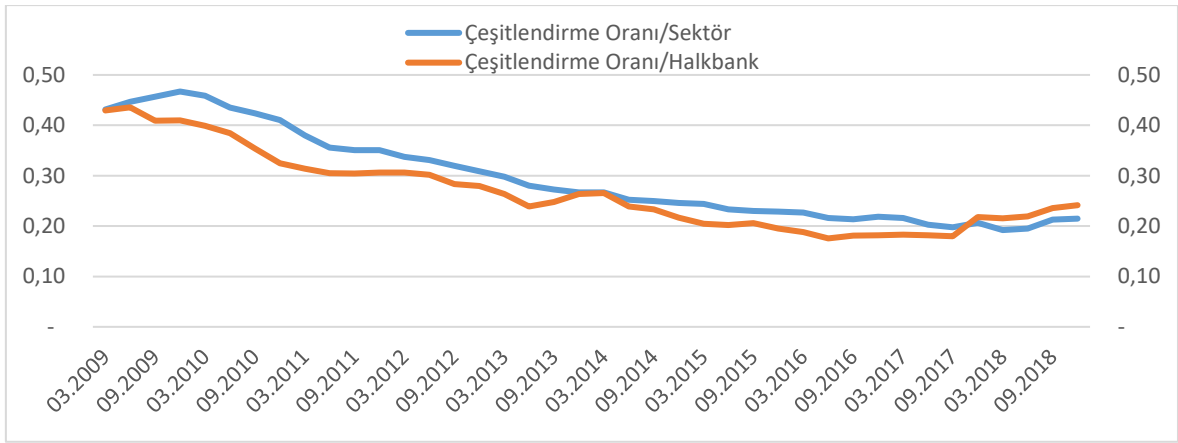
Türkiye Halk Bankası A.Ş.’nin 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %52 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %63 oranına yükselmiştir. Öte yandan, bahse konu tarih aralığında bankanın çeşitlendirme oranı %43 oranında iken %24 oranında şekillenmiştir.

T. Halk Bankası A.Ş. ‘nin kriz döneminde çeşitlendirme oranı krediler/aktiflerine göre yüksek gözükmekte iken 2010 yılında yaşanan kırılmayla beraber oranlar tam tersi yönde şekillenmiştir. 2013 yılının Eylül ayına kadar aktif çeşitlendirmesinde düşüş yaşayan banka anılan tarihten 2014 yılının Mart ayına kadar tekrar artış eğilimi göstermiş sonrasında 2017 yılının Eylül ayına kadar düşüş halinde bir seyir izlemiştir. Bankanın, 2017 yılının Eylül ayından sonra krediler/toplam aktifler oranı yatay seyir izlemesine karşın çeşitlendirme oranında bir miktar artış gözükmektedir. Halkbank’ın kamu bankası olmasına karşın son yıllarda çeşitlendirme oranındaki bu artış, yaşadığı politik kaynaklı riskleri de bir nebze bertaraf etmek amacıyla portföy çeşitlendirmesine özen göstermesinden dolayı olduğu düşünülmektedir.

T. Halk Bankası A.Ş.’ndeki özellikle son 5 yıldaki gelişmeler siyasi kaynaklı olduğu kadar Amerika Birleşik Devletleri’ndeki dava süreci de bilanço yapısını etkilemiştir. Politik baskılar ve dava nedeniyle sağlıklı bir bilanço stratejisi izleyebildiğini söylemek zordur.

T.C. Halk Bankası A.Ş.'nin 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 6'da yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.3'te gösterilmiştir.

Şekil 6. T. Halk Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

Halkbank da diğer örneklerdeki gibi genel itibarıyla bankacılık sektör ortalamasının altında ya da yatay bir seyir izlediği söylenebilir. Ancak 2017 yıl sonu itibarıyla banka sektör ortalamasının portföy çeşitlendirmesi açısından üstünde yer almıştır. Bunun nedeninin yukarıda da değindiğimiz üzere son yıllarda yaşadığı politik kaynaklı risklerden dolayı çeşitlendirmeye ve risk yönetimine ekstra önem vermesinden dolayı olabileceği düşünülmektedir.

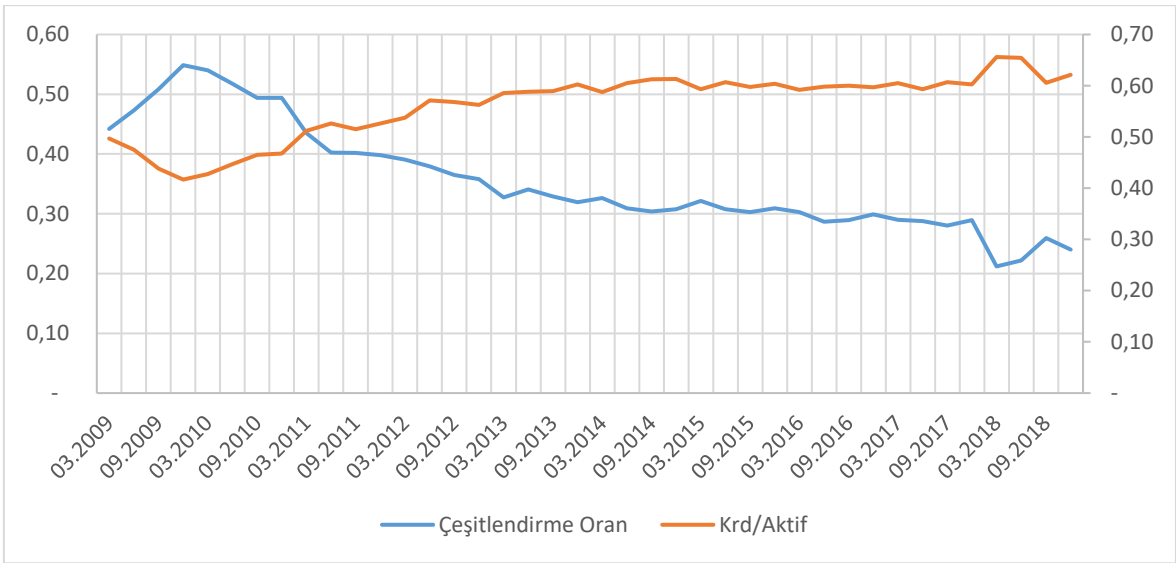
3.4.4. T. Garanti Bankası A.Ş.

T. Garanti Bankası A.Ş. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonunda 4. sırada iken 09.2019 tarihinde 5. sıraya gerilemiştir. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 9,8 ve %9,3'tür. Kredi sıralaması açısından sektörde 2018 yıl sonunda 4. sırada iken 09.2019 tarihinde 5. sıraya gerilemiştir. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 9,4 iken, 09.2019 tarihinde % 9,0 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerin ikisinde de % 8,9 seviyesindedir.

T. Garanti Bankası A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

T. Garanti Bankası'nın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 7'ye bakıldığında ilk dikkati çeken noktanın çeşitlendirmenin azaldığı kredilerin bilanço payının artış eğilimine girdiği tarih olarak 12.2009 tarihi dikkati çekmektedir. Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının üzerinde olup % 17,4 seviyesindedir.

Şekil 7. T. Garanti Bankası A.Ş.’nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

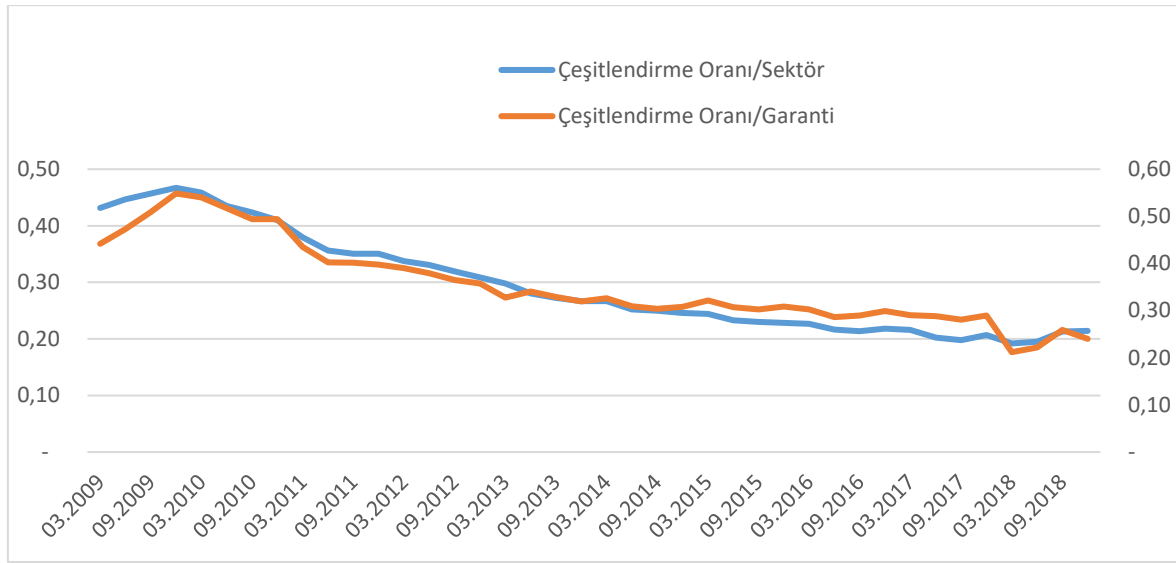

T. Garanti Bankası'nın net kredilerinin toplam aktiflerine oranı kriz dönemi başlangıcında %50 mertebesinde şekillenmişken o günden 2018 yıl sonuna %62 oranına yükselmiştir. Öte yandan, bankanın çeşitlendirme oranı %44 oranındayken oldukça yüksek seviyede düşüş gerçekleşerek %24'e inmiştir. T. Garanti Bankası'nın kredilerin aktife oranı 10 yıllık dönemde çok fazla bir yükseliş kaydetmezken aktif çeşitlendirmesinin ciddi olarak azaldığı dikkat çekmektedir.

Garanti Bankası'nın aktif çeşitlendirmesi 2009-2010 yılları arasında yüksek bir seyir izlemekte iken 2010 yılında yaşanan kırımla birlikte diğer bankalara benzer bir şekilde düşüş eğilimine geçmiştir. 2011-2018 yılları arasında görece stabil bir seyir izleyen portföy çeşitlendirmesi 2018 yılının ilk yarısında yükselmiş ancak sonrasında tekrar düşüş eğilimi göstermiştir.

Garanti Bankası'nın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 8'de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.4'te gösterilmiştir.

Şekil 8. T. Garanti Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

Garanti Bankası ile bankacılık sektörün çeşitlendirme ortalamaları kıyaslandığında;

- 2009-2019 arasında sektörün altında şekillendiği,
- 2010-2011 yılları arasında sektörle hemen hemen aynı duruma geldiği,
- 2011-2013 arasında sektörün altında aynı oranda stabil devam ettiği,
- 2013-2018 yılları arasında sektörün üzerinde yer aldığı

söylenabilir.

2018 yılının ilk 3 çeyreğinde çeşitlendirme oranı yükselmekte iken anılan yılın son çeyreği itibariyle düşüş yaşanmıştır. Sonuç olarak, Garanti Bankası genel itibarıyla aktif çeşitlendirmesi açısından sektör ortalamalarının üzerinde yer aldığı görülmektedir.

3.4.5. Yapı Kredi Bankası A.Ş.

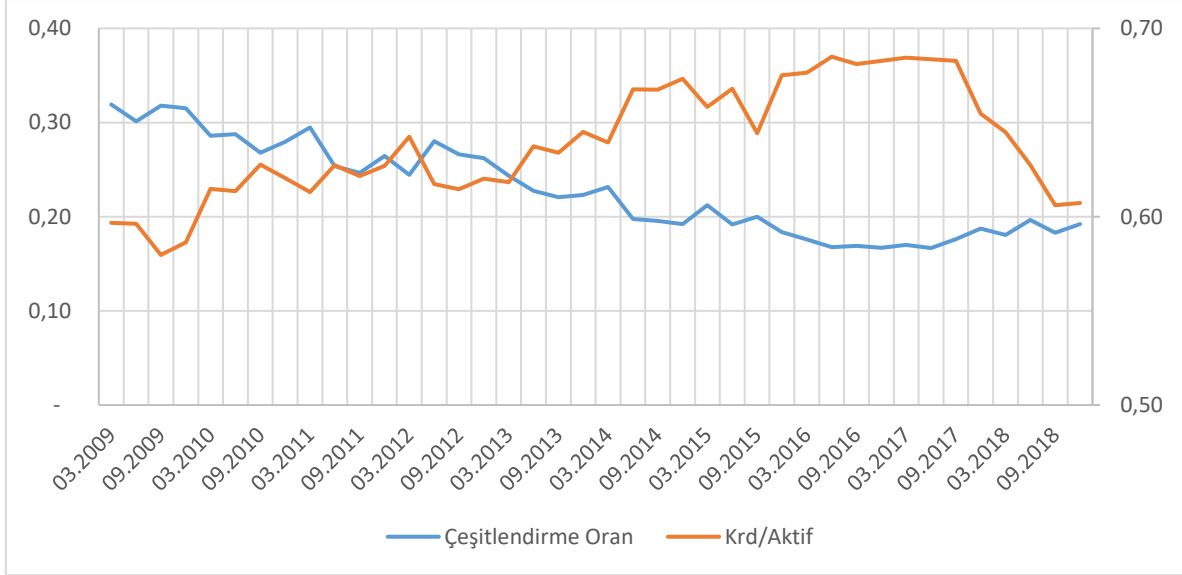
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 5. sıradadır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 9,5 ve %9,3'tür. Kredi sıralaması açısından sektörde 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 6. sıradadır. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 8,9 iken, 09.2019 tarihinde % 8,8 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 8,2 ve % 8,3'tür.

Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Yapı Kredi Bankası'nın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 9 incelendiğinde, 06.2009 tarihinden itibaren aktif çeşitlendirmesinin aşağı yönlü trendinin yukarıya doğru hareketlendiği, kredilerin aktif içindeki payında ise azalışa doğru bir eğilimin olduğu dikkati çekmektedir. Ancak bu trend 12.2009 tarihinden itibaren zaman zaman dalgalanmalar olsa da genel eğilim olarak tekrar tersine dönmüştür. Aktif çeşitlendirmesinde azalışla birlikte kredilerin bilanço içindeki payındaki artış hız kazanmıştır. Bununla birlikte 09.2017 tarihinden itibaren bankanın tekrar bir politika değişikliğine gittiği, toplam faaliyetleri içinde kredinin payının azalışa yöneldiği ancak buna karşılık aktif çeşitlendirmesinde ciddi bir olumlu değişikliğin olmadığı görülmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 15,5 seviyesindedir.

Şekil 9. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.’nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

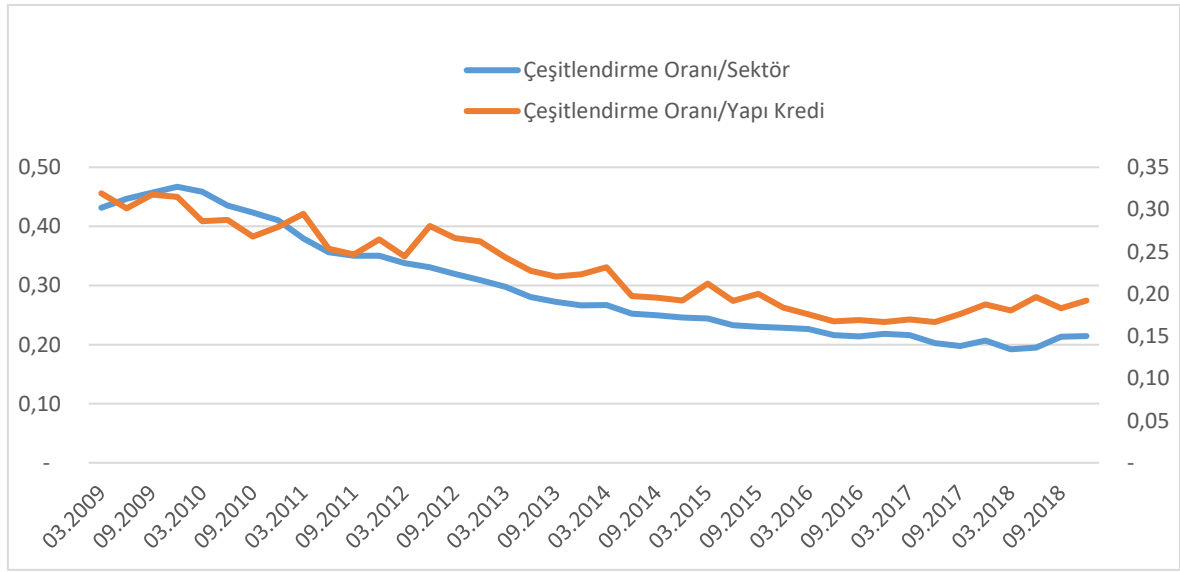
Yapı Kredi Bankası'na ilişkin net kredilerindeki 10 yıllık süreçteki büyüme %60 seviyesinden %61'e yükselerek %1 artış göstermiştir. Kredi hacminde yıllar içerisinde belirgin bir artış bulunmayan bankanın çeşitlendirme oranı ise %32'den %19'a gerilemiştir.

Yapı Kredi Bankası'nın özellikle son 3 yılda risk üstlenmede isteksiz davranması nedeniyle kredilerin aktiflere oranında azalma çeşitlendirmesinin ise değişim göstermediği görülmektedir.

Net Krediler/ Toplam Aktifler oranı 2012 yılına kadar artış gösteren bankanın çeşitlendirme oranı da anılan yıl içerisinde aynı seviyeye gelmiştir. Sonrasında 2014 yılına kadar portföy çeşitlendirmesi yüksek seviyede olmasına karşın 2014 yılının Haziran ayı itibarıyla düşüş yaşanmıştır. 2017 yıl sonu itibarıyla ülkedeki faiz riskinin de artmasıyla K/A sert bir düşüş gösteren bankanın anılan yıl itibarıyla çeşitlendirme oranı yükselme eğiliminde olduğu görülmektedir.

Yapı ve Kredi Bankası'nın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 10'da yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.5'te gösterilmiştir.

Şekil 10. Yapı ve Kredi Bankası A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

2011 yılına kadar sektör oranlarının altında şekillenen aktif çeşitlendirmesi Banka'nın anılan tarihin sonrasında kredi hacmindeki artışla da ilgili olarak çeşitlendirme oranı genel olarak sektör ortalamalarının üzerinde yer almıştır. Son yıllarda sektörden pozitif ayrıştığı da görülmektedir.

3.4.6. T. Vakıflar Bankası T.A.O.

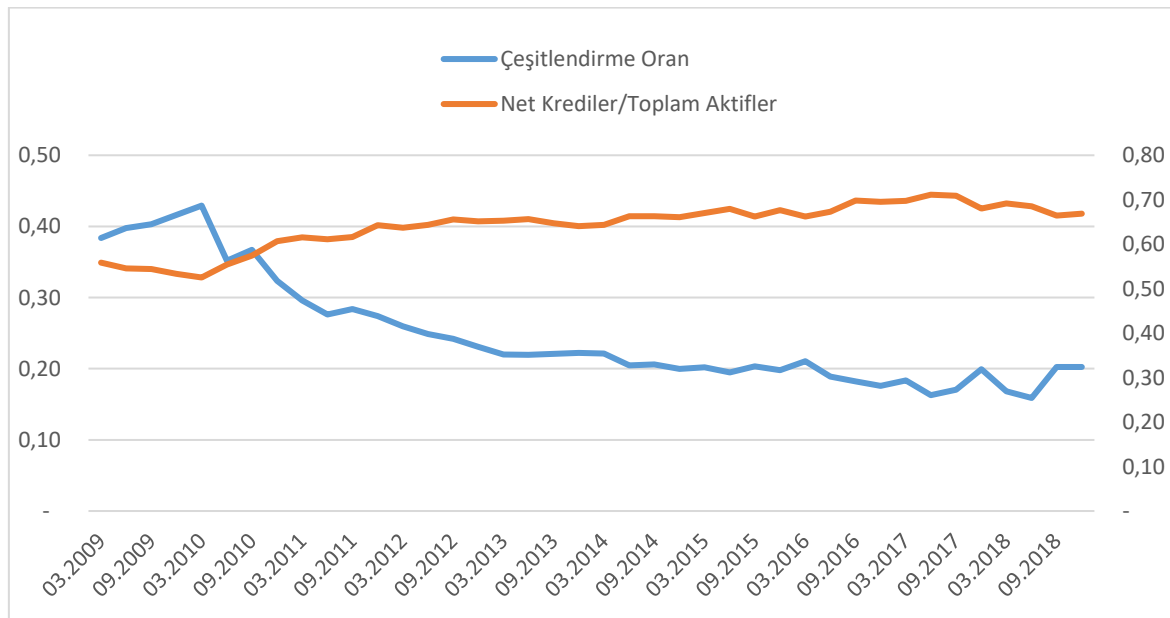
T. Vakıflar Bankası T.A.O. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonunda 6. sırada iken 09.2019 tarihinde 4. sıraya yükselmiştir. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 9,1 ve %9,6'dır. Kredi sıralaması açısından sektörde 2018 yıl sonunda 3. sırada iken 09.2019 tarihinde 2. sıraya yükselmiştir. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 10,6 iken, 09.2019 tarihinde % 11,6 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 9,5 ve % 9,7'dir.

T. Vakıflar Bankası A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Vakıfbank'ın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 11 incelendiğinde, 03. 2010 tarihinden itibaren genel olarak kredilerin aktif içindeki payında artış, aktif çeşitlendirmesinde de azalış trendinin bu döneme denk geldiği görülmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 14,8 seviyesindedir.

Şekil 11. T. Vakıflar Bankası T. A. O'nun Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

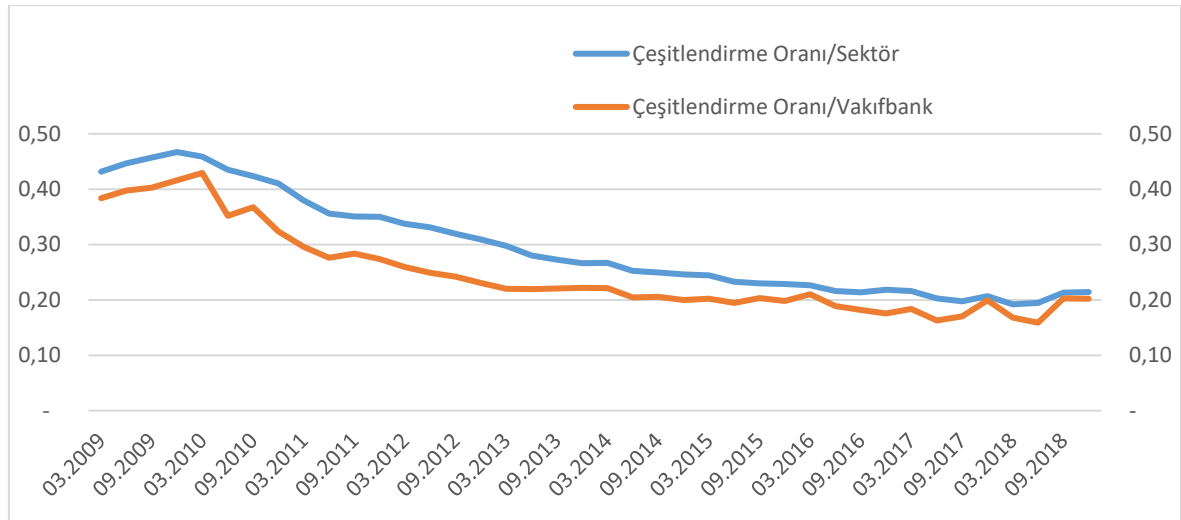

Vakıfbank'ın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %56 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %67 oranına yükselmiştir. Öte yandan, bahse konu tarih aralığında Banka'nın çeşitlendirme oranı %38 oranında iken %20 oranında şekillenmiştir.

Küresel krizin finansal piyasalar üzerindeki olumsuz etkilerinin azalması nedeniyle izleyen yıllarda kredi arzı oldukça genişlemiş, bu durum özellikle kamu bankaları nezdinde kredi genişlemesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer kamu bankaları nezdinde görülen husus gibi Vakıfbank'ta kriz sonrası 2010 yılında benzer bir kırımla krediler/aktifler oranında çıkışa geçerken, çeşitlendirme oranında ise keskin bir düşüş yaşanmıştır. Kredi stokundaki büyüme hızı yıllar içerisinde artarken mevzubahis tarihlerde kamu bankalarının krediler ve alacaklar kalemi %50'ye yaklaşan artış bu kırımın oluşmasında belirleyici olmuştur. 2010-2018 tarih aralığında çeşitlendirme oranı ile krediler/aktifler oranındaki fark stabil bir seyir izlemiştir.

Vakıfbank'ın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 12'de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.6'da gösterilmiştir.

Şekil 12. T. Vakıflar Bankası T.A.O. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

Bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Vakıfbank'ın 2009-2018 tarihleri arasında aktif çeşitlendirmesi açısından sektör ortalamasının altında kaldığı görülmektedir. Banka'nın 2017 yıl sonu itibarıyla çeşitlendirme oranındaki keski artışla sektör ortalamalarını yakalamasının kredi faizlerinin ülke genelinde artmasından kaynaklı olarak kredi hacminin daralmasından dolayı olduğu düşünülmektedir. 2018 yıl sonu itibarıyla sektör ortalaması

neredeysse yakalanmış olup, Vakıfbank'ın diğer kamu bankalarına kıyasla portföy çeşitlendirmesini bir nebze daha iyi yaptığı söylenebilir.

3.4.7. Akbank T.A.Ş.

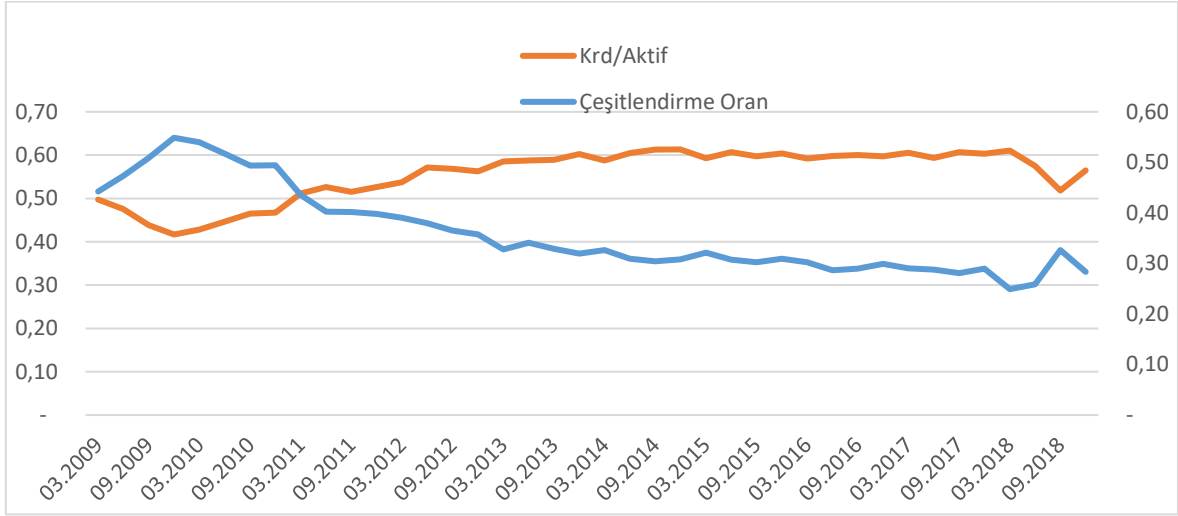
Akbank T.A.Ş. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 7. sırada yer almıştır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 9,8 ve %8,8'dir. Kredi sıralaması açısından da sektörde 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 7. sıradır. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 7,8 iken, 09.2019 tarihinde % 7,3 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerin ikisinde de % 7,5'tir.

Akbank A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Akbank'ın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 13 incelendiğinde 12.2009 tarihinde bankanın aktif çeşitlendirmesinde azalış trendi, kredilerin aktif içindeki payında da artış trendinin başladığı görülmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının üzerinde olup % 17,3 seviyesindedir.

Şekil 13. Akbank T.A.Ş.’nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

Akbank’ın küresel kriz döneminde kredilerin aktiflerine oranı %50 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %57 oranına yükselerek %7’lik artış göstermiştir. Öte yandan, uçtan uca değerlendirildiğinde bankanın çeşitlendirme oranı %44 oranında iken %28 oranında şekillenmiştir.

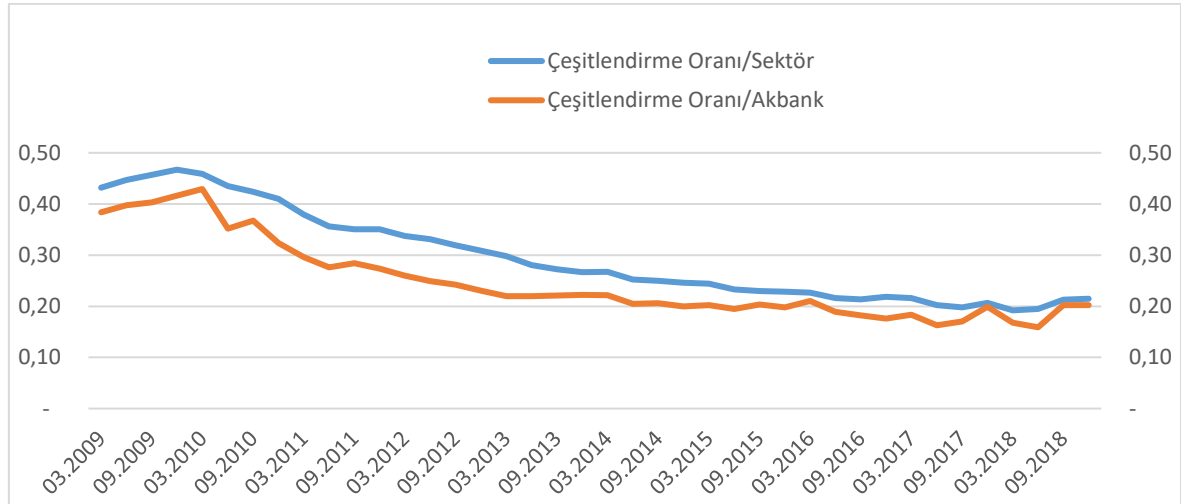
Ayrıca, Akbank sektör genelinde kredilerin toplam aktiflere oranında en düşük banka olarak konumlanmıştır. Bu durum aktif çeşitlendirmesini de etkilemekte olup sektörde aktif çeşitlendirmesinde en yüksek bankalardan biridir. Akbank sektörde menkul kıymet portföyünün aktiflere oranının en yüksek olduğu bankalardan birisidir. Özellikle 2018 yılında seçimlerde gördüğü riskler nedeniyle kredileri daraltarak çeşitlendirmeye daha fazla önem vermiştir.

2009-2018 yılları uçtan uca değerlendirildiğinde, Akbank nezdinde kredilerin aktiflere oranında kayda değer bir değişim olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte, makroekonomik verilerde yaşanan bozulmaların, ilgili rasyoyu negatif yönde etkilediği kanaatine varılmıştır. Özellikle 2008-2009 döneminde deneyimlenen küresel ekonomik krizin sonucu olarak, kredilerin aktiflere oranında yaşanan düşüş yukarıda yer verilen grafikte göze çarpmaktadır. Anılan dönemin sonrasında yaşanan büyüme ve olumlu gelişmelerin ise kredi büyümesi ile birlikte geldiği, Akbank bilançolarında kredilerin payını artırdığı

görülmüştür. Son olarak ülkemiz özelinde tesadüf edilen ve 2018 yılı 3. Çeyrek itibarıyla yaşanan kur dalgalanmalarının da ilgili rasyoda negatif etki yarattığı, makroekonomik kötüleşmelerin, kredilerin aktiflere olan oranına olumsuz yönde etki ettiği görülmüştür.

Akbank'ın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 14'de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.7'da gösterilmiştir.

Şekil 14. Akbank T.A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

Genel olarak sektörle beraber Akbank'ta da portföy çeşitlendirmesinde yıllar içerisinde gerileme gözükmemektedir. Yıllar içerisinde belirli 3 aylık periyotlar yaşanan artışlar bulunmakla beraber en belirgin artış 2017 yıl sonunda gerçekleşip sektör ortalamasına en yaklaşılan tarih olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan 2018 yılında Akbank sektör ortalamalarını tamamen yakalamış gözükmemektedir.

3.4.8. QNB Finansbank A.Ş.

QNB Finansbank A.Ş. aktif büyüklüğü ve kredi hacmi açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 8. sırada yer almış olup, şube sayısı yönünden sıralamada her iki dönemde de 9. sıradadır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı iki dönemde de % 4,3'tür. 2018 yıl

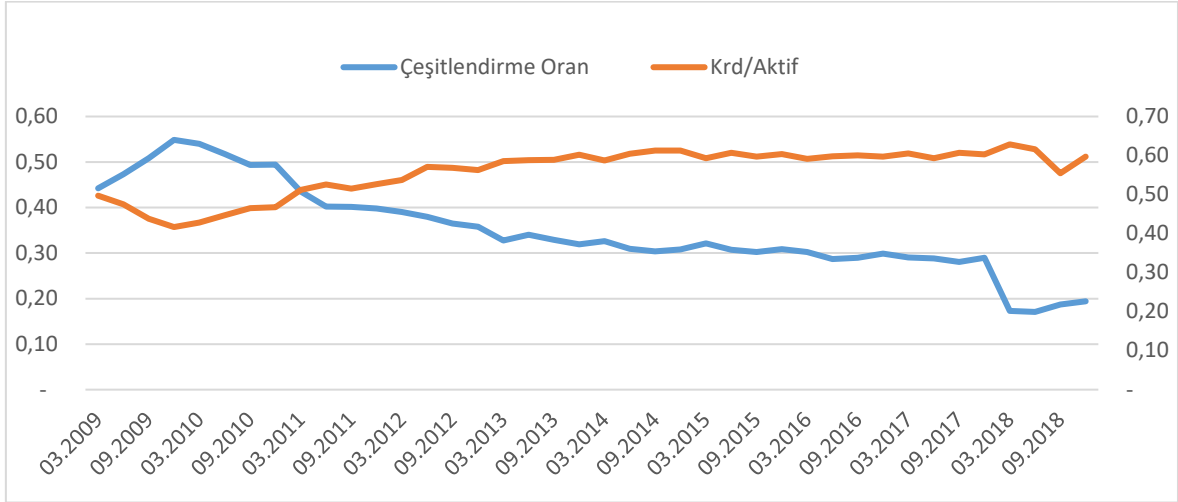
sonunda kredide sektör payı % 4,0 iken, 09.2019 tarihinde % 4,2 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 5,2 ve %5,3 olarak gerçekleşmiştir.

QNB Finansbank A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

QNB Finansbank'ın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 15'e bakıldığında 12.2009 tarihinden itibaren aktif çeşitlendirmesindeki artış ile kredilerin aktif içindeki payında azalışın, 12.2017 tarihinden itibaren de bu trendin ivmesinin arttığı görülmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 16,5 seviyesindedir.

Şekil 15. QNB Finansbank A.Ş.’nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

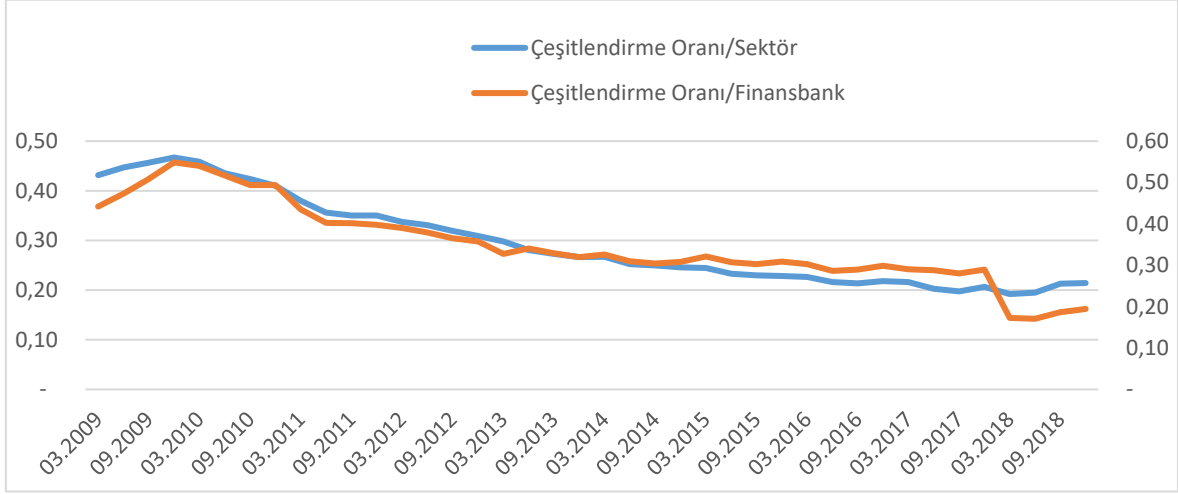

QNB Finansbank’ın net kredilerindeki artış 10 yıllık süreç içerisinde 10 puan artış gözükmektedir. 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %50 seviyesinde iken 2018 yılında oran %60 olarak şekillenmiştir. Öte yandan, Banka’nın çeşitlendirme oranı %44 oranında iken %19’a inerek sert bir düşüşle %25 azalma yaşanmıştır.

QNB Finansbank’a ilişkin grafik irdelendiğinde, diğer bazı örneklerde olduğu gibi küresel krizin etkileri kendini göstermektedir. 2009 yılındaki daralma sonrasında uygulanan genişleyici para politikası etkilerini 2010 ve sonrasında göstererek kredi arzını artırmış ve sonrasında kredilerin aktiflere oranı artarak 2018 yılının Eylül ayına kadar genel bir artış trendinde gözükmektedir. Çeşitlendirme oranı ise genel itibarıyla kredileri aktiflere oranının tam aksi yönünde hareket etmektedir. İlaveten, 2017 yıl sonunda gerçekleşen sert düşüşün ardından düşülen seviyelerde stabil bir durum sergilemektedir.

Finansbank’ın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 16’da yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.8’de gösterilmiştir.

Şekil 16. QNB Finansbank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

2009 yılında çeşitlendirme oranı bazında sektörün gerisinde gözükten Finansbank, 2010 yılından başlayarak 2014 yıl sonunda kadar sektörle portföy çeşitlendirmesi bakımından neredeyse aynı konumda gözükmektedir. 2015 yılından 2018 yılının ilk çeyreğine kadar aktif çeşitlendirmesinde sektör ortalamalarının oldukça üstünden seyir izleyen bankaya ilişkin anılan tarihte sert bir düşüş yaşanmıştır. Kur dalgalanmalarının ve kredi hacminin daraldığı döneme denk gelmesinden kaynaklı olduğu düşünülmekle beraber 2018 yılın son çeyreğinde banka portföyün çeşitlenmesinde tekrar pozitif ivme yakalamış ancak halen sektör ortalamasının oldukça altında yer almaktadır.

3.4.9. Denizbank A.Ş.

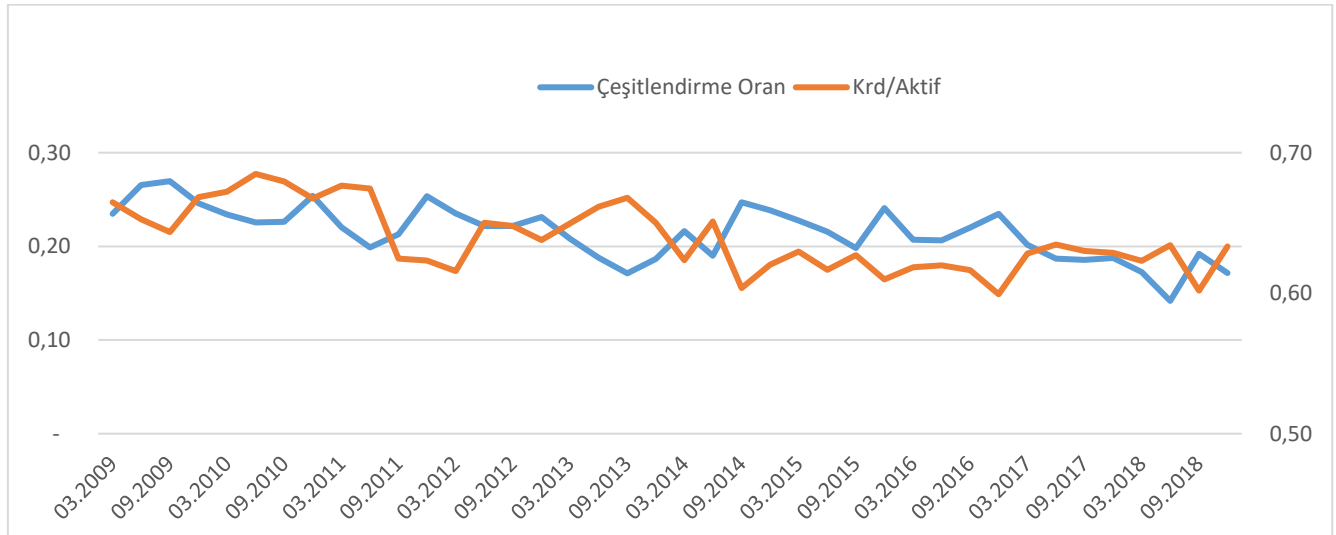
Denizbank A.Ş. aktif büyüklüğü ve kredi hacmi açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 9. sırada yer almış olup, şube sayısı yönünden sıralamada her iki dönemde de 8. sıradadır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı ilgili dönemlerde sırasıyla % 3,8 ve % 3,7'dir. 2018 yıl sonunda kredide sektör payı % 3,7 iken, 09.2019 tarihinde % 3,8 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerde sırasıyla % 6,8 ve % 6,9 olarak gerçekleşmiştir.

Denizbank A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Denizbank'ın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranını gösteren Şekil 17'de görüldüğü üzere bankanın aktif çeşitlendirmesi ile kredilerin aktiften aldığı payda belirgin bir trend gözlemlenmemektedir. Çok kısa aralıklarla sürekli bir eğilim değişikliği ilgili grafikte açıkça yer almaktadır.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 16,5 seviyesindedir.

Şekil 17. Denizbank A.Ş.'nin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

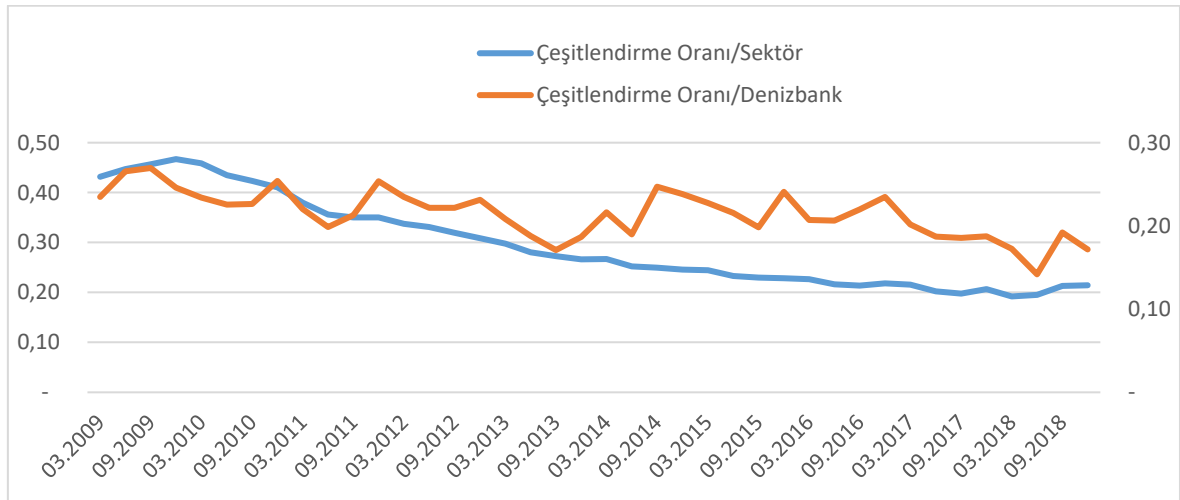

Denizbank'ın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %66 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %63 oranına gerilemiştir. Öte yandan, bahse konu tarih aralığında bankanın çeşitlendirme oranı %43 oranında iken %24 oranında şekillenmiştir.

Denizbank özelinde durum diğer bankalardan farklı şekillenmiştir. Makroekonomik veriler açısından, temel olarak herhangi bir iktisadi olay ve dönem ile açıklanamayacak şekilde değişimler gösteren kredi/aktif oranının, ülkemiz nezdinde faaliyetlerini sürdürmekte olan diğer özel bankalardan ayrıştığı görülmektedir. Anılan hususun, Denizbank'ın genel kredi politikasının bir sonucu olabilme ihtimali bulunmakla birlikte, kredi portföyünün büyük bir kısmının spor kulüpleri başta olmak üzere özellikle futbol kulüplerinden oluştuğu, anılan dönemler itibarıyla, kulüplerin kredilerine ilişkin yapılan işlemlerin, kulüp borçları için kamu bankalarının devreye girmelerinin sonucunda bu tarz değişimlerin kredi/aktif oranında görülmüş olmasının mümkün olabileceği kanaatine varılmıştır. Sonuç olarak, Denizbank'ın son 10 yılda belirgin bir strateji izlemediği görülmektedir.

Denizbank'ın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 18'de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.9'da gösterilmiştir.

Şekil 18. Denizbank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

Kredileri aktiflerine oranına benzer bir şekilde Denizbank'ın çeşitlendirme oranı da yıllara göre oldukça inişli çıkışlı bir görünüm sergilemektedir. 2011 yılının 3. çeyreğine

kadar genel olarak aktif çeşitlendirmesi açısından sektör ortalamalarının altında bulunan Denizbank, anılan tarihten itibaren sürekli keskin iniş çıkışlar bulursa dahi bu gösterge açısından sektörün bir hayli üzerinde yer aldığı gözükmektedir.

3.4.10. Türk Ekonomi Bankası A.Ş.

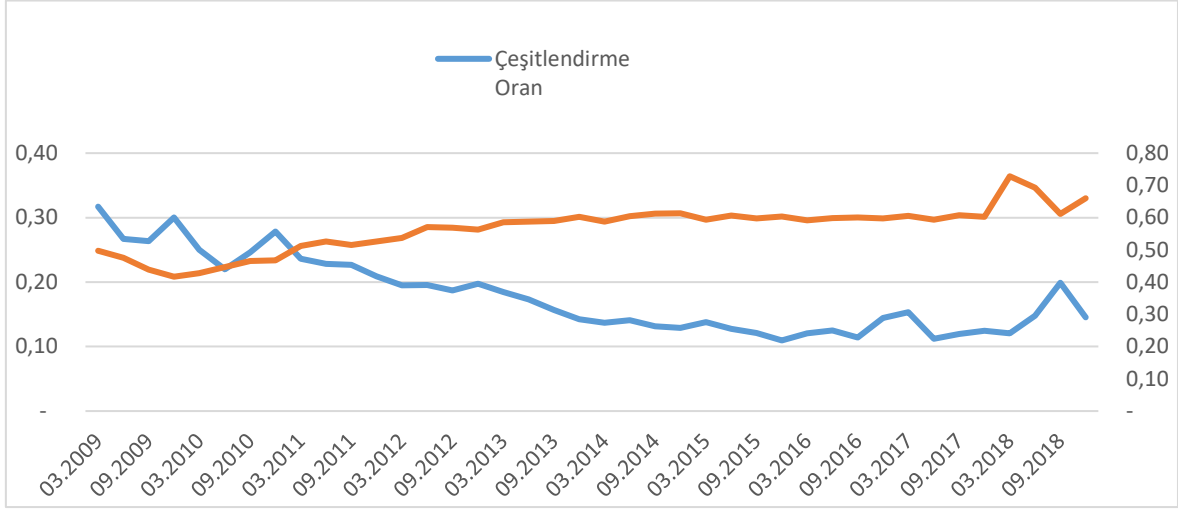
Türk Ekonomi Bankası A.Ş. aktif büyüklüğü, kredi hacmi ve şube sayısı açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 10. sırada yer almıştır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 2,7 ve %2,6'dır. Kredide sektör payı her iki dönemde de % 2,7'dir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerin ikisinde de % 4,8'dir.

Türk Ekonomi Bankası A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Türk Ekonomi Bankası'nın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerinin oranının yer aldığı Şekil 19'da görüleceği üzere aktif çeşitlendirme oranının giderek düştüğü kredilerin aktif içindeki payının da genel olarak artış gösterdiği 12.2009 ve 12.2010 tarihlerinde keskin bir değişiklik olmakla birlikte hemen arkasından eğilimin tekrar risk odaklı duruma döndüğü ve 03.2011 tarihinde itibaren de aktif çeşitlendirmesindeki azalışın giderek hızlandığı buna karşılık kredi faaliyetlerinde ciddi bir artış yaşandığı izlenmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 15,1 seviyesindedir.

Şekil 19. Türk Ekonomi Bankası'nın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

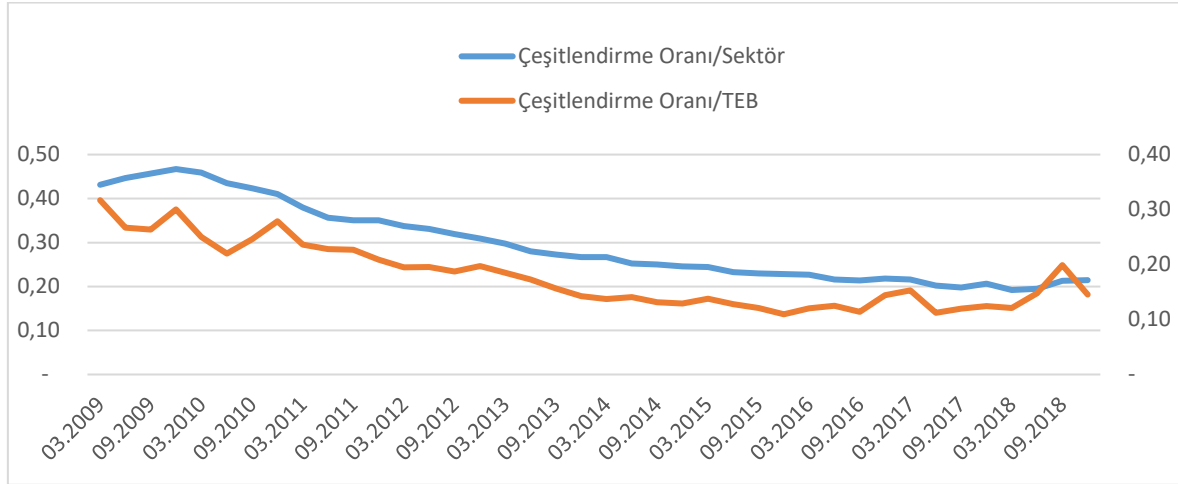
Türk Ekonomi Bankası'nın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %50 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %66 oranına yükselmiştir. Öte yandan, bahse konu tarih aralığında bankanın çeşitlendirme oranı %32 oranında iken %15 oranında şekillenmiştir.

Türk Ekonomi Bankası'nın kredilerinin aktiflere oranı kriz döneminde yüksek oranda düşüş yaşamış ancak krizden sonra piyasaların da likit ihtiyacı göz önünde bulundurulduğunda hızla toparlanmış aşamasına geçmiştir. 2018 yılına kadar bu yükselme trendi zaman zaman mevzu bahis oranda ufak çaplı düşüşler yaşamasına karşın devam etmiştir. Banka 2018 yılının ilk çeyreğinde kurların büyük çaplı oynaklığı, döviz kredileri ile ilgili mevzuat değişiklikleri ve kredi faizlerinin artmasıyla büyük bir düşüşe geçmiştir. Bahse konu durum 2018 yılının son çeyreğinde aksi yönde toparlanmaya başlamıştır. Neticede özel bankalar nezdinde özellikle son 3 yıldaki kredi ve portföy çeşitlendirme politikalarında ekonomik konjonktür, siyaset ve seçimler belirleyici olduğu söylenebilir.

Türk Ekonomi Bankası'nın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı

grafiğe Şekil 20’de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.10’da gösterilmiştir.

Şekil 20. Türk Ekonomi Bankası ve Bankacılık Sektörü’nün Aktif Çeşitlendirmesi

Türk Ekonomi Bankası, 2009-2018 yılları uçtan uca değerlendirildiğinde genel olarak portföy çeşitlendirmesi hususunda sektörün gerisinde kalmıştır. 2018 yılının 2. çeyreğine kadar aktif çeşitlendirmesinde geride olan banka bu tarihten sonra sert bir ivme yakalayarak 3 aylık periyotta sektöre fark atmış ancak son çeyrekte aynı oranda düşüş yaşayarak tekrar sektör oranlarıyla aynı konuma gelmişti

3.4.11. ING Bank A.Ş.

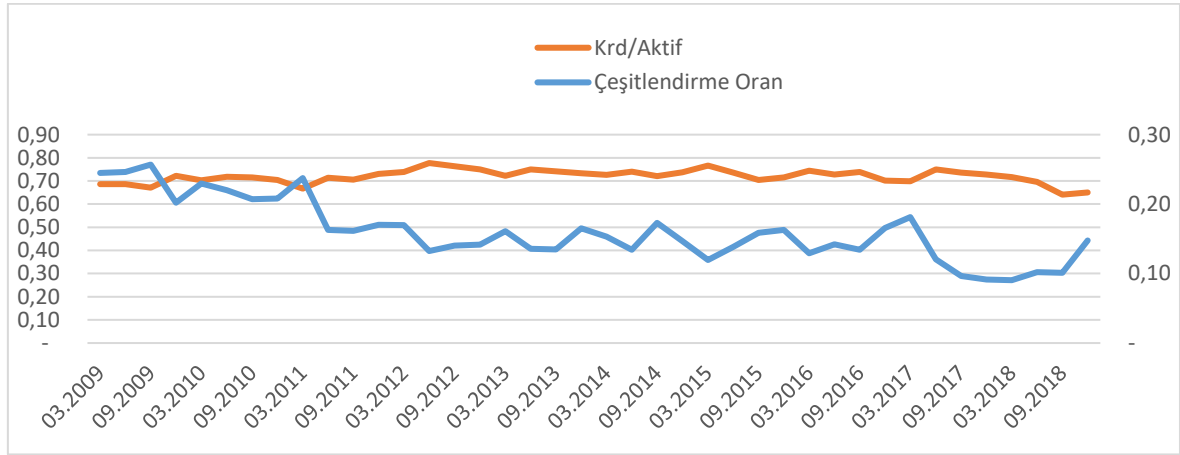
ING Bank A.Ş. aktif büyüklüğü ve kredi hacmi açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 11. sırada, şube sayısı açısından ise 12. yer almıştır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 1,6 ve % 1,4’tür. Kredide sektör payı ilgili dönemlerde sırasıyla % 1,6 ve % 1,2’dir. Şube sayısı açısından da sektör payı ilgili tarihlerin ikisinde de % 2,1’dir.

ING Bank A.Ş.’nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

ING Bank'ın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerini gösteren Şekil 21'de 09.2009, 03.2010 ve 03.2011 tarihleri dışında genel eğilimin aktifte çeşitlendirmenin azaltılması, bilanço içinde kredi payının da genellikle aynı seviyesini koruduğu yönünde olduğu izlenmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 16,1 seviyesindedir.

Şekil 21. ING Bank'ın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

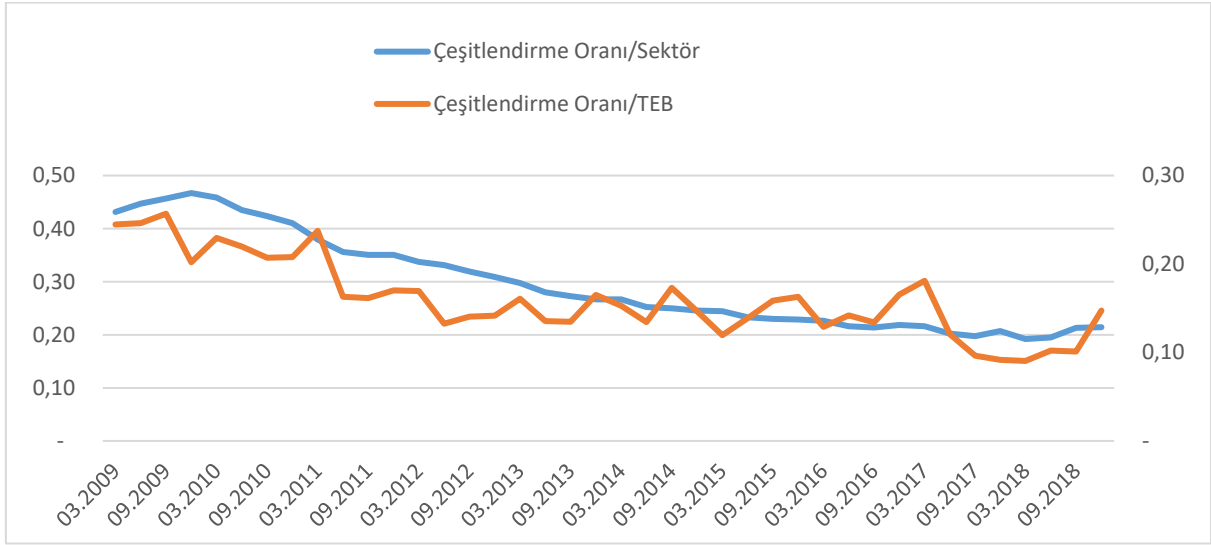
ING Bank'ın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %69 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %65 oranına gerilemiştir. Öte yandan, bankanın çeşitlendirme oranı %24 oranında iken %15 oranına gerileyerek %9'luk düşüş gerçekleşmiştir.

Son yıllarda diğer analizi yapılan özel sektör ve kamu bankalarına göre ING Bank farklı bir strateji izleyerek kredilere aktif oranını düşürerek çeşitlendirme oranını artmıştır.

ING'nin 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe

Şekil 22’de yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.11’de gösterilmiştir.

Şekil 22. ING Bank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü’nün Aktif Çeşitlendirmesi

3.4.12. HSBC Bank A.Ş.

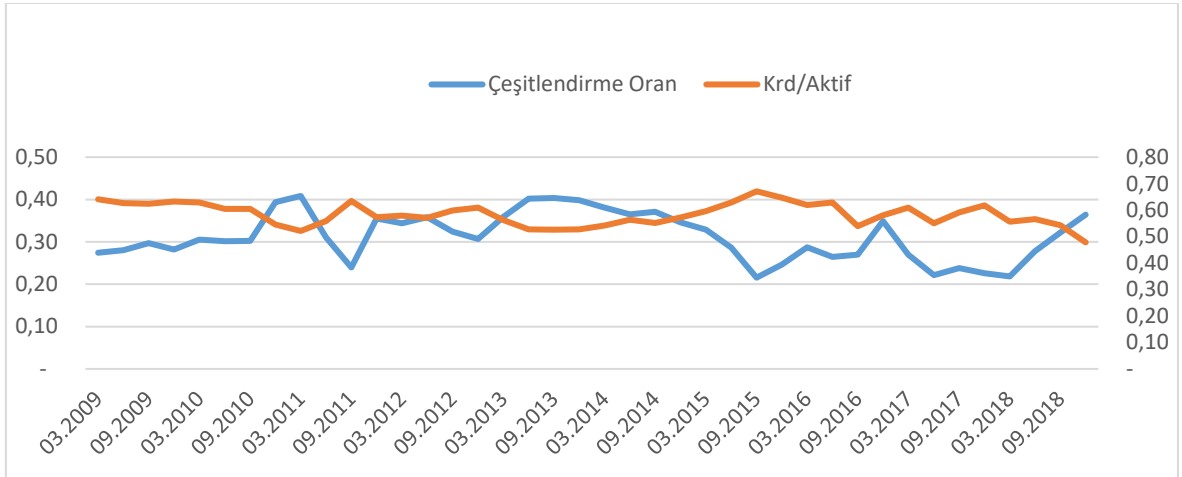
HSBC Bank A.Ş. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 12. sırada yer almıştır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 0,9 ve % 0,8’dir. Kredi hacmi açısından her iki dönemde de sırası 13 olup, sektör payı %0,6 ve % 0,7 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör sıralaması yine her iki dönem için 13 olup, her iki dönem için de pay oranı % 0,8’dir.

HSBC Bankası A.Ş.’nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

HSBC Bankası’nın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerini gösteren Şekil 23’de 10 yıllık dönemde süreklilik arz eden bir trend pek görülmemektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının altında olup % 17,1 seviyesindedir.

Şekil 23. HSBC Bankası'nın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

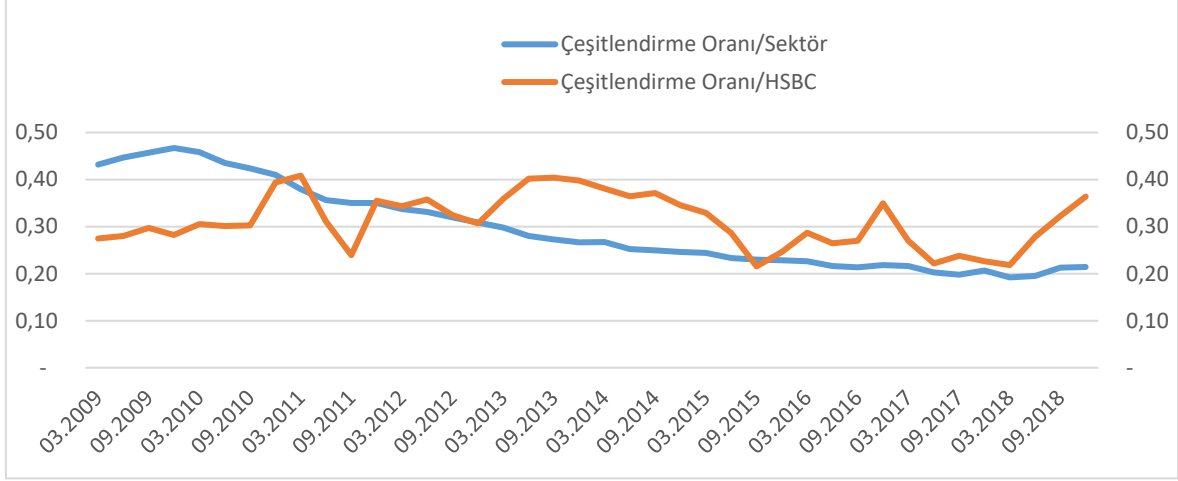

HSBC Bank'ın net kredilerinin toplam aktiflerine oranı kriz dönemi başlangıcında %64 mertebesinde şekillenmişken o günden 2018 yıl sonuna %48 oranına düşmüştür. Öte yandan, bankanın çeşitlendirme oranı %27 oranındayken oldukça yüksek seviyede artış gerçekleşerek %36'ya yükselmiştir. Analiz yapılan bankalar arasında çeşitlendirme oranı tek artış gösteren banka son 10 yıl baz alındığında HSBC Bankası olarak öne çıkmaktadır.

HSBC Bank'ın özellikle son 5 yılda 300 şubeden 200'den fazlasını kapatarak 80 şubeye inmesi bilanço yapısı üzerinde politikalarını ciddi boyutta etkilemiştir. Görülen değişimleri bu veriyi dikkate alarak yorumlamakta fayda bulunmaktadır.

HSBC Bank'ın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 24'te yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.12'de gösterilmiştir.

Şekil 24. HSBC Bank A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

3.4.13. Şekerbank T.A.Ş.

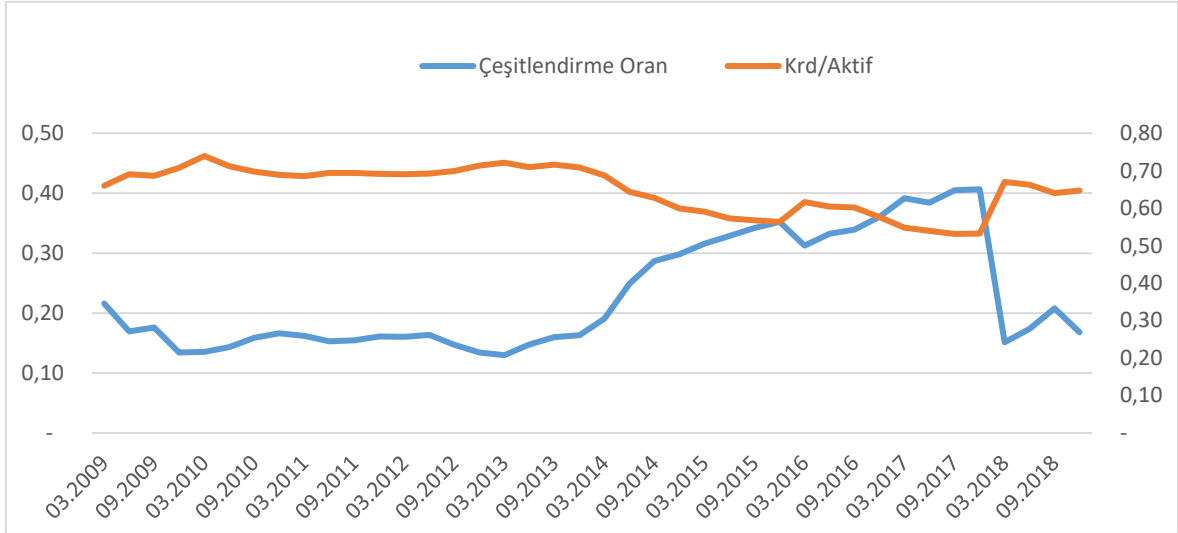
Şekerbank T. A.Ş. aktif büyüklüğü açısından 2018 yıl sonu ve 09.2019 tarihinde 13. sırada yer almıştır. Aktif büyüklüğü açısından sektör payı sırasıyla % 0,9 ve % 0,7'dir. Kredi hacmi açısından her iki dönemde de sırası 12 olup, sektör payı %0,9 ve % 0,8 olarak gerçekleşmiştir. Şube sayısı açısından da sektör sıralaması yine her iki dönem için 11 olup, her iki dönem için pay oranı sırasıyla % 2,6 ve % 2,4'tür.

Şekerbank A.Ş.'nin son 10 yıllık ve 40 döneme ilişkin Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi/Toplam Aktifler rasyosu hesaplanmıştır. Hesaplama sonucunda elde edilen verilere göre aşağıda yer alan grafik çizilmiştir.

Şekerbank'ın 2009-2018 yılları arasında çeşitlendirme ve net kredilerinin toplam aktiflerini gösteren Şekil 25'e bakıldığında 2016 ve 2017 yıl sonlarında keskin strateji değişiklikleri olduğu 03.2018'den itibaren de sektördeki diğer bankalar gibi aktif çeşitlendirmesinde azalış, kredilerin toplam aktifler içindeki payında da artış izlenmektedir.

Banka'nın üstlendiği riskler karşılığında özkaynaklarının seviyesini ifade eden Sermaye Yeterliliği Rasyosu'nun analiz edilen 10 yıllık dönem ortalaması % 17,2 olan sektör ortalamasının oldukça altında olup % 14,3 seviyesindedir.

Şekil 25. Şekerbank'ın Aktif Çeşitlendirmesi ve Kredi / Toplam Aktifler

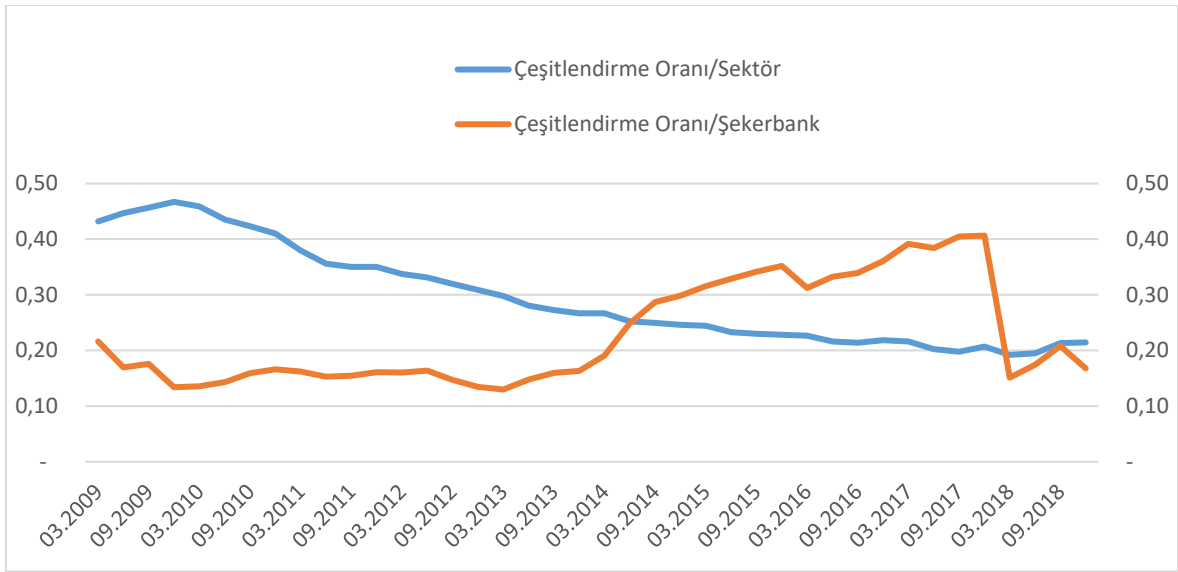

Şekerbank'ın 2009 yılında kredilerin aktiflerine oranı %66 seviyesinde iken 10 yıllık süreç sonunda 2018 yılında oran %65 oranına düşmüştür. Öte yandan, bahse konu tarih aralığında bankanın çeşitlendirme oranı %22 oranında iken %17 oranında şekillenmiştir.

2013 yılının ilk çeyreğinde Şekerbank'ın aktif çeşitlendirmesi oranı %13 iken 2017 yıl sonu itibarıyla %41 olarak şekillenmiştir. Ayrıca, anılan tarihler arasında bankanın net kredilerinin toplam aktiflerine oranı %72 oranından %53 oranına düşerek 19 puan azalmıştır. Anılan veriler ışığında, bankanın çeşitlendirme oranındaki artış ile kredilerindeki azalmanın sebebi yabancı ortak Turan Alem Bankası'na devrolmasından kaynaklı sermaye yapısındaki değişikliklerden olduğu düşünülmektedir. İlaveten, Turan Alem Bankası'nın sonraki yıllarda Samruk Kazyna Kazakistan Devlet Varlık Fonu'na (Kazakistan TMSF) devrolan hisseleri nedeniyle banka etkin bir bilanço stratejisi izleyememiş, sorunlar yaşamış ve verilerin bu şekilde oluşmasında belirleyici rol oynamıştır.

Şekerbank'ın 2009-2018 yılları arasındaki çeşitlendirme oranı ile tüm bankacılık sektörünün anılan tarihler aralığındaki çeşitlendirme oranlarının karşılaştırıldığı grafiğe Şekil 26'da yer verilmiştir. Ayrıca, grafik oluşturulurken yapılan hesaplamalar ve veriler Ek.13'de gösterilmiştir.

Şekil 26. Şekerbank T.A.Ş. ve Bankacılık Sektörü'nün Aktif Çeşitlendirmesi

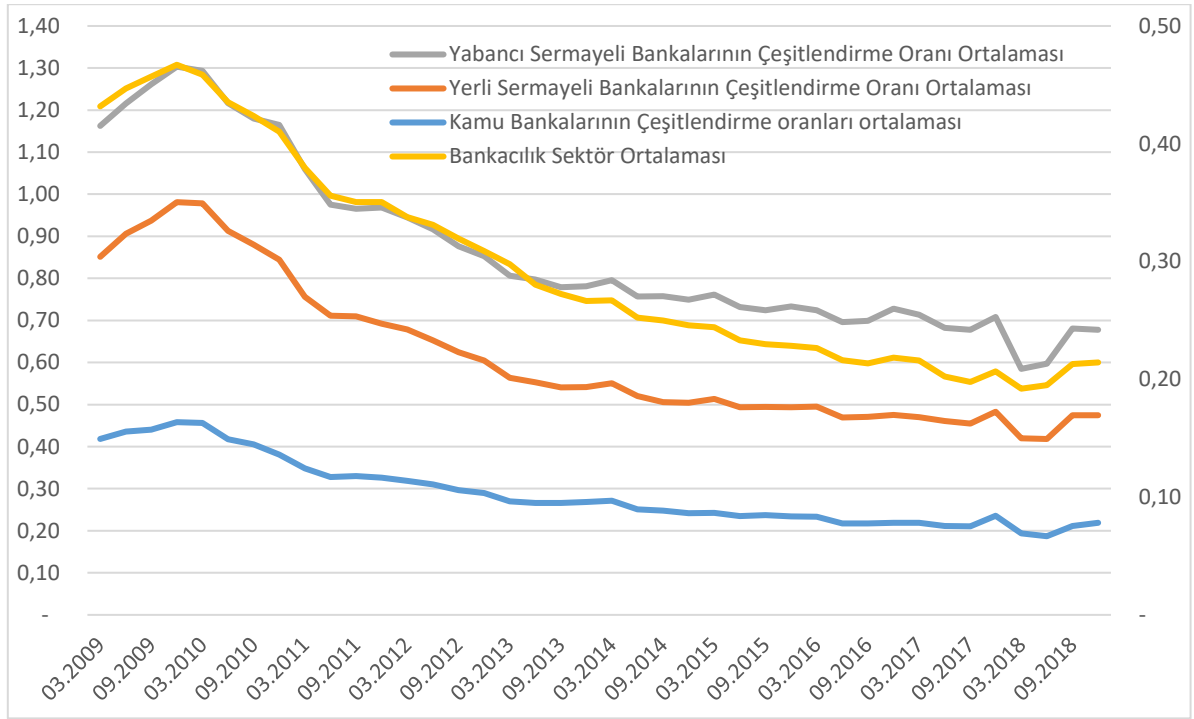
Banka 2013 yılına kadar çeşitlendirme oranı bazında sektör ortalamalarının oldukça altında seyir izlemiştir. Öte yandan, Şekerbank yukarıda da değindiğimiz gibi yabancı ortağa devrolmasının ardından yaşadığı sorunlardan kaynaklı olarak 2013 yılından itibaren kredi oranlarında düşüş yaşarken, buna mukabil çeşitlendirme oranı artarak sektör ortalamalarının üstünde görülmektedir. Ancak 2017 yılından itibaren aktif çeşitlendirmesinden ciddi bir azalış gözlenmektedir.

3.5. Bankaların Aktif Çeşitlendirmesinin Sahiplik Yapısına Göre Analizi

Çalışmanın bu bölümünde bankalar sahiplik yapısına göre gruplandırılmıştır. Bankanın toplam sermayesindeki payı %50'nin üzerinde bulunan sahiplerin kamu, yerli özel ya da yabancı özel olmasına göre sınıflandırma yapılmıştır.

Bu çerçevede kamu sermayeli, yerli özel sermayeli ve yabancı özel sermayeli bankalar olma üzere 3 grup oluşturmuştur. Elde edilen gruplardaki bankaların verilerinin ortalamaları alınmış ve söz konusu veriler sektörün ortalama değerleri ile karşılaştırılmıştır. Bu kapsamda aşağıda yer alan şekilde tüm banka grupları ve sektörün aktif çeşitlendirmesi değerleri yer almaktadır.

Şekil 27. Bankaların Sahiplik Yapısına Göre Aktif Çeşitlendirmesi Karşılaştırması

Aktif çeşitlendirmesi bakımından kamu bankaları ve yerli sermayeli bankalar sektör ortalamasının altında yer alırken, yabancı sermayeli bankalar 2009-2013 arasında sektör ortalamasıyla aynı hareket ederken 2013'ten sonra sektör ortalamasının üzerinde yer almıştır.

Kamu bankalarında 2009-2018 yılları aralığında uçtan uca değerlendirildiğinde aktif çeşitlendirme oranı ortalama olarak %42 oranından %22'ye gerileyerek 20 puan azalmıştır. Yerli sermayeli bankalarda bu durum yine aynı tarihler itibarıyla; %43 olan ortalama aktif çeşitlendirme oranı %26 oranına gerileyerek 17 puan düşüş gerçekleşmiştir. Yabancı sermayeli bankalar aktif çeşitlendirmesinde ortalama olarak diğer sahiplik yapısına göre çeşitlilik gösteren bankalara nazaran iyi bir konumda yer alırken 2009-2018 yılları arasında

%31 oranında %20 oranına gerileyerek 11 puan düşüş gerçekleşmiştir. Aynı dönemde sektör ortalaması ise %43 iken %21 oranına gelmiştir.

Tüm banka gruplarında 2017-2018 yıllarında aktif çeşitlendirmesinde dalgalanma yaşanmıştır. Bu dalgalanmanın sebebi olarak faiz oranlarındaki ve döviz kurundaki dalgalanmalar ile seçimin etkileri dikkate alınabilir.

Kamu bankalarının portföy çeşitlendirmesi bazında sektör ortalamasının bir hayli altında kalmasının ana sebebi kredilerin hacminin giderek artarak bilançoda aktiflerinin büyük bir bölümünü kaplamasından kaynaklıdır. Siyasi ve politik nedenlerle de reel sektörün likit ihtiyacını sağlayan kamu bankalarının yıllar geçtikçe kredi verme eğilimleri ve politikaları da artmıştır. Bu durumda aktif kalemlerden olan menkul kıymetler portföyünün azalmasına yol açarak aktif çeşitlendirmesi yapmaları oldukça zor hale gelmiştir. Dolayısıyla, 2018 yıl sonu itibarıyla net kredilerin aktiflere oranı T.C. Ziraat Bankası'nda %69, T. Halkbank'ta %66 Vakıfbank'ta %67 olduğu dikkate alındığında zaten aktiflerini çeşitlendirmenin fazla bir imkanı olmadığı ifade edilebilir.

Yerli sermayeli bankalarda ise büyük ölçekli olmaları ve kamu bankalarına karşı pazar payı kaybetmemek için benzer politika uygulayarak kredilerin aktif içindeki paylarını ciddi anlamda yükseltmişlerdir. T. İş Bankası'nın 2018 yıl sonu itibarıyla kredilerinin toplam aktiflerine oranı %62 oranında şekillenirken, Akbank'ta ise aynı dönemde aynı oran %57 olarak gözükmektedir. Aktif çeşitlendirme oranlarında yerli sermayeli bankaların bankacılık sektörünün altında ancak kamu bankalarının üstünde yer alması ise kamu sermayeli bankalara göre belirli bir ölçüde ihtiyatlı kredi verme politikalarından kaynaklandığı söylenebilir.

Yabancı sermayeli bankalarda hükümet politikalarını belirli ölçüde dikkate alarak aynı zamanda risk yönetimine daha fazla önem vererek kredi artışında sınırlı büyümeyi esas aldıkları, bu nedenle de aktif çeşitlendirmesinde sektör ortalamasının üzerinde bir seviyede oldukları dikkati çekmektedir.

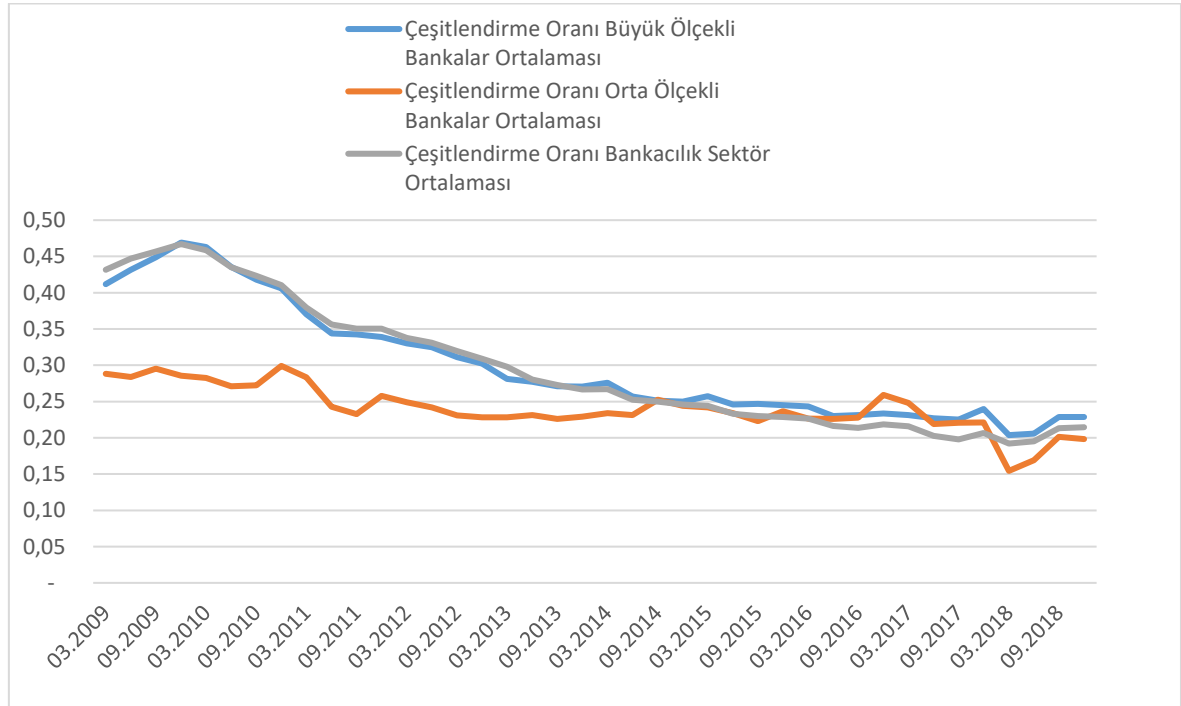
3.6. Ölçek Büyüklüğüne Göre Bankaların Aktif Çeşitlendirmesinin Analizi

Analiz kapsamında yer alan bankalar sektörün en büyük aktif toplamına sahip bankalardan oluşmaktadır. Bu bölümde de bankalar ölçeklerine göre gruplandırılarak sektörün aktif çeşitlendirmesi verisi ile karşılaştırılmıştır.

Ölçek ayrımı aktif büyüklüğü dikkate alınarak yapılmıştır. Bankalar aktif büyüklüğüne göre sıralandıklarında ilk 7 banka ile 8. bankanın aktif büyüklüğü arasında ciddi bir fark, 13. banka ile 14. bankanın aktif büyüklüğü arasında da önemli bir fark olduğu görülmektedir.

Bu çerçevede oluşturulan büyük ölçekli banka grubu ile orta ölçekli banka grubunun ortalama aktif çeşitlendirmesi değerleri sektör verileri ile karşılaştırılmış olup, aşağıdaki grafikte de görsel olarak yer almaktadır.

Şekil 28. Bankaların Ölçek Büyüklüğüne Göre Aktif Çeşitlendirmesi Karşılaştırması

Aktif çeşitlendirmesi bakımından orta ölçekli bankalar yıllar itibariyle sektör ortalamasının altında yer alırken büyük ölçekli bankalar genel itibariyle sektör ortalamasına yatay bir seyir izlemiştir. Büyük ölçekli bankaların 2009-2018 yılları arasında aktif çeşitlendirme oranı % 41 oranından % 23'e gerileyerek 18 puan düşüş yaşamıştır. Anılan tarihler itibarıyla orta ölçekli bankalar ise; %29'dan %20'ye gerilemiştir. Aynı dönemde sektör ortalaması %43'ten %21'e gerileyerek 18 puan düşüş yaşamıştır.

Büyük ölçekli bankaların aktif çeşitlendirme oranlarında sektör ortalamalarına yatay seyir izlemekle beraber 2017 yılının eylül ayından itibaren sektörden pozitif ayrışmasında yabancı sermayeli bankaların etkisi olduğu düşünülmektedir. T. Garanti Bankası ve Yapı Kredi Bankası A.Ş. ülkemizde peer grup (akran grup) bankalar olarak nitelendirilen ve aktif büyüklükleri yüksek bankalardandır ve sektörün öncülerindedir. Bu iki banka bankacılık sektörünün toplam aktiflerinin % 19,4'ünü oluşturmaktadır. Orta ölçekteki grupta ise 6 adet bankanın sektördeki aktif payı % 23 oranındadır. Anılan veriler ışığında büyük ölçekli bankalardan yabancı ortaklığı bulunan bankalara ilişkin aktif çeşitlendirmesine verilen önemin kamu ve yerli sermayeli bankalara göre daha yüksek olduğundan dolayı büyük ölçekli bankaların sektör ortalamalarının altında kalmadığı kanısına varılmıştır.

Ayrıca, yabancı sermayeli bankalar genel itibariyle karlılığı esas almasından dolayı hükümet stratejileri veya sektörün ihtiyaçlarına odaklı olarak yönetilmemektedir. Risk yönetim süreçlerine yüksek önem atfetmekte ve kredi verme konusundaki ihtiyatlılık esasından kaynaklı dengesiz bir bilanço büyümesi gerçekleştirmemekle beraber aktif çeşitlendirmesi hususunda diğer bankalardan çok daha iyi bir strateji sergilemişlerdir.

Orta ölçekteki grupta yer alan bankalarda ise 2009-2018 yılları arasında genel itibariyle sektör ortalamalarını altında yer almıştır. 2016/12-2017/3 dönemleri arası haricinde sektör ortalamaları üzerine çıkmayan orta ölçekteki bankaların bankacılık sektöründeki toplam aktiflerdeki payının büyük ölçekli bankalara göre oldukça düşük olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Sonuç olarak, yukarıda bahse konu yorumlar dışında bankalar üzerindeki hükümet politikalarındaki değişikliklerin, reel sektörü fonlamadaki yıllar içinde artan baskıların etkileri ve mevduat toplayıp devlete borçlanma stratejisinden ziyade mevduat toplayarak kredi ver stratejisi gibi makroekonomik değişkenler de aktif çeşitlendirme oranını etkilemektedir.

SONUÇ

2009-2018 yılları içerisinde ülkemizdeki aktif büyüklük açısından en büyük 13 bankanın kredilerinin aktiflere oranı ile aktif çeşitlendirme oranları hesaplanarak analiz ve kıyaslamalarda bulunulmuştur. Analizler esnasında 13 banka ayrı ayrı incelemelere konu olmakla beraber, sermaye yapısına göre ve ölçeklerine göre de hesaplama ve yorumlar yapılmıştır.

Yerli, yabancı ve kamu sermayeli bankalar ile orta ve büyük ölçekli bankaların aktif çeşitlendirme oranları aritmetik ortalama alınarak bankacılık sektörünün aktif çeşitlendirme oranları ile karşılaştırmalar yapılmıştır.

Banka bazında yapılan analiz ve incelemelerin yıllar içindeki değişimini yorumlayacak olursak:

- 2009 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı %3 artış göstermekte iken kredi hacmi % 2,3 oranında gerilemiştir.

- 2010 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı % 2,5 oranında azalmaktayken kredilerin aktiflere oranı % 2,4 artış göstermiştir.
- 2011 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı % 3,2 oranında azalmaktayken kredi hacmi % 2,2 oranında artış göstermiştir.
- 2012 yılında 13 banka ortalaması ele alındığında çeşitlendirme oranı % 2,3 oranında gerilerken kredi hacmi % 1,6 oranında artış göstermiştir.
- 2013 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranında % 0,5 oranında azalma yaşanırken kredi hacmi % 1 artmıştır.
- 2014 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı % 0,8 oranında azalırken kredi hacmi % 1,3 oranında artış göstermiştir.
- 2015 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı % 0,8 oranında azalırken kredi hacmi % 0,5 artmıştır.
- 2016 yılında 13 banka ortalamasında aktif çeşitlendirme oranı % 1 artış göstermekteyken kredi hacmi anılan yılda stabil seyretmiştir.

- 2017 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı % 0,6 artış göstermekte iken kredi hacmi anılan yılda stabil seyretmiştir.
- 2018 yılında 13 banka ortalamasında çeşitlendirme oranı % 3,3 artış göstermekteyken kredi hacmi % 3,3 oranında gerilemiştir.

Anılan veriler ışığında 13 bankaya ilişkin aktif çeşitlendirme oranının kredilerin tüm aktiflere oranına istisna durumlar dışında ters orantılı bir seyir izlediği söylenebilir. Bunun nedeni banka bilançolarının aktif kalemlerinde kullandıkları krediler ne kadar fazla yer kaplarsa portföy çeşitlendirmesinin daralacağı düşünülmektedir.

2009 yılında küresel krizin etkileri ülkemizde de görülmektedir. Anılan yılda kredi hacmi gerilemiş ve buna mukabil bankaların genel ortalamasının aktif çeşitlendirme oranlarının yükseldiğini söyleyebiliriz.

2010 yılında ise bankalar küresel krizin etkilerinin sonrasında toparlanma sürecine girmiştir. Bu nedenle nakit ihtiyacı olan piyasayı özellikle kamu bankaları kredi vererek ülkenin büyüme stratejisi doğrultusuna hareket etmişlerdir. Bu durum da kredi hacminin 2010-2016 yılları arasında genişlemesine yol açarak bankaların aktif çeşitlendirme oranlarında düşüşe yol açmıştır.

Ayrıca, bahse konu yıllar arasında bankaların menkul kıymet portföylerinin daralması da etkili olmuştur. Geçmişte devlete kredi verme stratejisi yıllar geçtikçe müşterilere kredi verme politikasına dönüşmesinin de kredi hacminin genişleyerek aktif çeşitlendirme oranlarının düşüşünde etkili olmuştur.

2016-2018 yılları arasında 13 bankaya ilişkin verilerde aktif çeşitlendirme oranları artış göstermekteyken kredi hacmi daralmıştır. Bu durumun nedeni yabancı sermaye yapısını haiz bankaların kurdaki dalgalanmalar, ekonomiye güvenin azalması, siyasi ve politik karışıklıklar nedeniyle kredi verme politikalarında ihtiyatlı davranmalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. İlaveten, bahse konu yıllarda kurdaki dalgalanmaların yanı sıra faiz

oranlarındaki istikrarsızlık da yabancı ortaklı bankaların kredi politikalarında yapılan değişikliklerde etkili olmuştur.

Ayrıca, ülkemizdeki mevzuatın 2005 yılında yayınlanmasından sonra genel itibariyle bankalar uyum süreci yaşadılar. 2006 yılında tebliğlerin de yayınlanmasıyla beraber yabancı sermayeli bankalar mevzuata daha fazla önem atfedip mevcut organizasyon yapılarını düzene uydurmak için hızlıca aksiyon aldılar. Dolayısıyla risk yönetim süreçlerine yabancı ortaklı bankalar geçmişten de hakim olduklarından kamu ve yerli sermaye bankalarının önünde yer almıştır.

Oranların genel olarak değişiminde faizlerin ani düşüş ve çıkışları, kurdaki dalgalanmalar, CDS primleri, politik ve siyasi kararlar oldukça etkili olmaktadır.

Aktif çeşitlendirme oranlarında ve kredi hacmindeki değişim ayrıca geçtiğimiz yaz TCMB'nin yayınladığı zorunlu karşılık tebliğinin de etkili olacağı düşünülmektedir. İlgili tebliğde yürürlüğe giren değişiklikte ile Türk lirası zorunlu karşılık oranları zorunlu karşılıklara ödenecek faiz oranı bankaların yıllık büyüme oranları ile ilişkilendirilmiştir.

Buna göre, kredi büyümesi yüzde 10 ile yüzde 20 arasında (referans değerler) olan bankalar için Türk lirası zorunlu karşılık oranları, yüzde 2 olarak uygulanacaktır.

Ayrıca, mevcut durumda Türk lirası cinsinden tesis edilen zorunlu karşılıklara uygulanan yüzde 13 faiz, kredi büyümesi referans değerler arasında gerçekleşen bankalar için yüzde 15, diğer bankalar için yüzde 5 olarak dikkate alınacaktır. Sonuç olarak, büyümeyi hedefleri doğrultusunda plasman hacminin genişlemesine izleyen bir politika izlenmektedir. Bu durumda yabancı ortaklı bankalarla kamu ve yerli sermayeyi haiz bankalar arasındaki aktif çeşitlendirme oranı farkını daha da açarak yabancı sermaye yapısına sahip bankaların pozitif ayrışacağına işaret etmektedir.

Ülkemizdeki yıllık değişim bazında 10 yıllık enflasyon değişim rakamlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 8. Türkiye Yıl Bazında Enflasyon Verileri

Yıllar	Ocak	Őubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
2009	9,50	7,73	7,89	6,13	5,24	5,73	5,39	5,33	5,27	5,08	5,53	6,53
2010	8,19	10,13	9,56	10,19	9,10	8,37	7,58	8,33	9,24	8,62	7,29	6,40
2011	4,90	4,16	3,99	4,26	7,17	6,24	6,31	6,65	6,15	7,66	9,48	10,45
2012	10,61	10,43	10,43	11,14	8,28	8,87	9,07	8,88	9,19	7,80	6,37	6,16
2013	7,31	7,03	7,29	6,13	6,51	8,30	8,88	8,17	7,88	7,71	7,32	7,40
2014	7,75	7,89	8,39	9,38	9,66	9,16	9,32	9,54	8,86	8,96	9,15	8,17
2015	7,24	7,55	7,61	7,91	8,09	7,20	6,81	7,14	7,95	7,58	8,10	8,81
2016	9,58	8,78	7,46	6,57	6,58	7,64	8,79	8,05	7,28	7,16	7,00	8,53
2017	9,22	10,13	11,29	11,87	11,72	10,90	9,79	10,68	11,20	11,90	12,98	11,92
2018	10,35	10,26	10,23	10,85	12,15	15,39	15,85	17,90	24,52	25,24	21,62	20,30

Türkiye’de 2009 yıl sonu enflasyon % 6,53 iken yaklaşık 14 puan artış göstererek 10 yılın sonucunda % 20,30 oranına ulaşmıştır. Enflasyon rakamlarının değişimlerinde faiz oranları ve kur doğrudan etkilidir. 2018 yıl sonunda da ülkemizdeki faiz oranlarının yüksek seviyeye ulaşması ve kur dalgalanmalarının yaşanmasından kaynaklı enflasyon oranları son 10 yılın en yüksek mertebesinde şekillenmiştir. Üretimin kısıtlı olduğu ve üretimde yer alan maliyet girdilerinin fazla oranda ithalat vasıtasıyla elde edildiği ülkemiz kur dalgalanmalarından oldukça etkilenmiştir.

2018 yıl sonu itibarıyla yüksek enflasyon yaşanan ülkemizde faiz oranlarının yüksek seyirinden kaynaklı bankacılık sektörü kredi hacmi daralmış ve reel sektör büyüme hızı düşüş göstermiştir. Dolayısıyla, bilançonun aktif kaleminde yer alan kredilerin payının düştüğü yüksek enflasyon döneminde bankalar aktif çeşitlendirme oranlarını görece rahat bir biçimde gerçekleştirebilmektedir.

Öte yandan, günümüzde TCMB faiz oranlarında art arda yüksek baz puanlarda düşüş gerçekleştirmiş ve dolayısıyla enflasyon oranı da doğru orantılı olarak azalmıştır. Bu azalma sonucunda reel sektör yeniden bankalardan borçlanma konusunda hevesli hale gelmiştir. Neticede plasman hacminin düşük faiz ortamında artmasından kaynaklı olarak bankaların aktif çeşitlendirme oranlarının düşüş göstereceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Acharya V.V, Hasan I. ve Saunders A., (2006). *Should banks be diversified? Evidence from çindividual bank loan portfolios*, Journal of Business, 1355-1442.

Boyacıoğlu, M., (2002). *Operasyonel Risk ve Yönetimi*. Bankacılar Dergisi, 43, 51-64.

Boyd, J. H. ve Graham, S.L. (1986). *Risk regulation, and bank holding company expansion into nonbanking*, Fedaral Reserve of Bank Minneapolis Quarterly Review Spring, Sf. 2-17.

Danacı, M. C., Şit, M., & Şit, A. (2017). Kredi Temerrüt Swaplarının (CDS'lerin) Büyüme Oranıyla İlişkilendirilmesi: Türkiye Örneği. Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 9(2), 67-78.

Demsetz, R. S. ve Strahan, P. E. (1997). Diversification, size, and risk at bank holding companies, *Journal of Money, Credit, and Banking*, 300-314.

Dilmaç, M., Gülcü, A., & Sümer, S. (2018). Karlılık ve Çeşitlendirmenin Bankaların Büyümesi Üzerindeki Etkinliğinin Veri Zarflama Analizi İle Değerlendirilmesi. *Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 149-163.

Ebrahim, A. ve Hasan, I. (2008). The value relevance of product diversification in commercial banks, *The Review of Accounting and Finance*, 24-37.

Ekim Kocaman B, Hazar A, Babuşcu Ş. (2019). *Türk Bankacılık Sektöründe Aktif Çeşitlendirmesinin Banka Karlılığı Üzerine Etkisi*. II. Uluslararası Bankacılık Kongresi: Çorum, 53-62.

Elsas, R., Hackethal, A., & Holzhäuser, M. (2010). The anatomy of bank diversification. *Journal of Banking & Finance*, 34(6), 1274-1287.

Erol, M. (2007). *BASEL- I ve BASEL- II Uzlaşısı'nın Bankalar Tarafından İşletmelere Verilen Kredilerde Risk Yönetimi Aracı Olarak Kullanılması*, Çanakkale.

Guerry, N., & Wallmeier, M. (2017). Valuation of diversified banks: New evidence. *Journal of Banking & Finance*, 80, 203-214.

Gürbüz, A. O., Yanık, S., & Aytürk, Y. (2013). Income diversification and bank performance: Evidence from Turkish banking sector. *Journal of BRSA Banking and Financial Markets*, 7(1), 9-29.

Hazar, A., Babuşçu, Ş., İskender, A., (2018). *Banka Risk Yönetimi*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları, 87-171.

Hazar, A., Babuşçu, Ş., (2017). *Genel Bankacılık Bilgileri (2. Baskı)*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları, 89-111.

Hazar, A., Babuşçu, Ş., (2019). *Banka Aktif Pasif Yönetimi (4.Baskı)*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları, 45-76.

Hazar, A., Babuşçu, Ş., Kocaman, E., (2017). *Kredilendirmede Finansal Tablo Analizi*. Ankara: Bankacılık Akademisi Yayınları, 39-54.

Kimball, R. C. (1997). Specialization, risk, and capital in banking, *New England Economic Review*, Sf. 51-74.

Laeven, L., & Levine, R. (2007). *Is there a diversification discount in financial conglomerates?. Journal of Financial Economics*, 85(2), 331-367.

Landskroner, Y., Ruthenberg, D., ve Zaken, D. (2005). *Diversification and Performance in Banking: The Israeli Case, Journal of Financial Services Research*, 27-49.

Mandacı, P., (2003). *Türk Bankacılık Sektörünün Taşıdığı Riskler ve Finansal Krizi Aşmada Kullanılan Risk Ölçüm Teknikleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5, 67-83.

Mercieca, S., Schaeck, K. ve Wolfe, S., (2007). *Small European banks: Benefits from diversification?, Journal of Banking & Finance*, 1975-1998.

Mermod, A., (2011). *Basel III Doğrultusunda Bankacılık Riskleri ve Sermaye Yeterliliği : Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz. Finansal Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 30-37.

Milli, A., (2008). *Türkiye’de Ticari Bankacılık Sektöründe Aktif-Pasif Yönetiminin Ekonomik Analizi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Okay, E., (2002). *Bankacılıkta Risk Yönetiminin Gelişimi ve Önemi. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 123-132.

Okay, E., (2002). *Türk Bankacılık Sektöründe Risk ve Kriz. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi*, 95-118.

Özerkek, Ö., (2006). *Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı'nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerin Üzerindeki Etkisi ve Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özince, E., (2005) *Finansal İstikrar, Basel II ve Bankalar Açısından Etkisi*. Bankacılar Dergisi, 53, 18-22.

Tunay, K. B., (2005). *Finansal Sistem: Yapısı, İşleyişi, Yönetimi ve Ekonomisi*, İstanbul: Birsen Yayınevi.

Tunay, K. B., ve Silpar, A. M. (2006). *Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığa Dayalı Performans Analizi*, Türkiye Bankalar Birliği Araştırma Tebliği Serisi.

Turgut, B., (2013). *Türk Bankacılık Sektöründe Ürün Çeşitlendirmesinin Karlılığa Olan Etkisi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Turkmen, S. Y., & Yigit, I. (2012). *Diversification in banking and its effect on banks' performance: Evidence from Turkey*. American International Journal of Contemporary Research, 2(12), 111-119.

Turşucu, İ., (2006). *Bankacılıkta Risk Yönetimi*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü.

Özerkek, Ö., (2006). *Basel II Kriterlerinin Türk Bankacılığı'nda Risk Yönetimi ve Denetim Süreçlerin Üzerindeki Etkisi ve Örnek Bir Uygulama*, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Varlık, B., (2010). *Basel İlkeleri Işığında Bankacılıkta Risk Yönetimi ve Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmış Doktor Tezi, Marmara Üniversitesi, Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü

Yurdakul, F., (2003). *Yapısal Kırılmaların Varlığı Durumunda Geliştirilen Birim-Kök Testleri Ekonometri Seçme Yazılar* (Editörler Aydın Ünsal-Nezri Köse). Ankara: Gazi Üniversitesi İİBF Gel. Vakfı İşletmesi.

Yüzbaşıoğlu, N., (2003). *Risk Yönetimi ve Bankaların Denetimi*, Risk Yönetimi Konferansı.

Zengin, S., Yüksel S., (2016) *Likidite Riskini Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörü Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29, 77-95.

www.tbb.org.tr, Aralık 19, 2019.

www.tcmb.gov.tr, Aralık 23, 2019.

www.tuik.gov.tr, Ocak 2, 2020.

www.bddk.org.tr, Kasım 20, 2019.

EKLER

EK 1: T.C. Ziraat Bankası Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oranı	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,44	0,29
06.2009	0,47	0,29
09.2009	0,51	0,28
12.2009	0,55	0,29
03.2010	0,54	0,31
06.2010	0,52	0,32
09.2010	0,49	0,34
12.2010	0,49	0,38
03.2011	0,44	0,39
06.2011	0,40	0,40
09.2011	0,40	0,43
12.2011	0,40	0,44
03.2012	0,39	0,45
06.2012	0,38	0,45
09.2012	0,37	0,44
12.2012	0,36	0,44
03.2013	0,33	0,46
06.2013	0,34	0,50
09.2013	0,33	0,52
12.2013	0,32	0,54
03.2014	0,33	0,54
06.2014	0,31	0,55
09.2014	0,30	0,56
12.2014	0,31	0,57
03.2015	0,32	0,58
06.2015	0,31	0,60
09.2015	0,30	0,61
12.2015	0,31	0,62
03.2016	0,30	0,62
06.2016	0,29	0,63
09.2016	0,29	0,64
12.2016	0,30	0,65
03.2017	0,29	0,65
06.2017	0,29	0,68
09.2017	0,28	0,69
12.2017	0,29	0,69
03.2018	0,20	0,68
06.2018	0,18	0,70
09.2018	0,20	0,70
12.2018	0,21	0,69

EK 2: Türkiye İş Bankası Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,42	0,47
06.2009	0,47	0,44
09.2009	0,48	0,43
12.2009	0,50	0,43
03.2010	0,50	0,43
06.2010	0,47	0,46
09.2010	0,46	0,47
12.2010	0,43	0,49
03.2011	0,38	0,51
06.2011	0,36	0,52
09.2011	0,36	0,53
12.2011	0,33	0,57
03.2012	0,33	0,57
06.2012	0,31	0,59
09.2012	0,29	0,59
12.2012	0,27	0,61
03.2013	0,26	0,61
06.2013	0,23	0,65
09.2013	0,22	0,65
12.2013	0,23	0,64
03.2014	0,23	0,64
06.2014	0,23	0,63
09.2014	0,21	0,66
12.2014	0,22	0,66
03.2015	0,22	0,65
06.2015	0,21	0,65
09.2015	0,21	0,65
12.2015	0,21	0,65
03.2016	0,22	0,64
06.2016	0,22	0,64
09.2016	0,22	0,65
12.2016	0,21	0,66
03.2017	0,21	0,66
06.2017	0,21	0,66
09.2017	0,21	0,66
12.2017	0,20	0,66
03.2018	0,20	0,66
06.2018	0,20	0,65
09.2018	0,20	0,65
12.2018	0,23	0,62

EK 3: Türkiye Halk Bankası Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,43	0,52
06.2009	0,44	0,51
09.2009	0,41	0,53
12.2009	0,41	0,54
03.2010	0,40	0,55
06.2010	0,38	0,56
09.2010	0,35	0,58
12.2010	0,32	0,61
03.2011	0,31	0,61
06.2011	0,30	0,60
09.2011	0,30	0,61
12.2011	0,31	0,62
03.2012	0,31	0,61
06.2012	0,30	0,60
09.2012	0,28	0,62
12.2012	0,28	0,61
03.2013	0,26	0,62
06.2013	0,24	0,63
09.2013	0,25	0,62
12.2013	0,26	0,61
03.2014	0,27	0,61
06.2014	0,24	0,64
09.2014	0,23	0,64
12.2014	0,22	0,65
03.2015	0,20	0,67
06.2015	0,20	0,67
09.2015	0,21	0,67
12.2015	0,19	0,68
03.2016	0,19	0,68
06.2016	0,18	0,69
09.2016	0,18	0,68
12.2016	0,18	0,68
03.2017	0,18	0,68
06.2017	0,18	0,68
09.2017	0,18	0,69
12.2017	0,22	0,67
03.2018	0,22	0,67
06.2018	0,22	0,68
09.2018	0,24	0,68
12.2018	0,24	0,66

EK 4: T. Garanti Bankası Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,44	0,50
06.2009	0,47	0,48
09.2009	0,51	0,44
12.2009	0,55	0,42
03.2010	0,54	0,43
06.2010	0,52	0,45
09.2010	0,49	0,47
12.2010	0,49	0,47
03.2011	0,44	0,51
06.2011	0,40	0,53
09.2011	0,40	0,51
12.2011	0,40	0,53
03.2012	0,39	0,54
06.2012	0,38	0,57
09.2012	0,37	0,57
12.2012	0,36	0,56
03.2013	0,33	0,59
06.2013	0,34	0,59
09.2013	0,33	0,59
12.2013	0,32	0,60
03.2014	0,33	0,59
06.2014	0,31	0,60
09.2014	0,30	0,61
12.2014	0,31	0,61
03.2015	0,32	0,59
06.2015	0,31	0,61
09.2015	0,30	0,60
12.2015	0,31	0,60
03.2016	0,30	0,59
06.2016	0,29	0,60
09.2016	0,29	0,60
12.2016	0,30	0,60
03.2017	0,29	0,61
06.2017	0,29	0,59
09.2017	0,28	0,61
12.2017	0,29	0,60
03.2018	0,21	0,66
06.2018	0,22	0,65
09.2018	0,26	0,61
12.2018	0,24	0,62

EK 5: Yapı Kredi Bankası A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,32	0,60
06.2009	0,30	0,60
09.2009	0,32	0,58
12.2009	0,32	0,59
03.2010	0,29	0,61
06.2010	0,29	0,61
09.2010	0,27	0,63
12.2010	0,28	0,62
03.2011	0,29	0,61
06.2011	0,25	0,63
09.2011	0,25	0,62
12.2011	0,26	0,63
03.2012	0,24	0,64
06.2012	0,28	0,62
09.2012	0,27	0,61
12.2012	0,26	0,62
03.2013	0,24	0,62
06.2013	0,23	0,64
09.2013	0,22	0,63
12.2013	0,22	0,65
03.2014	0,23	0,64
06.2014	0,20	0,67
09.2014	0,20	0,67
12.2014	0,19	0,67
03.2015	0,21	0,66
06.2015	0,19	0,67
09.2015	0,20	0,64
12.2015	0,18	0,68
03.2016	0,18	0,68
06.2016	0,17	0,68
09.2016	0,17	0,68
12.2016	0,17	0,68
03.2017	0,17	0,68
06.2017	0,17	0,68
09.2017	0,18	0,68
12.2017	0,19	0,65
03.2018	0,18	0,64
06.2018	0,20	0,63
09.2018	0,18	0,61
12.2018	0,19	0,61

EK 6: T. Vakıflar Bankası T.A.O. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,38	0,56
06.2009	0,40	0,55
09.2009	0,40	0,54
12.2009	0,42	0,53
03.2010	0,43	0,53
06.2010	0,35	0,55
09.2010	0,37	0,57
12.2010	0,32	0,61
03.2011	0,30	0,62
06.2011	0,28	0,61
09.2011	0,28	0,62
12.2011	0,27	0,64
03.2012	0,26	0,64
06.2012	0,25	0,64
09.2012	0,24	0,66
12.2012	0,23	0,65
03.2013	0,22	0,65
06.2013	0,22	0,66
09.2013	0,22	0,65
12.2013	0,22	0,64
03.2014	0,22	0,64
06.2014	0,20	0,66
09.2014	0,21	0,66
12.2014	0,20	0,66
03.2015	0,20	0,67
06.2015	0,19	0,68
09.2015	0,20	0,66
12.2015	0,20	0,68
03.2016	0,21	0,66
06.2016	0,19	0,67
09.2016	0,18	0,70
12.2016	0,18	0,69
03.2017	0,18	0,70
06.2017	0,16	0,71
09.2017	0,17	0,71
12.2017	0,20	0,68
03.2018	0,17	0,69
06.2018	0,16	0,69
09.2018	0,20	0,66
12.2018	0,20	0,67

EK 7: Akbank T.A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,44	0,50
06.2009	0,47	0,48
09.2009	0,51	0,44
12.2009	0,55	0,42
03.2010	0,54	0,43
06.2010	0,52	0,45
09.2010	0,49	0,47
12.2010	0,49	0,47
03.2011	0,44	0,51
06.2011	0,40	0,53
09.2011	0,40	0,51
12.2011	0,40	0,53
03.2012	0,39	0,54
06.2012	0,38	0,57
09.2012	0,37	0,57
12.2012	0,36	0,56
03.2013	0,33	0,59
06.2013	0,34	0,59
09.2013	0,33	0,59
12.2013	0,32	0,60
03.2014	0,33	0,59
06.2014	0,31	0,60
09.2014	0,30	0,61
12.2014	0,31	0,61
03.2015	0,32	0,59
06.2015	0,31	0,61
09.2015	0,30	0,60
12.2015	0,31	0,60
03.2016	0,30	0,59
06.2016	0,29	0,60
09.2016	0,29	0,60
12.2016	0,30	0,60
03.2017	0,29	0,61
06.2017	0,29	0,59
09.2017	0,28	0,61
12.2017	0,29	0,60
03.2018	0,25	0,61
06.2018	0,26	0,58
09.2018	0,33	0,52
12.2018	0,28	0,57

EK 8: QNB Finansbank A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,44	0,50
06.2009	0,47	0,48
09.2009	0,51	0,44
12.2009	0,55	0,42
03.2010	0,54	0,43
06.2010	0,52	0,45
09.2010	0,49	0,47
12.2010	0,49	0,47
03.2011	0,44	0,51
06.2011	0,40	0,53
09.2011	0,40	0,51
12.2011	0,40	0,53
03.2012	0,39	0,54
06.2012	0,38	0,57
09.2012	0,37	0,57
12.2012	0,36	0,56
03.2013	0,33	0,59
06.2013	0,34	0,59
09.2013	0,33	0,59
12.2013	0,32	0,60
03.2014	0,33	0,59
06.2014	0,31	0,60
09.2014	0,30	0,61
12.2014	0,31	0,61
03.2015	0,32	0,59
06.2015	0,31	0,61
09.2015	0,30	0,60
12.2015	0,31	0,60
03.2016	0,30	0,59
06.2016	0,29	0,60
09.2016	0,29	0,60
12.2016	0,30	0,60
03.2017	0,29	0,61
06.2017	0,29	0,59
09.2017	0,28	0,61
12.2017	0,29	0,60
03.2018	0,17	0,63
06.2018	0,17	0,62
09.2018	0,19	0,55
12.2018	0,19	0,60

EK 9: Denizbank A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,23	0,66
06.2009	0,27	0,65
09.2009	0,27	0,64
12.2009	0,25	0,67
03.2010	0,23	0,67
06.2010	0,23	0,68
09.2010	0,23	0,68
12.2010	0,25	0,67
03.2011	0,22	0,68
06.2011	0,20	0,67
09.2011	0,21	0,62
12.2011	0,25	0,62
03.2012	0,23	0,62
06.2012	0,22	0,65
09.2012	0,22	0,65
12.2012	0,23	0,64
03.2013	0,21	0,65
06.2013	0,19	0,66
09.2013	0,17	0,67
12.2013	0,19	0,65
03.2014	0,22	0,62
06.2014	0,19	0,65
09.2014	0,25	0,60
12.2014	0,24	0,62
03.2015	0,23	0,63
06.2015	0,22	0,62
09.2015	0,20	0,63
12.2015	0,24	0,61
03.2016	0,21	0,62
06.2016	0,21	0,62
09.2016	0,22	0,62
12.2016	0,23	0,60
03.2017	0,20	0,63
06.2017	0,19	0,63
09.2017	0,19	0,63
12.2017	0,19	0,63
03.2018	0,17	0,62
06.2018	0,14	0,63
09.2018	0,19	0,60
12.2018	0,17	0,63

EK 10: Türk Ekonomi Bankası A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,32	0,50
06.2009	0,27	0,48
09.2009	0,26	0,44
12.2009	0,30	0,42
03.2010	0,25	0,43
06.2010	0,22	0,45
09.2010	0,25	0,47
12.2010	0,28	0,47
03.2011	0,24	0,51
06.2011	0,23	0,53
09.2011	0,23	0,51
12.2011	0,21	0,53
03.2012	0,20	0,54
06.2012	0,20	0,57
09.2012	0,19	0,57
12.2012	0,20	0,56
03.2013	0,18	0,59
06.2013	0,17	0,59
09.2013	0,16	0,59
12.2013	0,14	0,60
03.2014	0,14	0,59
06.2014	0,14	0,60
09.2014	0,13	0,61
12.2014	0,13	0,61
03.2015	0,14	0,59
06.2015	0,13	0,61
09.2015	0,12	0,60
12.2015	0,11	0,60
03.2016	0,12	0,59
06.2016	0,13	0,60
09.2016	0,11	0,60
12.2016	0,14	0,60
03.2017	0,15	0,61
06.2017	0,11	0,59
09.2017	0,12	0,61
12.2017	0,12	0,60
03.2018	0,12	0,73
06.2018	0,15	0,69
09.2018	0,20	0,61
12.2018	0,15	0,66

EK 11: ING Bank A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,24	0,69
06.2009	0,25	0,69
09.2009	0,26	0,67
12.2009	0,20	0,72
03.2010	0,23	0,70
06.2010	0,22	0,72
09.2010	0,21	0,72
12.2010	0,21	0,70
03.2011	0,24	0,67
06.2011	0,16	0,71
09.2011	0,16	0,71
12.2011	0,17	0,73
03.2012	0,17	0,74
06.2012	0,13	0,78
09.2012	0,14	0,76
12.2012	0,14	0,75
03.2013	0,16	0,72
06.2013	0,14	0,75
09.2013	0,13	0,74
12.2013	0,17	0,73
03.2014	0,15	0,73
06.2014	0,13	0,74
09.2014	0,17	0,72
12.2014	0,15	0,74
03.2015	0,12	0,77
06.2015	0,14	0,74
09.2015	0,16	0,70
12.2015	0,16	0,71
03.2016	0,13	0,74
06.2016	0,14	0,73
09.2016	0,13	0,74
12.2016	0,17	0,70
03.2017	0,18	0,70
06.2017	0,12	0,75
09.2017	0,10	0,74
12.2017	0,09	0,73
03.2018	0,09	0,72
06.2018	0,10	0,70
09.2018	0,10	0,64
12.2018	0,15	0,65

EK 12: HSBC Bank A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,27	0,64
06.2009	0,28	0,63
09.2009	0,30	0,62
12.2009	0,28	0,63
03.2010	0,31	0,63
06.2010	0,30	0,60
09.2010	0,30	0,60
12.2010	0,39	0,55
03.2011	0,41	0,52
06.2011	0,31	0,56
09.2011	0,24	0,63
12.2011	0,35	0,57
03.2012	0,34	0,58
06.2012	0,36	0,57
09.2012	0,32	0,60
12.2012	0,31	0,61
03.2013	0,36	0,56
06.2013	0,40	0,53
09.2013	0,40	0,53
12.2013	0,40	0,53
03.2014	0,38	0,54
06.2014	0,36	0,56
09.2014	0,37	0,55
12.2014	0,35	0,57
03.2015	0,33	0,60
06.2015	0,29	0,63
09.2015	0,22	0,67
12.2015	0,25	0,65
03.2016	0,29	0,62
06.2016	0,26	0,63
09.2016	0,27	0,54
12.2016	0,35	0,58
03.2017	0,27	0,61
06.2017	0,22	0,55
09.2017	0,24	0,59
12.2017	0,23	0,62
03.2018	0,22	0,56
06.2018	0,28	0,57
09.2018	0,32	0,54
12.2018	0,36	0,48

EK 13: Şekerbank T.A.Ş. Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,22	0,66
06.2009	0,17	0,69
09.2009	0,18	0,69
12.2009	0,13	0,71
03.2010	0,14	0,74
06.2010	0,14	0,71
09.2010	0,16	0,70
12.2010	0,17	0,69
03.2011	0,16	0,69
06.2011	0,15	0,69
09.2011	0,15	0,69
12.2011	0,16	0,69
03.2012	0,16	0,69
06.2012	0,16	0,69
09.2012	0,15	0,70
12.2012	0,13	0,71
03.2013	0,13	0,72
06.2013	0,15	0,71
09.2013	0,16	0,72
12.2013	0,16	0,71
03.2014	0,19	0,69
06.2014	0,25	0,64
09.2014	0,29	0,63
12.2014	0,30	0,60
03.2015	0,32	0,59
06.2015	0,33	0,57
09.2015	0,34	0,57
12.2015	0,35	0,56
03.2016	0,31	0,62
06.2016	0,33	0,60
09.2016	0,34	0,60
12.2016	0,36	0,58
03.2017	0,39	0,55
06.2017	0,38	0,54
09.2017	0,41	0,53
12.2017	0,41	0,53
03.2018	0,15	0,67
06.2018	0,17	0,66
09.2018	0,21	0,64
12.2018	0,17	0,65

EK 14: Tüm Bankacılık Sektörü Aktif Çeşitlendirme ve Kredilerin Toplam Aktiflere Oranı

Yıllar	Çeşitlendirme Oran	Net Krediler/Toplam Aktifler
03.2009	0,43	0,50
06.2009	0,45	0,49
09.2009	0,46	0,48
12.2009	0,47	0,48
03.2010	0,46	0,49
06.2010	0,44	0,51
09.2010	0,42	0,52
12.2010	0,41	0,53
03.2011	0,38	0,55
06.2011	0,36	0,55
09.2011	0,35	0,56
12.2011	0,35	0,57
03.2012	0,34	0,58
06.2012	0,33	0,59
09.2012	0,32	0,59
12.2012	0,31	0,59
03.2013	0,30	0,60
06.2013	0,28	0,62
09.2013	0,27	0,62
12.2013	0,27	0,62
03.2014	0,27	0,62
06.2014	0,25	0,63
09.2014	0,25	0,63
12.2014	0,25	0,64
03.2015	0,24	0,64
06.2015	0,23	0,65
09.2015	0,23	0,64
12.2015	0,23	0,65
03.2016	0,23	0,65
06.2016	0,22	0,66
09.2016	0,21	0,66
12.2016	0,22	0,66
03.2017	0,22	0,66
06.2017	0,20	0,67
09.2017	0,20	0,68
12.2017	0,21	0,67
03.2018	0,19	0,67
06.2018	0,19	0,66
09.2018	0,21	0,64
12.2018	0,21	0,65